

**STATUS
PRIGOVARAČA SAVESTI
I DVOJNIH DRŽAVLJANA**

**Priredivači
Miroslav Hadžić
Aleksandar Resanović**

Priredivači:

Miroslav Hadžić
Aleksandar Resanović

**STATUS PRIGOVARAČA SAVESTI I DVOJNIH
DRŽAVLJANA**

UVODNE NAPOMENE

Centar za antiratnu akciju (CAA) i Centar za civilno-vojne odnose (CCVO), uspostavili su projekat "Status prigovarača savesti i dvojnih državljana".

Neposredan razlog za uspostavljanje ovog projekta su odgovarajuće izmene Zakona o Vojski Jugoslavije. Pod pritiskom javnosti i aktera civilnog društva, Savezna skupština je izmenila odredbe Zakona o Vojski Jugoslavije koje se odnose na služenje vojnog roka. Po prvi put je bliže uređen status vojnih obveznika sa dvojnim državljanstvom (član 305) i ujedno su dopunjene odredbe o civilnom služenju (čl. 296-299).

Ipak, postoje brojne nedoumice u tumačenju i primeni navedenog zakona i podzakonskih akata kojima se uređuju prava vojnih obveznika sa dvojnim državljanstvom. Isto tako, prigovarači savesti i civilni sektor su nezadovoljni načinom na koji su predmetnim zakonom uređena pitanja ostavriavanja prava na prigovor savesti i civilnog služenja. Naime, prigovarači savesti su dužim rokom (13 meseci prema 9 meseci pod oružjem) opet diskriminirani i praktično kažnjeni. Uz to, podaci Mreže za prigovor savesti govore da u jedinicama Vojske Jugoslavije postoji otpor, pre svega starešina, prema onima koji rok služe bez oružja. Najzad, zakonodavac je izbegao da uredi i alternativno, civilno služenje.

Navedeni problemi dodatno ukazuju na potrebu da se sfera odbrane i civilno-vojni odnosi u SRJ / državnoj zajednici Srbije i Crne Gore, normativno uredi na savremen način. Tim pre, ako se ima na umu potreba da se podigne stepen zaštite ljudskih prava i sloboda pripadnika Vojske Jugoslavije, ali i građana kada se nađu u njenom zahvatu. Sve to zahteva radikalnu reformu Vojske Jugoslavije, odnosno sektora bezbednosti, što bi trebalo da usledi nakon ustavne rekonstitucije SRJ / Srbije i Crne Gore.

Imajući sve ovo na umu, CAA i CCVO su organizovali jednodnevni Okrugli sto, na kojem se raspravljalo o efektima navedenih izmena i dopuna Zakona o Vojski Jugoslavije i pravcima za buduće delovanje.

Ovaj okrugli sto je održan u Beogradu, u hotelu Metropol, 12. decembra 2002. godine.

Na Okruglom stolu su pokrenuta i raspravljana sledeća pitanja:

izmena i dopuna Zakona o Vojski Jugoslavije koje se odnose na status vojnih obveznika sa dvojnim državljanstvom;

(ne)odgovarajuće zakonsko uređivanje statusa vojnih obveznika sa dvojnim državljanstvom;

(ne)odgovarajuće zakonsko uređivanje civilnog služenja;

uporedno razmatranje načina civilnog služenja u drugim zemljama;

mogući modeli za alternativno, civilno služenje u Srbiji i Crnoj Gori.

Učesnici Okruglog stola su bili predstavnici: nadležnih državnih organa, međunarodnih organizacija, nevladinih organizacija i medija, kao i odgovarajući eksperti.

Izlaganja svih učesnika Okruglog stola su tonski snimana, nakon čega su učesnici izvršili autorizaciju svojih izlaganja. Priređivači su učinili samo neophodne intervencije na tekstu kao bi mogao da bude štampan.

Beograd, decembra 2002.

Priređivači

DNEVNI RED

Okrugli sto

Efekti izmena i dopuna Zakona o vojsci Jugoslavije

Organizatori: Centar za antiratnu akciju i Centar za civilno-vojne odnose
Beograd, hotel Metropol, 12. decembar 2002.

09.30. – 10.00.	Registracija učesnika
10.00. – 10.10.	Otvaranje – Ivan Janković (CAA)
10.10. – 10.30.	Normativna uređenost statusa vojske i njenih pripadnika, uvodno izlaganje, Jovan Buturović
I deo:	Status vojnih obveznika sa dvojnim državljanstvom Moderator – Bogoljub Milosavljević
10.30. – 10.45.	Uvodno izlaganje – Bogoljub Milosavljević, CAA
10.45. - 11.00.	Uvodno izlaganje – General-major Aleksandar Ignjatović SMO
11.00. – 11.15.	Uvodno izlaganje – Spasoje Ristanović, SMIP – Direkcija za konzularne poslove
11.15. – 11.30.	Uvodno izlaganje - Žarko Petrović, YUCOM
11.30. – 11.45.	P a u z a
11.45. – 13.15.	Diskusija
13.15. – 14.30.	R u č a k
II deo:	Prigovor savesti i civilno služenje vojnog roka Moderator – Jovan Buturović
14.30. – 14.45.	Uvodno izlaganje – Potpukovnik Milivoje Rosić, GŠ VJ
14.45. - 15.00.	Uvodno izlaganje – Božidar Stanisavljević, advokat
15.00. – 15.15.	Uvodno izlaganje – Dejan Milenković, YUCOM
15.15. – 15.30.	Prigovarač savesti – Igor Seke, Mreža za prigovor savesti

- 15.30. – 15.45. Prigovarač savesti – Igor Stajić, Edukacioni centar iz Leskovca
- 15.45. – 16.00. P a u z a
- 16.00. – 17.30. Diskusija
- 17.30. – 17.40. Usvajanje Preporuka sa Okruglog stola
- 17.40. – 17.45. Zatvaranje Okruglog stola – Miroslav Hadžić (CCVO)

OTVARANJE OKRUGLOG STOLA

Ivan Janković:

Imam vrlo prijatnu dužnost i odgovornost da otvorim ovaj Okrugli sto koji organizuju Centar za atniratnu akciju i Centar za civilno-vojne odnose, nevladine organizacije iz Beograda. Da se ponovo zahvalim donatorima koji su svojom velikodušnoću omogućili održavanje ovog skupa. To su švajcarska fondacija HEKS i holandska fondacija Pax Christi, koje se, svaka na svoj način, već decenijama bave pitanjima prigovora savesti. Kao što znamo, prigovor savesti je istorijski nastao iz verskog prigovora. Uostalom, takvo rešenje je postojalo i u našem Zakonu o vojsci, u vreme postojanja SFRJ, još 80-tih godina dvadesetog veka.

Hteo bih da izrazim posebno zadovoljstvo zbog toga što i na ovom Okruglom stolu imamo punu i veoma cenjenu saradnju, kako predstavnika Vojske Jugoslavije, mislim na Generalštab Vojske Jugoslavije, tako i saradnju Ministarstva za inostrane poslove. To posebno naglašavam zato što je učešće njihovih predstavnika na ovakvom skupu bilo teško zamislivo, još pre samo dve godine. Tada je, između civilnog sektora, u koji svakako spadaju Centar za civilno-vojne odnose i Centar za antiratnu akciju, s jedne strane i države, naročito vojnih organa, s druge strane, postojao jedan sasvim drugačiji odnos. Odnos koji je bio sve, samo ne konstruktivan odnos, koji se odlikovao svim drugim samo ne uzajamnim poštovanjem, uvažavanjem i saradnjom. Mogao bih dodati i nespremnosti državnih organa da prihvate civilni sektor u relevantne činioce prilikom izrade zakonske regulative, i to bez obzira na oblast, a čini mi se posebno upravo u oblasti vojske i naročito vojne obaveze. Dakle, jedne oblasti i odgovarajućih ustanova, koje su se najneposrednije odnosile na jedan veoma veliki broj građana, koje ovom prilikom možemo zvati vojnim obveznicima.

Današnja tema se tiče postojećih izmena i dopuna Zakona o Vojsci Jugoslavije. Dakle, mi ćemo pokušati, a zato imamo posebno kvalifikovane predavače i učesnike, da procenimo efekte izmena koje su već donete. Dakle, da govorimo po Zakonu kakav jeste i o njegovoj implementaciji. Iskreno se nadam da će upravo sa ovog skupa, na osnovu procene efekata dosadašnjih izmena, poteći i predlozi zanove izmene i dopune ovog zakona. Dakle, predlozi o tome kako bi se još zakon mogao izmeniti da bi na najbolji mogući način iskazao potrebe aktuelnog trenutka našeg društva i zaštitio ljudska prava vojnih obveznika, kao i da bi omogućio efikasno i razumno funkcionisanje tako važne i značajne ustanove kao što je Vojska Jugoslavije.

Sada ću zamoliti kolegu Jovana Buturovića, koji je svima vama veoma dobro poznat i koji je uvek za mene predstavljao personifikaciju vojnog pravosuđa tokom decenija, tako da sam ja ono malo što sam kao student prava još i kasnije kao pravnik i advokat učio o vojnom pravosuđu, uglavnom učio iz njegovih knjiga i članaka.

STATUS VOJNIH OBVEZNIKA SA DVOJNIM DRŽAVLJANSTVOM (I deo)

Jovan Buturović:

Hvala na ovim rečima. Ja ću govoriti na temu "Normativna uređenost statusa Vojske i njenih pripadnika".

Za normativnu uređenost statusa Vojske Jugoslavije, kao i njenih pripadnika, mogla bi se dati generalna ocena da je nepotpuna i da nije u skladu sa opštim tendencijama demokratizacije društva, kao ni sa opštim potrebama vojske i njenih pripadnika.

Ustavna rešenja koja se odnose na Vojsku Jugoslavije su nepotpuna i nejasna, naročito u pogledu komandovanja i njene upotrebe. Još uvek je na snazi odredba člana 133. stav 1. Ustava SRJ, u kojoj Vojska Jugoslavije, između ostalog, citiram "brani ustavni poredak". Doduše ovo možda više i nije aktuelno, jer u Ustavnoj povelji, koju je usvojila Ustavna komisija, ali još ne i narodne skupštine, ove odredbe nema. Takva ustavna odredba je omogućavala upotrebu, ali i zloupotrebu vojske, u očuvanju postojeće vlasti, dakle, u političke svrhe. U budućem ustavnom aktu, bez obzira kakav bude bio, takvoj odredbi ne bi smelo da bude mesto.

Takođe, i ostale ustavne odredbe o Vojsci Jugoslavije moraju biti precizne, kako bi se onemogućila zloupotreba Vojske Jugoslavije, ali i kako bi se sprečila blokada u odlučivanju i komandovanju Vojske Jugoslavije. Zakon o Vojsci Jugoslavije iz 1993. godine, trebalo je, ili trebalo bi, da predstavlja svojevrsan kodeks o Vojsci Jugoslavije i njenoj pripadnosti. On reguliše organizaciju vojske, službe u vojsci, socijalno osiguranje vojnih lica i civilnih lica na službi u Vojsci Jugoslavije, vojnu obavezu i raspolaganje i upravljanje sredstvima i materijalno-finansijsko poslovanje. To je previše za jedan zakon koji ima svega 364 člana, a obuhvata raznorodne oblasti. To je stvorilo veoma široko polje za podzakonsku regulativu mnogih pitanja koja bi morala da budu regulisana zakonom. Time su stvorene mogućnosti da organi izvršne vlasti, a pre svih predsednik Republike, Savezno ministarstvo za odbranu i Generalštab, praktično preuzmu značajan deo zakonodavne vlasti. Posledica toga je enormni broj podzakonskih propisa, kao i njihove česte izmene i dopune. Sve se to negativno održava na Vojsku kao celinu, neracionalni pravni status pripadnika Vojske Jugoslavije koji je neodređen i nesiguran, a što omogućava brojne zloupotrebe. U tom pogledu Zakon o Vojsci Jugoslavije je daleko ispod nivoa Zakona o službi u oružanim snagama SFRJ, koji je bio na snazi do donošenja ovog zakona.

Mislim da bi Zakon o Vojsci Jugoslavije trebalo "razbiti" na više posebnih zakona, s tim da bi u Zakonu o Vojsci Jugoslavije trebalo urediti samo ona pitanja koja se po prirodi stvari odnose na vojsku i njene pripadnike. Tako bi oblasti socijalnog osiguranja vojnih osiguranika, zdravstveno, penzijsko i invalidsko osiguranje, socijalna

pomoć i sl, trebalo da budu predmet posebnog zakona, kao što je to bio slučaj u SFRJ. Razlog za to je što je ova pitanja potrebno u zakonu opširno i precizno regulisati.

Mislim da bi i vojnu obavezu trebalo regulisati posebnim zakonom. Ovo je veoma značajna i široka oblast, te je potrebno precizno zakonsko regulisanje svih pitanja koja se odnose na vojnu obavezu, a među njima i pitanja vojne obaveze lica sa dvojnim državljanstvom, eventualno i više državljanstava. Potrebno je imati u vidu i međunarodna komparativna iskustva, pre svega činjenicu da mnoge države nemaju opštu vojnu obavezu, pogotovu u miru. Isto tako, tim zakonom bi trebalo regulisati pitanje vojne obaveze lica koja odbijaju da služe vojni rok isticanjem prigovora savesti. I ta pitanja služenja vojnog roka bez oružja, civilnog služenja vojnog roka, potrebno je regulisati u skladu sa rešenjima u drugim demokratskim zemljama.

Pitanje stambenog obezbeđenja pripadnika Vojske Jugoslavije, odnosno profesionalnih vojnika i civilnih lica na službi u JNA, mislim da bi trebalo regulisati posebnim zakonom. Nikada do sada, od 1945. godine do danas, ova materija nije bila regulisana zakonom, čak ni uredbama Savezne vlade, već uglavnom pravilnicima koje je donosio savezni ministar za odbranu. To ne samo da nije sprečavalo, već je i posticalo, neracionalno trošenje velikih materijalnih sredstava namenjenih za stambenu izgradnju, a omogućavalo brojne zloupotrebe u trošenju sredstava i raspodeli stanova. Naravno, omogućavane su i privilegije visokih vojnih starešina na račun ostalih pripadnika Vojske Jugoslavije, tako da su za neke od njih građene luksuzne vile i dvorci na ekskluzivnim lokacijama, sve u situaciji opšteg siromaštva. Sve to je doprinelo da veliki broj pripadnika Vojske Jugoslavije nema rešeno stambeno pitanje, a mnogi od njih odlaze u penziju bez rešenog stambenog pitanja.

Ovde bih dodao da su ti stambeni pravilnici, a bilo ih je bezbroj i menjani su, uglavnom pravljeni prema interesima najviših vojnih starešina. Da paradoks bude veći, kako je zemlja siromašila i propadala, privilegije visokih vojnih starešina su rasle. Tako je omogućeno da se za samo jednu skupu vilu ili luksuzni dvorac nekog visokog vojnog starešine, potroši toliko sredstava koliko bi bilo dovoljno da se izgradi desetak stanova. Zato smatram da bi stambeno obezbeđenje trebalo radikalno menjati, tako da bi Vojska Jugoslavije obezbeđivala samo službene stanove koje bi pripadnici Vojske koristili samo dok im traje služba u Vojsci Jugoslavije. Trajno rešenje stambenog pitanja trebalo bi rešavati kroz sistem povoljnog kreditiranja, a za to bi bilo potrebno formiranje posebnog fonda.

Postojeći Zakon o Vojsci Jugoslavije je konzervativan i nepotpun, te je potrebno doneti novi savremeni zakon, dakle, ne izmene i dopune postojećeg, već novi zakon iz temelja. Ovim zakonom bi trebalo urediti pitanja organizacije Vojske, služba u vojsci, odgovornost vojnih lica i druga pitanja vezana za službu u vojsci, kao što su unapređenje, ocenjivanje, prestanak profesionalne vojne službe i sl. Pri tome je veoma značajno da se precizno reguliše status profesionalnih vojnika i osiguraju njihova prava od mogućih zloupotreba.

Jedno od značajnih pitanja koje bi novim zakonom trebalo urediti jeste propisivanje objektivnih kriterijuma i uslova za postavljenje vojnih lica na više položaje i unapređenje u više činove. Ovo pitanje potrebno je urediti na način da sposobnost, stručnost i rezultati rada budu osnovni kriterijumi za to. Za proveru stručne osposobljenosti potrebno je propisati polaganje stručnih ispita za sve činove. Takođe, za određene činove, potrebno bi bilo da se ima diploma određenog fakulteta, kao i da se

poseduju određena stručna i naučna zvanja, magistratura, doktorat, itd. Svakako, pri tome treba koristiti rešenja koja se primenjuju u drugim zemljama, uz neophodno prilagođavanje našim uslovima i potrebama. U vezi sa ovim mislim da treba isključiti mogućnost vanrednog unapređenja u više činova u mirnodopskim uslovima, a predvideti ovu mogućnost samo u ratnim uslovima, i to jedino za one koji neposredno učestvuju u borbenim dejstvima. Razlog tome je iskustvo iz prakse, koje je pokazalo da su vanredno unapređivani u više činove uglavnom oni profesionalni podoficiri i oficiri koji nisu ispunjavali zakonske uslove za unapređenje. Tako su visoke činove i položaje dobijali starešine osrednjeg znanja i sposobnosti i nedorasli tim položajima, odnosno funkcijama. Posledice toga su poznate.

Službeno ocenjivanje profesionalnih vojnika nije regulisano Zakonom o Vojsci Jugoslavije, već Uredbom Savezne vlade. Doduše, postoji jedan član u Zakonu o Vojsci, koji samo propisuje da se vrši službeno ocenjivanje profesionalnih vojnika, odnosno da se, “vojna lica ocenjuju radi utvrđivanja uspeha u službi, odlučivanja o unapređenju, podsticanja na stručno usavršavanje i veće zalaganje u službi”. To je član 49. Zakona o Vojsci Jugoslavije. Zakonom o službi u oružanim snagama SFRJ ocenjivanje je bilo propisano u 14 zakonskih članova. Uredbom Savezne vlade nisu propisani kriterijumi za davanje službene ocene, već je ostavljena mogućnost da pretpostavljene starešine daju službene ocene praktično po svom nahođenju i proizvoljno, što omogućava zloupotrebe, pa i lične obračune sa potčinjenim starešinama. Potčinjeni praktično nema pravnih sredstava protiv neobjektivnog ocenjivanja. Naime, nema pravo na žalbu, već samo može da uloži prigovor višem starešini. Isključena je mogućnost vođenja upravnog spora protiv službene ocene pretpostavljenog starešine. Sve to podstiče karijerizam i poltronstvo, a takođe onemogućava odstranjivanje nepodobnih starešina iz Vojske Jugoslavije. Meni je poznato više takvih slučajeva, jer sam kao advokat učestvovao u slučajevima u kojima su “nepodobne” starešine, zbog dve uzastopne nepovoljne ocene, i po kratkom postupku, odstranjivane iz Vojske Jugoslavije. Naime, Zakonom o Vojsci Jugoslavije propisano je da profesionalni vojnik gubi službu ako dva puta uzastopno dobije nepovoljnu službenu ocenu. To je jedan od načina koji se koristi za odstranjivanje nepodobnih starešina.

Mislim da bi bilo potrebno Zakonom regulisati službeno ocenjivanje profesionalnih vojnika, posebno bi bilo potrebno propisati objektivne kriterijume za davanje službene ocene. Možda bi bilo celishodno uvesti i sistem bodovanja. Takođe, bilo bi potrebno propisati adekvatnu pravnu zaštitu protiv neobjektivnog ocenjivanja, kako u smislu podcenjivanja, tako i u smislu precenjivanja, jer moguće su dalekosežne posledice kada neko nezasluženo dobije visoku ocenu, kao i kada neko nezasluženo dobije nisku ocenu.

Pored navedenog gubitka službe zbog nepovoljne službene ocene, Zakonom su propisani i drugi razlozi za gubitak službe profesionalnih vojnika protivno njihovoj volji. Tako, profesionalnom vojniku prestaje služba ako pet dana neprekidno ili sedam dana sa prekidima u toku jedna godine neopravdano izostane s posla. Zatim, ako po presudi krivičnog suda izgubi čin, odnosno ako bude osuđen na kaznu zatvora preko dve godine. Dalje, po presudi vojnog disciplinskog suda, ako mu taj sud za disciplinske prestupe izrekne kaznu gubitka čina ili službe. I najzad, po potrebi službe, ako ima najmanje 30 godina penzijskog staža. Pri tome, treba istaći da se akt o prestanku službe po tzv. potrebi službe ne obrazlaže, niti je dopušteno da se u upravnom sporu preispituju razlozi o tome. S tim u vezi, potrebno je dodati da je Zakonom o Vojsci propisana mogućnost

paralelne krivične i disciplinske odgovornosti za isto ponašanje pred krivičnim i vojnim disciplinskim sudom. Profesionalni vojnik može izgubiti čin, odnosno službu presudom vojnog disciplinskog suda i kad krivični sud nije izrekao kaznu zatvor preko dve godine, koja povlači gubitak čina. A sa gubitkom čina, profesionalni vojnik najčešće gubi i službu i profesiju. Na primer, pešadijski kapetan je profesija koja nema prolaznost u civilstvu. Sve ovo ukazuje na potrebu preispitivanja razloga za gubitak službe profesionalnih vojnika protivno njihovoj volji i propisivanja jače pravne zaštite, kako bi se sprečile moguće zloupotrebe.

Ovde bih još hteo da dodam. Ja sam bio u grupi koja je radila Zakon o službama. U radu su učestvovali i predstavnici raznih institucija, nevladinih organizacija i određeni stručnjaci. Mislim da bi na isti način, dakle, uz učešće raznih institucija i stručnjaka, trebalo izraditi i novi Zakon o Vojsci Jugoslavije.

Ivan Janković:

Hvala, kolega Buturoviću. Posle ovog opšteg uvoda, prelazimo na dve posebne teme kojima je današnji skup posvećen. Prva od njih je status vojnih obveznika sa dvojnim državljanstvom. Molim Bogoljuba Milosavljevića, da vodi ovaj deo skupa.

Bogoljub Milosavljević:

Mogli bi da krenemo prema rasporedu koji ste svi dobili, tako da bih ja najpre podneo svoje planirano uvodno izlaganje.

O statusu vojnih obveznika s dvojnim državljanstvom, ja ću reći uglavnom ono što su pravni okviri tog pitanja, dakle, ono što je zakonom predviđeno i ono što su neke moje ocene pravne prirode o tom pitanju. Svi znamo da je uobičajeno i, da kažemo, brojnim razlozima opravdano, da se materija državljanstva uopšte tretira prevashodno iz ugla onih problema koji prate lica lišena tog osnovnog ljudskog prava. I još takođe iz ugla onih problema koji se pojavljuju u vidu različitih oblika diskriminacije u materiji državljanstva. Sledstveno tome, upravo su rešavanju takvih problema posvećeni brojni međunarodni dokumenti, počev od Opšte deklaracije o pravima čoveka, preko dokumenata o pravu na državljanstvo udatih žena i dece i dokumenata o pravnom položaju lica bez državljanstva, izbeglica i stranaca.

Za razliku od toga, problemi lica sa dva ili više državljanstava, tzv. dipatrida i polipatrida, manje su u centru interesovanja međunarodnih organizacija. Uostalom, ta lica poseduju to osnovno ljudsko pravo, pravo na državljanstvo, i čak bi se moglo reći da su na neki način povlašćena u odnosu na državljane samo jedne države. Jer, uvek imaju mogućnost da se koriste pravima i zaštitom više od jedne države: dakle, svih onih država čiji su državljani.

Međutim, ta njihova prednost u mogućnosti uživanja prava i zaštite više od jedne države čini samo jednu strana pitanja o njihovom položaju. Postoji i ona druga, manje povoljna strana položaja tih lica. Ona koja se sastoji u neminovnom koleratu svih prava: u obavezama tih lica koje su višestruke prema svakoj zemlji čije državljanstvo imaju. Naravno, otud su mogući sukobi interesa država na terenu ispunjavanja obaveza dipatrida i upravo je to ono što je motivisalo države, da kažemo od davnina, ili barem jedan vek unazad, da potraže rešenja za problem lica sa dva ili više državljanstva. Tako je cilj država postao ne samo da se izbegava pojava apatridije kao najtežeg oblika položaja lica

bez državljanstva, već i pojava bipatridije. Reći ću da se time bavilo još Društvo naroda 30-tih godina prošlog veka, ali bez većeg uspeha. Osnovna prepreka za uklanjanje pojave dvojnog državljanstva je zapravo sadržana u samom shvatanju suvereniteta država u oblasti uređivanja materije državljanstva. Budući da ovu materiju države uređuju slobodno i samostalno, to se i neminovno događa da se u pojedinim zemljama definišu i utvrđuju različiti uslovi za sticanje i prestanak državljanstva, pa se otuda i pojava bipatridije stalno iznova obnavlja.

U našem slučaju, u slučaju Jugoslavije, ta je pojava naravno bila najpre uzrokovana ekonomskom migracijom koja traje veoma dugo. I, takođe, događajima u protekloj deceniji, koji su stvorili uslove za pojavu velikog broja novih dvojnih državljana.

Kada posmatramo celinu položaja dvojnih državljana, očigledno je najosetljiviji, a ponekad za ta lica i ubedljivo najproblematičniji aspekt onaj koji nastaje upravo u vezi sa ispunjavanjem dužnosti odbrane zemlje i regulisanjem vojne obaveze. U izvesnom slučaju je to stvar i sa njihovim drugim obavezama, odnosno dužnostima na sektoru bezbednosti u celini. Krajnju i najosetljiviju tačku tog problema čine, naravno, stanja rata i pretnje ratom između zemalja čije državljanstvo poseduju dvojni državljanji. U takvim situacijama, dvojni državljanji mogu biti prinuđeni na faktičko odricanje od drugog državljanstva. Mogu biti proterani, internirani ili ograničeni u kretanju i izloženi drugim ograničenjima slobode. Tokom Drugog svetskog rata su se sve takve pojave događale i bila je zabeležena raširena praksa progona posednika dvojnog državljanstva zaraćenih zemalja, kao i pripadnika odgovarajućih etničkih zajednica koji su imali samo jedno državljanstvo, ali su pripadali etničkim zajednicama one druge zemlje. Oni su imali sreće ako su samo podvrgnuti bezbednosnim proverama ili otpušteni iz vojne i policijske službe i čitavog kompleksa vojne industrije, kao i iz javnih službi u celini.

Slične stvari se događaju i u unutrašnjim sukobima i u stanjima oštih, da kažemo binacionalnih ili međuetničkih tenzija. Tada se, na primer, čitave etničke grupe mogu proglasiti za bezbednosno nepouzidane, kao što je to bio slučaj kod nas sa kosovskim Albancima. Dakle, etnicitet, a pogotovo dvojno državljanstvo, mogu biti i često jesu povezani sa bezbednosnim opservacijama u smislu otvaranja dileme o pouzdanosti posednika dvojnog državljanstva za službu u oružanim snagama, u policiji i drugim delovima sektora bezbednosti. Priroda sektora bezbednosti je, prema tome, često onaj prvi i bitni momenat koji rukovodi države prilikom regulisanja statusa vojnih obveznika sa dvojnim državljanstvom. Osnovno rešenje tog pitanja je takvo da se države čije državljanstvo nose bipatridi zapravo i ne otimaju previše za takve vojne obveznike, pogotovo ako su oni već dali svečanu vojnu zakletvu i odslužili vojni rok u jednoj od zemalja čije državljanstvo imaju. Pravni izraz tog rešenja je zbog toga takav da se vojna obaveza dvojnih državljana ustanovljava prema principu tzv. efektivnog državljanstva. A u slučaju da je dipatrid već odslužio vojni rok u jednoj zemlji, onda druga zemlja ostavlja sebi diskreciono pravo da odluči o tome da li će takvog obveznika uopšte pozvati u vojsku ili neće to učiniti. Takvo pravno rešenje predstavlja značajno odstupanje od principa po kome domaće državljanstvo isključuje svako strano državljanstvo. I to zaslužuje da bude objašnjeno kroz kratku analizu naših zakonskih rešenja o ovom pitanju.

Prema članu 4. važećeg Zakona o jugoslovenskom državljanstvu, "jugoslovenski državljanin koji ima i državljanstvo strane države smatra se jugoslovenskim državljaninom kad se nalazi na teritoriji Savezne Republike Jugoslavije". Ta, ne baš

najbolje sročena odredba, trebalo bi da se razume tako da dvojni državljanin, čije je jedno od državljanstava jugoslovensko, potpada pod isti pravni tretman kao i da nema strano državljanstvo, ali samo onda kada se nalazi na našoj teritoriji. Taj isti princip je u našim ranijim zakonima o državljanstvu bio još odlučnije iskazan, tako što je bilo utvrđeno da jugoslovensko državljanstvo isključuje istovremeno državljanstvo svake druge države. Drugim rečima, dvojni državljanin pred jugoslovenskim organima, na primer, u krivičnom postupku, nije se mogao koristiti pravima i zaštitom koje bi mu davalo njegovo drugo državljanstvo koje takođe poseduje. Odstupanja od tog dosta tvrdog stava su relativno novijeg datuma i ona su rezultat prodora drugačijih shvatanja dvojnog državljanstva na javnopravnom terenu. Zapravo radi se o odstupanjima od pravila koja važe za domaće državljane, i to u pravcu ublažavanja režima javnopravnih obaveza i, takođe, u pravcu bolje zaštite pravnih interesa bipatrida.

Te i takve promene u stavovima prema položaju bipatrida i već pomenuta bezbednosna komponenta njihovog statusa, ogledaju se i u izmenjenim odredbama Zakona o Vojski Jugoslavije. Radi se o promenama iz 1999. godine, koje uređuje pitanja vojne obaveze tih lica. Te odredbe u suštini polaze od razlikovanja dveju mogućih situacija, od kojih se prva tiče regruta sa dvojnim državljanstvom koji stalno žive u SRJ, a druga onih koji stalno žive u inostranstvu, bez obzira na to da li su već u nekoj od drugih zemalja odsluži vojni rok ili to nisu učinili. Rekrut bipatrid koji stalno živi u Saveznoj Republici Jugoslaviji izjednačen je u položaju u svemu sa domaćim državljanima, tako da se on upućuje na služenje vojnog roka kao i da nema drugo državljanstvo. I to utvrđuje član 305. stav 1. Zakona o Vojski Jugoslavije. U istoj situaciji se, a to je veoma zanimljivo, nalazi i domaći državljanin, dakle, lice koje nema dvojno državljanstvo ali koji ima odobren stalni boravak u inostranstvu. Međutim, Zakon ne kaže ništa o tome, da li će to lice biti upućeno na odsluženje vojnog roka ili će se možda osloboditi obaveze služenja vojnog roka, ako je pre stalnog nastanjivanja u Jugoslaviji već odslužilo vojni rok u nekoj drugoj zemlji, čije državljanstvo takođe ima. U vezi s tim je zanimljivo da je Zakon uredio jednu drugu situaciju koja je slična. Naime, članom 307. utvrđeno je da se oslobađa od obaveze služenja vojnog roka lice koje je steklo jugoslovensko državljanstvo putem prirođenja ili na osnovu međunarodnog ugovora, ako je u zemlji čiji je bilo državljanin odslužilo vojni rok, odnosno ako je navršilo 27 godina života. To je dakle lice koje ima samo jedno državljanstvo. Sledstveno tome, ne vidi se razlog zbog kojeg i dvojni državljanin koji je već služio vojni rok u inostranstvu ne bi unapred bio zakonom oslobođen od obaveze služenja vojnog roka kod nas.

U bito drugačijoj situaciji nalazi se rekrut bipatrid koji stalno živi u inostranstvu, a koji može biti upućen na služenje vojnog roka u Vojsku Jugoslavije samo ako se ispune dva uslova. Prvo, potreban je njegov zahtev da služi vojni rok, i drugo, potrebno je da o tome donese pozitivnu odluku načelnik Generalštaba. Činjenica da li je pre toga služio vojni rok u inostranstvu, u nekoj drugoj zemlji čije državljanstvo ima, prema stavu 2. člana 305. Zakona o Vojski Jugoslavije, kao da nema nikakvog značaja. Time je, zapravo, ostavljeno jedno široko diskreciono pravo načelniku Generalštaba da odlučuje o tome da li će odobriti ili odbiti zahtev bipatrida da služi vojni rok u Vojski Jugoslavije, kad on to zahteva. Nema sumnje da će činjenica da li je to lice već služilo vojni rok u inostranstvu ili nije biti od velikog, ako ne od presudnog i odlučujućeg značaja za donošenje odluke načelnika Generalštaba, ali se to u zakonu nigde ne kaže.

Međutim, postojeće rešenje, koje nije lišeno slabosti, svakako je bolje od prvobitnog rešenja iz tog Zakona. Naime, kad je donet 1994. godine, Zakon je u članu 305. imao jedno drugo rešenje. Postojala je samo jedna norma u kojoj su sve situacije bile opisane zajedno, u jednoj jedinjoj rečenici. Tu su bukvalno bili izjednačeni u pogledu služenja vojnog roka i domaći državljani sa stalnim boravkom u inostranstvu i bipatridi koji žive u zemlji ili u inostranstvu, bez obzira da li su služili vojni rok ili nisu. Svi su oni mogli da služe vojni rok samo kada to sami zahtevaju i kad im to odobri, odnosno kad o tome odluči načelnik Generalštaba. To je zapravo jedno rešenje koje je u vreme njegovog donošenja (1994. godine) više govorilo o nepoverenju u sve migrante i bipatride, nego što im je omogućavalo da ostvare svoje pravo i dužnost služenja vojnog roka.

Iako je sadašnje rešenje unapređeno, ono ipak pati od određenih nedostataka, koji su već pomenuti, a koji se, pre svega, mogu akcentovati kao širina ostavljenog prostora za diskreciono odlučivanje načelniku Generalštaba. Ta širina je pogotovo vidljiva kad se uzme u obzir da se protiv rešenja načelnika Generalštaba ne može voditi upravni spor, niti se može uložiti žalba. Dakle, nema ni sudske zaštite, niti mogućnosti preispitivanja njegove odluke u žalbenom postupku. Po mom mišljenju, ovo rešenje iz člana 305. u delu koji se tiče odluke načelnika Generalštaba izuzeto je iz opštijeg režima, koji predviđa član 335, a po kome se na odluke vojno-teritorijalnih organa može izjaviti žalba.

I da završim sa sledeća dva-tri pitanja o kojima bih volio da se prodiskutuje i čuju mišljenja prisutnih. Prvo, da li je dvojni državljani koji živi u inostranstvu sadašnjim rešenjima Zakona o Vojsci Jugoslavije stavljen u takav položaj da mu je uskraćeno njegovo ustavno pravo i dužnost da učestvuje u odbrani zemlje. Odnosno, da li su dvojni državljani diskriminisani u odnosu na lica koja imaju samo jugoslovensko državljanstvo? Drugo važno pitanje je da li je puno izjednačavanje statusa dvojnih državljanina koji stalno žive u zemlji sa domaćim državljanima možda jedno rešenje koje ta lica navodi na odluku da odlaze iz zemlje, odnosno da traže otpust iz jugoslovenskog državljanstva? Misli se na one dvojne državljane koji ovde stalno žive i koji su potpuno izjednačeni sa domaćim državljanima. I treće, očigledno je da sadašnja rešenja ovih pitanja nisu dovedena u ravan rešenja koja karakterišu vladavinu prava, kako po tome što manifestuju nepoverenje, bezbednosnog nepoverenja u dvojne državljane, tako i po tome što ostavljaju nekontrolisano područje, preširoko za slobodu odlučivanja najvišem starešini, načelniku Generalštaba, bez sudske kontrole i mogućnosti žalbe.

Ja bih time završio, i sada bih po našem predviđenom rasporedu dao reč gospodinu general-majoru Aleksandru Ignjatoviću da podnese svoje uvodno izlaganje.

Aleksandar Ignjatović:

Poštovane damo i gospodo, uvaženi skupe, najpre bih hteo da se zahvalim organizatorima Okruglog stola na pozivu za učešće na ovom skupu, čija je tema i veoma značajna i korisna za širi krug stručne, ali i opšte javnosti. Posebno bih istakao aktuelnost teme koja je stavljena na dnevni red Okruglog stola. Doduše u uvodnom izlaganju su pokrenute brojne teme i brojna pitanja, da ne kažem, čitav Zakon o vojsci i Zakon o odbrani, pa bi nam u vezi sa svakim od tih pokrenutih pitanja trebalo posebno savetovanje. Ali mislim da je tema ograničena na ova dva pitanja.

Naime, svima vama je dobro poznato da je konačno pre nekoliko dana od strane Ustavne komisije usvojen tekst Ustavne povelje sadašnje, ali verovatno i buduće zajedničke države Srbije i Crne Gore. Jedna od pet zajedničkih funkcija te države,

Državne zajednice biće i oblast odbrane i vojske. Bez obzira što se iz, svima nama dobro poznatih razloga, oko rada na Ustavnoj povolji, nezna, ili ne bar zvanično, tekst koji se odnosi na odbranu i vojsku, sasvim je izvesno, odnosno sigurno da ćemo na osnovu osnovnih rešenja iz Ustavne povelje, u odnosu na ove, i te kako značajne oblasti pristupiti izradi Zakona, novog zakona. Da li će to možda biti jedan ili dva ili možda nekoliko zakona, kao što je to i u uvodnom izlaganju rečeno, još uvek ne možemo sa sigurnošću reći. Kroz istorijski pregled naših zakonodavnih rešenja, ali i iz uporedno pravnih pregleda možemo videti različitu praksu u različitim zemljama. Ja ne bih ovde dao prikaz tih rešenja, ne zato što to ne bi bilo interesantno i korisno za ovaj skup, već zato što se prikaz ovog formalno-pravnog pitanja ipak svodi na zaključak da nije bitno u koliko se zakona reguliše neka materija ili oblast, već kako se to čini sa aspekta kvaliteta materijalnih rešenja i ugradnje najadekvatnijih, najsavremenijih i iznad svega najcelishodnijih rešenja. Naravno, da ovi kriterijumi podrazumevaju i druge, pa svakako i visok stepen demokratičnosti, ali koju sam za sebe, složićete se ne može da bude cilj, posebno ne u regulisanju nekih oblasti i odnosa u koja svakako spadaju odbrana i vojska po samoj svojoj prirodi. Ja takođe ovde ne bih elaborirao do kog se stepana u izgradnji ovog principa može ići i u svim drugim, a posebno u navedenim oblastima. Uz to smatram da je i samo ovaj nagoveštaj mojih razmišljanja dovoljan, da svi dobronamerni i dobro upućeni, a ja ne sumnjam da su svi ovde takvi, mogu u potpunosti da shvate realan i moguć opseg ovog principa.

Želim da uverim ovaj skup da stručne službe u Saveznom ministarstvu za odbranu i Generalštabu, tu pre svega mislim na Pravnu upravu, koja radi ne samo na ovom, nego i drugim zakonskim, pa i podzakonskim projektima, o svemu ovome i te kako vode računa, jer su i one deo naše i vaše javnosti i stvarnosti i nikako ne predstavljaju neke izolovane skupine sa nekim razmišljanjima i shvatanjima suprotnim od vaših. Možda se može reći da na isti problem isto gledamo. Samo da zbog različitih pozicija i uloga i različitih dioptrija nikako ne smem i neću reći interesa, ne vidimo i ne sagledavamo baš na potpuno istovetan način. Ali to svakako nije manjkavost, već naprotiv, ja smatram, a verujem i vi, kvalitetom i načinom u iznalaženju najboljih rešenja.

Zbog toga, uz svo izvinjenje, moram da kažem da se ne bih složio sa vašom prvom rečenicom u pripremnom materijalu za ovo shvatanje gde navodite, citiram: "Pod pritiskom javnosti i aktera civilnog društva Savezna skupština je izmenila odredbe zakona o VJ, koje se odnose na služenje vojnog roka. Po prvi put je bliže određen status vojnih obveznika sa dvojnim državljanstvom (član 305. pomenutog zakona). Ujedno su dopunjene odredbe o civilnom služenju vojnog roka(član 296. i 299.)". Ja sam u Pravnoj upravni SMO i na ovom mestu punih sedam i po godina, naravno, moram reći sa prekidom od šest meseci, zbog prestanka službe i prevremenog penzionisanja od strane bivšeg režima. O razlozima toga ne bih hteo da govorim i verujte mi i pre i tada i sada potpuno isto razmišljam i gledam na rešavanje i ovih i svih drugih pitanja iz svih oblasti, a naravno posebno ovih iz nadležnosti SMO odnosno Pravne uprave kao njenog stručnog organa za iste i uvek sam se zalagao za objektivno najbolja i najdemokratskija rešenja. Međutim, da se ipak vratim struci, jer je očigledno da se ja niti osećam sigurnim niti snalazim dobro na terenu politike.

A kada je reč o struci i o stručnoj strani teme ili preciznije o statusu vojnih obveznika sa dvojnim državljanstvom i civilnog služenja vojnog roka, valja reći da su ova pitanja u bivšoj, ali i prethodnoj, s obzirom da je bilo više bivših Jugoslavija, bila

regulisana u posebnom Zakonu o vojnoj obavezi, kao što je to izneo gospodin Buturović. Odmah da kažem da ovakvo regulisanje vojne obaveze u posebnim zakonima o vojnoj obavezi i sada nalazimo u mnogim zemljama, kao što je npr. Nemačka, a i neke druge.

Međutim, mi smo Zakonom o Vojski Jugoslavije, od 1993. godine usvojenim u jednom, a 1994. godine u drugom veću Savezne skupštine, celokupnu materiju koja se odnosi na vojsku i vojnu obavezu, kao i status vojnih lica regulisali jedinstvenim zakonom. U članu 305. tog zakona je navedeno citiram: "O upućivanju na služenje vojnog roka regruta koji stalno živi u inostranstvu, regruta koji pored jugoslovenskog ima i strano državljanstvo i regruta koji je služio vojni rok u inostranstvu, a koji zahteva da služi vojni rok u Vojski rešava načelnik Generalštaba". Moglo bi se na dugačko i naširoko vršiti analiza ovog člana, ali pošto isti više ne važi, nećemo se na tome iscrplivati. Međutim, mora se istaći da je njegova osnovna mana bila ta što su zaista postojale izvesne nedoumice u tumačenju, a samim tim i u primeni konkretnog prava i obaveze vojnih obveznika sa dvojnim državljanstvom. Da bi se ovo ilustrovalo dovoljno je zadržati se samo na prvi i zadnji deo ove složene rečenici, koji glasi: "O upućivanju na služenje vojnog roka regruta koji stalno živi u inostranstvu, rešava načelnik Generalštaba". Mi bismo dodali odnosno njegove stručne službe. Ja lično, kod ovakvog zakonskog određenja, želim da verujem da smo mi bili samo na terenu izvesnih nedoumica, a posebno u primeni u praksi ove odredbe, naročito ako se imaju u vidu sve okolnosti, a posebno akteri pojedinačnih slučajeva i to kako onih na koje se primenjuje pravo, tako i onih koji ga primenjuju. Zbog toga smo kod prvih ozbiljnijih izmena Zakona o Vojski Jugoslavije, koje su usledile tokom i krajem 1999. godine, predložili da se izvrši izmena i dopuna sadržine navedenog člana, tako da je on umesto jednog dobio dva stava, što je manje važno, ali koji, što je mnogo važnije sada glasi: "Regrut kome je odobren stalni boravak u inostranstvu i regrut koji pored jugoslovenskog ima i strano državljanstvo, a koji stalno živi u Saveznoj Republici Jugoslaviji upućuje se na služenje vojnog roka u skladu sa odredbama ovog zakona" (stav 1)" i "Regrut koji, osim jugoslovenskog državljanstva ima i strano državljanstva, a služio je vojni rok u inostranstvu, kao i regrut koji osim jugoslovenskog državljanstva ima i strano državljanstvo a nije služio vojni rok i stalno živi u inostranstvu, upućuje se na služenje vojnog roka ako lično zahteva, o čemu odluku donosi načelnik Generalštaba" (stav 2).

Na prvi pogled reklo bi se da između citiranog, prethodnog i sadašnjeg zakonskog rešenja nema, ili ne bar bitnih razlika. Međutim, detaljna i sveobuhvatna analiza ukazuje na znatne ralike među njima. Osnovne karakteristike ranijeg zakonskog rešenja već smo rekli. Da pogledamo ove karakteristike kod važećeg zakona, kod važećeg rešenja. Najpre izvršeno je razgraničenje na dve osnovne grupe regruta koji imaju dvojno državljanstvo ili pak kome je odobren stalni boravak u inostranstvu ili stalno živi u Saveznoj Republici Jugoslaviji. Prvu situaciju ili u stavu 1. člana 305, takođe možemo razlučiti na dve grupe regruta, ali na koje se odnosi isto zakonsko rešenje. U prvoj grupi bi bili oni regruti kojima je odobren stalni boravak u inostranstvu. Upravo tako je navedeno u zakonskom tekstu i oni su tako opisani. Iz ovoga, po nama, sasvim jasno nadalje proizilazi iako, ne piše izričito, da se radi o regrutima koji imaju samo jugoslovensko državljanstvo. U drugoj grupi regruta bili bi oni koji pored jugoslovenskog imaju i strano državljanstvo, a koji stalno žive u Saveznoj Republici Jugoslaviji. Obe ove grupe regruta imaju isti pravni režim, odnosno imaju ista prava i obaveze u pogledu služenja vojnog roka. Dakle upućuju se na služenje vojnog roka u skladu sa odredbama ovog, odnosno Zakona o

Vojsci Jugoslavije. Ovakvo rešenje ima za podlogu ili za osnovu i životnu i pravnu logiku, a u skladu je i sa običajnim, moralnim i svim drugim opšteprihvaćenim kodeksima kod nas, ali i u svetu, o čemu smo svakako vodili računa kad smo isto predlagali. Naime, sasvim je ispravno da onaj naš regrut, državljanin, kome je odobren stalni boravak u inostranstvu, dakle koji nije odslužio vojni rok i koji nije primio strano državljanstvo, bude upućen na odsluženje vojnog roka jednako, kao i onaj naš državljanin koji ima i strano državljanstvo, ali koji stalno živi u Saveznoj Republici Jugoslaviji. Ovde bi samo dodeli da su u vezi ovih regruta bitni elementi: da ima naše državljanstvo i da stalno živi u Saveznoj Republici Jugoslaviji. Kod ovakvog opredeljenja, zaista je nebitno to što ovi regruti imaju i strano državljanstvo. Ukoliko bi ova činjenica i njena pravna ocena bili drugačije tretirani, došli bi smo do nejednakog položaja državljanina jedne države, što je suprotno, ne samo ustavnim i zakonskim, već i običajnim, moram ponovo reći i moralnim normama. Jer, zašto bi onaj naš državljanin, koji ne može da ima, ili iz bilo kojih razloga nema strano državljanstvo bio u drugačijem, - nećemo reći, težem položaju. Nalazimo da bi kod ovakvog obrazloženja i objašnjenja svako dalje elaboriranje bilo suvišno i nepotrebno.

Druga situacija ili stav 2. člana 305. pomenutog Zakona takođe reguliše prava i obaveze dve grupe regruta, na isti materijalno-pravni način. Da pogledamo ukratko koje su to grupe regruta i njihovo pravno rešenje. To su najpre oni regruti, koji osim jugoslovenskog imaju i strano državljanstvo, a služili su vojni rok u inostranstvu. A zatim i oni regruti koji osim jugoslovenskog državljanstva imaju i strano državljanstvo, nisu služili vojni rok i stalno žive u inostranstvu. Ove kategorije regruta se upućuju na služenje vojnog roka samo na lični zahtev, o čemu odluku donosi načelnik Generalštaba. Smatram da je i ova zakonska odredba ne samo do te mere precizna i jasna, da ne izaziva nikakve nedoumice, već i da zadovoljava najdemokračičnija shvatanja, ukoliko se normiranje osnovnih obaveza prema državi, među kojima je svakako i obaveza služenja vojnog roka, može meriti stepenom demokratije jednog društva. Naime, iz citirane odredbe proizilazi da će se navedena kategorija regruta uputiti na služenje vojnog roka samo i isključivo ako lično zahteva, o čemu odluku, opet samo formalno-pravno donosi načelnik Generalštaba. Dakle, ukoliko regrut koji pripada ovoj kategoriji ne podnese lično zahtev, on ne može nikako biti upućen na odsluženje vojnog roka, a ako podnese zahtev, što bi s obzirom na svima nama dobro poznato stanje kod nas, bila u najmanju ruku retkost, onda odluku u materijalno-pravnom smislu donosi načelnik Generalštaba i to samo i isključivo u slučaju da, iz bilo kojih razloga odbije zahtev regruta za uput na odsluženje vojnog roka, što će biti još veća retkost. Bez obzira na to, upravo ovo je i osnovni smisao i rezon ove odredbe, jer proizilazi da je samo u toj i takvoj situaciji ostavljena mogućnost da načelnik Generalštaba može meritorno odlučiti. U suprotnom on samo prihvata ili potvrđuje zahtev (želju) regruta za uput na odsluženje vojnog roka.

Međutim, bez obzira na napred izneti stav o navedenim pitanjima, to ne znači da Savezno ministarstvo za odbranu, kao predlagač zakona, odnosno preciznije budući Savet ministara, neće uzeti u razmatranje i ugraditi u predlog najverovatnije novog zakona iz oblasti odbrane i vojske, sve one predloge-rešenja za koje se oceni da su dobra, celishodna, racionalna i prihvatljiva, bilo o kom pitanju da se radi i ma od kog državnog organa, udruženja, nevladine organizacije ili bilo kog subjekta da dođu ti predlozi. Pošto će najverovatnije biti najrazličičitijih predloga teško je udovoljiti svim tim predlozima, kao i svim eventualnim zahtevima da Savezno ministarstvo, odnosno Pravna uprava kao

stručni obrađivač zakonskih tekstova iz nadležnosti Ministarstva odbrane delegira po jednog predstavnika za pripremu predloga za pojedina pitanja, iz opširne i kompleksne problematike iz oblasti vojske i odbrane. Ovo ujedno znači, da budem jasan, da u tom smislu i pored najbolje volje ne možemo udovoljiti ni zahtevima organizatora ovog okruglog stola da delegiramo svog predstavnika u rad njihovog tima. Međutim, to ne znači da mi nećemo saradivati i konsultovati se i sa vama i svima ostalima o mnogim ili gotovo svim pitanjima, koja su od našeg zajedničkog interesa, pa i zatražiti vašu pomoć, kako bi ista bila što bolje pripremljena i prošlo celokupnu, posebno skupštinsku proceduru.

Najzad, s obzirom na obaveze koje imam, ne mogu da učestvujem u radu ovog skupa do kraja, moram sada da kažem nekoliko rečenica i o ovoj drugoj temi: "Prigovor savesti i civilnog služenja vojnog roka". To bi ujedno bila i moja diskusija po ovoj temi. Nažalost, i ovde moram da iznesem izvesno svoje neslaganje sa nekim napomenama iz pripremnog materijala. Najpre sa opaskom u kojoj se ističe da su prigovarači savesti, (verovatno se misli na regrute koji se pozivaju na prigovor savesti i opredeljuju za civilno služenje vojnog roka, a i neke druge) nezadovoljni dužinom služenja, koji za njih iznosi 13 meseci. Podsetio bih vas da je ovo zakonsko rešenje prihvaćeno pre nepunih godinu dana i to skoro jednoglasno i u skupštinskim odborima i na sednicama oba veća, da se išlo na najnižu granicu, jer je bilo predloženo 18, 15 ili 13 meseci, da su se imala u vidu rešenja u većini evropskih, demokratskih država, da se vodilo računa da ipak mora da postoji razlika između, da tako kažem klasičnog služenja vojnog roka i civilnog, jer u suprotnom niko, ili bi se mali broj regruta, opredeljivao za služenje vojnog roka sa oružjem, koje je, složićete se mnogo teže, tako da bi u sadašnjim okolnostima došli u situaciju da nemamo vojsku, jer je ipak dozvolićete opet, vojka samo ona organizacija koja poseduje oružje. Međutim, ukoliko je zaista došlo do takvih promena i oceni se da mi budemo jedina zemlja bez vojske, onda možemo donositi i takva rešenja i zakone i time dokažemo, bar na taj način da smo najdemokratičnija zemlja, ako je to odraz i imanentno svojstvo demokratije.

Drugo, ne bih mogao da se složim ni sa napomenom da podaci mreže za prigovor savesti govore da u jedinicima Vojske Jugoslavije postoji otpor, pre svega starešina, prema onima koji rok služe bez oružja. Neznam šta podaci mreže za prigovor savesti govore, ali dobro znam da je stvarnost i istina daleko od navedene konstatacije. Starešinama je skoro sasvim svejedno ko će i kako da se opredeli da reguliše svoju obavezu prema vojsci i odbrani. To je bila i ostaće stvar države. Starešina je profesionalac, koji se bavi, kao i svi drugi, svojim poslom. Njima je verujem, stalo do toga da imaju dobre, savesne, pouzdane i dobro obučene vojnike. To se može postići samo sa onima koji su motivisani, koji su se iskreno i istinski opredelili za ovakav način služenja vojnog roka. Ako je tako sa njima će starešine najmanje imati problema. A do toga je sigurno stalo starešinama. Sve drugo, njih najmanje ili uopšte ne interesuje, pa čak ni to koliko će biti onih koji se opredeljuju za civilno služenje a posebno ne kako će ovu službu obaviti. To je briga države. Ona (država), čini mi se u ovom trenutku nije spremna iz svima nama poznatih razloga ili ne bar u potpunosti da prihvati veći broj regruta za civilno služenje, jer kada u njoj malo toga dobro funkcioniše ne bi znala gde bi i kako sa većim brojem regruta koji bi se opredelio za ovakvo služenje vojnog roka, odnosno civilnu službu. Međutim, na radost ili sreću, žalost ili tugu, kako se ko opredeli u ovim našim podelama, neslogama i nadmudrivanjima, tek činjenica je da se za sada veoma

mali broj regruta, a koliki je taj broj, nadam se da ćete saznati iz referata koji sledi, opredeljuje za ovakav način regulisanja obaveze služenja vojnog roka, pa se za sada nekako iznalaze rešenja. Prema tome, problem nije ni u kakvom i ni u čijem otporu, posebno ne u jedinicama Vojske Jugoslavije i njenim starešinama, već mnogo širi i pre svega on je u našoj organizaciji i materijalnim mogućnostima, bez kojih je nemoguće sprovesti istinsku i suštinsku demokratiju, ne samo u ovom, već i svim drugim segmentima. Najlakše je po onoj narodnoj vikati "oruk", dok drugi dižu teret, i najlakše je sprovesti blanko ili demokratiju na papiru. Bez obzira što nisam želeo, ali sam ipak sve ovo morao da kažem, ako ni zbog čega onda zbog onog poznatog principa *audiatur et altera pars*, (da se čuje i druga strana).

Bogoljub Milosavljević:

Zahvaljujem gospodinu generalu na uvodnom izlaganju, koje je, doduše, duže trajalo od predviđenog vremena. Malo nas je doveo u nezgodnu poziciju najavljujući da će posle svog izlaganja i svoje diskusije da ode, onemogućavajući nas da mu odgovorimo na opaske koje je izneo na koncept ovog našeg skupa i na neke od iznesenih stavova.

Rekao bih samo jednu rečenicu povodom toga, pošto će gospodin general otići. Po mom viđenju, previše je u njegovom izlaganju i stavu naglašeno da se samo država brine o odbrani, da država o svemu odlučuje. S druge strane se pominje reč demokratija, a nekako se ne vidi da država nije ono što treba da bude u demokratiji. Ne vide se građani u njegovom izlaganju, ne vidi se da demokratija ima nešto drugačije oblike od samoodlučivanja države i organa koji su zaduženi za odbranu. No, to je jedno od mišljenja i ono je očekivano, pošto je mišljenje jedne strukture.

Ja bih sada dao reč gospodinu Spasoju Ristanoviću iz Saveznog ministarstva za inostrane poslove - Direkcije za konzularne poslove da nam on podnese svoje uvodno izlaganje.

Spasoje Ristanović:

Poštovane dame i gospodo, ja bih nešto rekao o vojnim obveznicima u inostranstvu. Najpre nekoliko uvodnih napomena. Poznato je da je vojna obaveza opšta i da se ona ispunjava na način određen saveznim zakonom. To je regulisano članom 137. stav 1. Ustava Savezne Republike Jugoslavije. U skladu sa Zakonom o Vojsci Jugoslavije za izvršenje vojne obaveze u Saveznoj Republici Jugoslaviji odgovorni su vojno - teritorijalne komande, a u inostranstvu diplomatsko-konzularna predstavništva Savezne Republike Jugoslavije.

Vojna obaveza se sastoji iz tri komponente, i to su: regrutna obaveza, obaveza služenja vojnog roka i obaveza lica u rezervnom sastavu. Regrutnoj obavezi podležu svi jugoslovenski državljani pod uslovima propisanim zakonom. A obavezi služenja vojnog roka i obavezama lica u rezervnom sastavu podležu jugoslovenski državljani sposobni za vojnu službu, u skladu s članom 282. Zakona o Vojsci Jugoslavije. Nabrojao bi vam subjekte u vojnoj obavezi, a to su: prvo, jugoslovenski državljani, znači vojni obveznici, drugo, vojnoteritorijalne komande i treće, diplomatsko-konzularna predstavništva. U planiranju i realizaciji vojne obaveze učestvuje Generalštab Vojske Jugoslavije, vojno-zdravstvene ustanove, civilne zdravstvene ustanove, Savezno ministarstvo za inostrane poslove i Savezno ministarstvo unutrašnjih poslova. Što se tiče normativne regulative, koja uređuje rad sa vojnim obveznicima u inostranstvu, to je: Zakon o Vojsci

Jugoslavije, Zakon o jugoslovenskom državljanstvu, Zakon o putnim ispravama, Zakon o opštem upravnom postupku, Uputstvo o izvršavanju obaveze prilikom putovanja i boravka i podzakonski i drugi akti, odnosno instrukcije.

Sad bi prešao na pitanje boravak vojnih obaveznika u inostranstvu. Dakle, vojni obaveznici mogu da putuju i da privremeno ili stalno borave u inostranstvu. To je regulisano članom 321-325. Zakona. Dok su u inostranstvu sva svoja prava i obaveze sa aspekta vojne obaveze oni regulišu u diplomatsko-konzularno predstavništvo Savezne Republike Jugoslavije.

Da vidimo sada šta je to privremeni boravak. Pod privremenim boravkom podrazumeva se boravak koji je regrut dobio od nadležne vojno-teritorijalne komande u zemlji, odnosno diplomatsko-konzularnog predstavništva u inostranstvu, sa određenim rokom važenja, bez obzira na to koliko je puta odobran ili produžavan privremeni boravak u inostranstvu. Regrutu se može odobriti privremeni boravak u inostranstvu do kraja jula kalendarske godine kada puni 27 godina života. Šta je bitno ovde napomenuti. Imamo tri osnovna slučaja. Prvo, nadležna diplomatsko-konzularna predstavništva mogu da produžavaju privremeni boravak za vojne obaveznike koji dođu sa odobrenjem nadležne vojno-teritorijalne komande, ako imaju opravdane razloge i odgovarajuće dokaze. Drugo, regruti koji su rođeni u inostranstvu ili su doputovali u inostranstvo pre nastanka regrutne obaveze, odnosno pre 17 godina, što znači da za njih nadležno DKP, takođe donosi rešenje o produženju boravka. Ovo se čini kada je u pitanju zaposlenje, školovanje, lečenje, rešavanje neodložnih porodičnih problema i sl. I treća kategorija, to su regruti koji su doputovali u inostranstvo u vreme regrutne obaveze, ali bez odobrenja nadležnog vojno-teritorijalnog organa. Oni takođe imaju svoje određene razloge, ali DKP su dužna da prethodno izvrše proveru da li postoje zakonske smetnje sa aspekta vojne obaveze. To je uređeno članom 323. Zakona, prema kojem lice u rezervnom sastavu ne može putovati u inostranstvo ili privremeno i stalno boraviti, prvo, ako mu je dostavljen poziv za vojnu službu, ili ako izbegava da primi takav poziv, i drugo, ako je protiv njega pokrenut krivični postupak zbog krivičnog dela neodazivanja pozivu, izbegavanja vojne službe ili zbog krivičnog dela izbegavanja vojne službe onesposobljavanjem ili obmanom. Ovo sve važi za regrute do 27 godina. Posle 27. godine, regrutu diplomatsko-konzularno predstavništvo može odobriti boravak tek kada pribavi mišljenje, odnosno saglasnost Generalštaba Vojske Jugoslavije. Postupak je tu sledeći: regrut podnosi zahtev, prilaže potrebne dokaze, nakon čega diplomatsko-konzularno predstavništvo daje svoje mišljenje i stav i sve to prosleđuje Generalštabu preko SMIP-a. Kad Generalštab dobije kompletan predmet, onda vrši naknadnu proveru kod nadležnog vojno-teritorijalnog organa i tek na osnovu pribavljene saglasnosti i mišljenja, odlučuje o tome da li će odobriti boravak ili ne.

Sada bih rekao šta je to stalni boravak. Pod stalnim boravkom u inostranstvu podrazumeva se boravak koji je odobren regrutu od strane vojno-teritorijalne komande, odnosno diplomatskog-konzularnog predstavništva, a na osnovu prethodne saglasnosti načelnika Generalštaba, odnosno organa koga on odredi. Kad se odobrava stalni boravak? Dakle, boravak se odobrava kad vojni obaveznik – regrut, želi da se iseli iz zemlje, odnosno ako izrazi želju i nameru da ostane u stranoj zemlji u kojoj se već nalazi, a sve pod uslovom da nema smetnji iz prethodno navedenog člana 323. Zakona.

A sada bih prešao na status dvojnih državljana. Već je bilo reči u Zakonu o Vojski Jugoslavije koji je stupio na snagu 06.11.1993. godine i tri puta je menjan i dopunjavao.

Prva izmena je bila u julu 1999. godine. Tada su izvršene izmene i dopune četiri člana vezana za vojnu obavezu. Druga izmena, u decembru 1999. godine, imala je 14 izmena i dopuna, a treće, poslednja, u januaru 2002. godine.

Rekao bih nešto o članu 305, o kojem je već bilo reči. Dakle, nakon izmena i dopuna člana 305, glasi: "Regrut kome je odobren stalni boravak u inostranstvu i regrut koji pored jugoslovenskog državljanstva ima i strano državljanstvo, a koji stalno živi u Saveznoj Republici Jugoslaviji, upućuje se na služenje vojnog roka u skladu sa odredbama ovog zakona. Regrut koji osim jugoslovenskog državljanstva ima strano državljanstvo, služi vojni rok u inostranstvu, kao i regrut koji osim jugoslovenskog državljanstva ima i strano državljanstvo, a nije služio vojni rok i stalno živi u inostranstvu, upućuje se na služenje vojnog roka ..., o čemu odluku donosi načelnik Generalštaba". Šta je sporno kod ovog člana, odnosno gde je problem. Problem je nastao kada vojni obaveznici - dvojni državljani koji nisu regulisali vojnu obavezu, podnose zahtev za oslobađanje od služenja vojnog roka po osnovu stalnog boravka u inostranstvu. SMIP je tražio od Generalštaba tumačenje šta je to "stalni život" i 01.11.2000. godine dobili smo sledeće tumačenje, koje citiram: "U smislu člana 305. Zakona o Vojski Jugoslavije, stalno živi u inostranstvu regrut kome je od strane načelnika Generalštaba data saglasnost za stalni boravak u inostranstvu. Ovakav stav zauzeo je Savezni sud u postupku vanrednog preispitivanja presude Vrhovnog vojnog suda i ubuduće bi taj stav trebalo primenjivati u postupku rešavanja zahteva vojnih obveznika" (kraj citata). Dakle, za regrute - dvojne državljane koji nisu regulisali vojnu obavezu bilo je teško, gotovo nemoguće regulisati vojnu obavezu u zemljama koje imaju profesionalnu vojsku. To su na pr. Kanada, Amerika, Velika Britanija i neke druge zemlje. Prema tome, regrut koji pored jugoslovenskog državljanstva ima i strano državljanstvo i nije regulisao vojnu obavezu u inostranstvu, morao je da podnese zahtev za odobrenje stalnog boravka u inostranstvu. I tek po dobijanju saglasnosti od Generalštaba, mogao je da reguliše svoj status. Činjenica je da je ovaj stav sporan, potvrđuje i Uputstvo o izvršavanju vojne obaveze, koje je prošle godine (jula, 2001), dostavljeno svim DKP. Dakle, ovaj sporni stav ugrađen je u tačku 73. ovog uputstva. U cilju prevazilaženja navedenog problema i vraćanja poverenja dijaspore u maticu, sa aspekta slobode kretanja mladih ljudi u zemlji porekla i stvaranja novih vrednosti, Sektor za konzularne poslove i dijasporu SMIP, se krajem marta 2002. godine, obratio načelniku Generalštaba s molbom da se iz Uputstva briše ova sporna odredba. Naišli smo na veliko razumevanje i podršku. I već 10. maja 2002. godine, izvršena je izmena i dopuna Uputstva, u smislu da je ovaj stav izbrisan. Na osnovu izvršene izmene i dopune tačke 73. Uputstva, dakle, regrut koji osim jugoslovenskog državljanstva ima i strano državljanstvo, a nije služio vojni rok u inostranstvu i stalno živi, upućuje se na služenje vojnog roka, ako to lično zahteva, a o čemu odluku donosi načelnik Generalštaba. Dakle, na način kako je to definisano stavom 2. člana 305.

I još jedan problem je vezan za vojne obveznike - dvojne državljane. Naime, kako sam već naveo, regrutna obaveza je regulisana članom 282, ali i članom 288, koji kaže: "Regrutna obaveza je obaveza vojnog obveznika da izvršava propisane obaveze i naređenja nadležnih vojno-teritorijalnih organa u vezi sa uvođenjem u vojnu evidenciju, lekarskim i drugim pregledima i ispitivanjima regruta pre stupanja služenja vojnog roka. Regrutna obaveza nastaje početkom kalendarske godine u kojoj jugoslovenski državljani navršava 17 godina i traje do stupanja na služenje vojnog roka, odnosno do

prevođenja u rezervni sastav, ako je obaveza služenja vojnog roka regulisana na drugi način, odnosno do prestanka vojne obaveze po odredbama član 385.”

Dalje, članom 289. je regulisan postupak oko regrutne obaveze, u smislu obaveznih lekarskih pregleda, regrutovanja, stupanja na služenje vojnog roka, odnosno druge obaveze. Članom 291. je regulisano da se regrutovanje vrši u kalendarskoj godini u kojoj obveznik navršava 18 godina. Međutim, Uputstvom, koji je izašao prošle godine, tačkom 38. stav 2, regulisano je regrutovanje pomenutih regruta, koji iz bilo kog razloga nisu regrutovani u vreme propisano u Zakonu o Vojsci Jugoslavije. Mi imamo, nažalost, dosta regruta u inostranstvu, među njima i dvojnih državljana, koji nisu regrutovani.

Sledeća tačka 39. stav 2. Uputstva kaže: “Vojni obveznik koji ima dvojno državljanstvo i odslužio je vojni rok u stranoj državi, ne poziva se na lekarske preglede i regrutovanje, osim ukoliko sam ne zahteva da budu upućen na služenje vojnog roka.”

Ukazujem na još dva člana, to su član 293. prema kojem regrutna komisija ocenjuje sposobnost i određuje rod odnosno službu i član 305. stav 2. koji kaže da rezervni sastav Vojske čine vojni obveznici koji su odslužili vojni rok, pod jedan i pod dva, koji su po odredbama ovog zakona regulisali obavezu služenja vojnog roka na drugi način.

Prema tome, na osnovu izmena i dopuna Zakona o Vojsci Jugoslavije, člana 305. i postojećeg Uputstva, a koje je izvršeno prošle godine, nameću su sledeći zaključci. Prvo, regrut koji osim jugoslovenskog državljanstva ima i strano državljanstvo, a služio je vojni rok u inostranstvu, kao i regrut koji osim jugoslovenskog državljanstva ima strano državljanstvo, a nije služio vojni rok i stalno živi u inostranstvu, upućuje se na služenje vojnog roka po ličnom zahtevu, o čemu odluku donosi načelnik Generalštaba. Znači, regrut koji želi da služi vojni rok, sada je u obavezi da podnese zahtev nadležnoj vojno-teritorijalnoj komandi, odnosno vojnom odseku. Taj zahtev vojno-teritorijalna komanda kompletira i uz svoje mišljenje i stav, prosleđuje načelniku Generalštaba, koji donosi konačnu odluku. Drugo, regruti koji osim jugoslovenskog državljanstva imaju i strano državljanstvo i služili su vojni rok u inostranstvu i stalno žive u inostranstvu, su nesporni. Za njih nema problema i nema spora da u skladu sa članom 305. i članom 315. stav 2, što znači da mogu da budu prevedeni u rezervni sastav. I treće, regruti koji osim jugoslovenskog državljanstva imaju i strano državljanstvo, a nisu služili vojni rok u inostranstvu i stalno žive u inostranstvu, pozivaju se na lekarski pregled, radi ocene sposobnosti, sve u skladu sa članom 305. stav 2. i 315. Zakona, kao i članom 289. i 291. Uputstva. Njih pozivaju nadležne teritorijalne komande, da izvrše lekarski pregled, regrutovanje i naknadno prevođenje u rezervni sastav. I po ovom pitanju imamo dosta problema, jer se ljudi neodazivaju. Ali, sve ovo izmene u propisima važe tek od maja meseca 2002. na ovamo, te očekujemo drugačiji pristup.

Bogoljub Milosavljević:

Zahvaljujem gospodinu Ristanoviću. On nam je zapravo rekao ono što nam je možda u prethodnim izlaganjima, i mom i gospodina generala, nedostajalo. A to je kako primena zakona u praksi zapravo izgleda i s kojim se problemima susreću naša diplomatsko-konzularna predstavništva kada rešavaju ove probleme. Imamo još po programu uvodno izlaganje gospodina Žarka Petrovića iz Jugoslovenskog komiteta pravnika za ljudska prava i zamolio bih vas da to izlaganje saslušamo.

Žarko Petrović:

Hvala organizatorima što su mi omogućili da se obratim ovom skupu. Hteo bih možda da nastavim upravo gde je moj uvaženi prethodnik stao, a to je taj praktični momenat, baziran na iskustvu YUCOMa sa licima koja imaju dvojno državljanstvo i nisu regulisala vojnu obavezu. Tu prevashodno mislim na one ljude koji su u poslednjih 10 godina otišli u inostranstvo i stekli državljanstvo tih stranih država. Njihovi problemi su pre svega, ti što ih nadležni vojno-teritorijalni organi i dalje pozivaju i tretiraju prema njihovom poslednjem prebivalištu. Razlog za to je što oni nisu prijavili promenu prebivališta, niti su tražili odobrenje stalnog boravka, a to pogotovo nisu učinili ukoliko su dobili strano državljanstvo. Njih ti vojno-teritorijalni organi i dalje pozivaju. Ukoliko se oni neodazivaju pozivima, a to se najčešće i dešava, ovi organi protiv njih pokreću krivične postupke. Često se izdaju i poternice, koje su veliki problem za njih, jer postoji objektivna opasnost da budu uhapšeni prilikom prelaska granice i ulaska u Saveznu Republiku Jugoslaviju.

Ja se ne bih previše osvrtao na član 305. i na sve ono što su moji uvaženi prethodnici rekli, već bih istakao nekoliko praktičnih problema koji se javljaju prilikom tumačenja Zakona i drugih propisa. Naime, mi nemamo problem sa ljudima koji imaju oba državljanstva i stalno žive u inostranstvu. Znači, nema problema sa onim kategorijama ljudi koji imaju državljanstvo i neke druge države, bilo da žive ovde, bilo da im je odobren stalni boravak u inostranstvu.

Kada se govori o slučaju kada je neko služio vojni rok u inostranstvu, postavlja se pitanje, šta znači služio vojni rok, odnosno da li bi se civilna služba u inostranstvu mogla tretirati kao način služenja vojnog roka u inostranstvu. Naime, mnoge zemlje, danas već Bosnu i Hercegovinu, uključujući i Republiku Srpsku, imaju zakonom uređeno civilno služenje vojnog roka.

Prema našim zakonima, kao i prema preporukama Parlamentarne skupštine Saveta evrope 478 i 816 i rezolucijama istog organa, kao i nizom drugih međunarodnih dokumenata koji regulišu ovaj problem, ne bi trebalo da postoji konfuzija. Naime, služenje vojnog roka u inostranstvu se obavlja prema zakonima zemlje gde se služi vojna obaveza. Ako zakoni te zemlje dozvoljavaju civilno služenje vojnog roka, onda ne bi trebalo da bude spora.

I naš Zakon o Vojsci Jugoslavije priznaje služenje vojnog roka licima koji iz razloga savesti ili verskih razloga ne žele da služe vojni rok pod oružjem, već im omogućava da ga služe bez oružja i u civilnoj službi. Znači, u našem Zakonu postoji lingvistička neusklađenost između termina kojima se nespretno barata. Naime, "civilno služenje" i "služenje bez oružja" nije isto. Znači, naš zakon ne priznaje jednakost u pravima i obavezama lica koja služe vojni rok u vojnom i onima koji to čine u civilnom režimu.

YUCOM se u martu 2000. godine obratio Ministarstvu za odbranu s molbom za tumačenjem člana 305. Zakona. Dobili smo odgovor da se taj član odnosi na situaciju kada čovek stalno živi u inostranstvu, da je to faktička činjenica, znači, da se tretira kao stalni život u inostranstvu. Mi smo u skladu sa tim, u nekih 10-tak slučajeva, a do sada smo dobili samo jedan odgovor, tražili mogućnost da čovek koji ima dvojno državljanstvo i stalno živi u inostranstvu, da jednostavno nema problema sa vojnim

organima. Prosto da nema tih famoznih poternica koje su najveći problem, pa čak i posle dobijenih amnestija.

U jedinom slučaju na koji smo dobili odgovor, prethodno smo podneli zahtev, u kojem smo kao činjenicu faktičkog života tamo naveli i priložili potvrde o postojanju kredita za kuću, koji ga faktički čvrsto vezuje za tu zemlju, zatim o braku i slične osnove. Tom regrutu je odobreno produženje boravka u inostranstvu do februara naredne godine. Znači, Zakon je tumačen potpuno drugačije. Šta će biti posle tog perioda, videćemo. Očekujemo da će sve teći u skladu sa ovim što smo sada čuli i pretpostavljam da više neće biti problema.

Ovakvo tumačenje Generalštaba Vojske Jugoslavije, da je činjenica stalnog života u inostranstvu nešto što ima veze sa stalnim boravkom, prosto ni lingvistički ni ciljno ne može da odgovara onome što bi trebalo da bude svrha ovog člana. A to je, da se ljudima koji imaju dvojno državljanstvo i stalno žive u inostranstvu, jednostavno ne postavlja pitanje služenja vojnog roka, jer su oni vezani za zemlju u kojoj stalno žive, što je vrlo lako utvrditi. U skladu sa time je i ova presuda Saveznog suda, koja je znači potpuno drugačije tumačila član 305. stav 2. Zakona o Vojsci Jugoslavije od Generalštaba Vojske Jugoslavije.

Možda nije tema danas, ali bi bilo interesantno ovde pomenuti i pitanje profesionalnih vojnika, odnosno slušaoca vojnih škola i škole rezervnih oficira. Naime, da li neko ko poseduje dvojno državljanstvo, ovde može da postane slušalac vojnih škola ili škole za rezervne oficire? Uslovi za konkurs navode da mora da bude državljanin SRJ. Ostali uslovi ne isključuju, kao na pr u Hrvatskoj, gde član 20. njihovog Zakona o službi oružanim snagama, izričito navodi da samo lica koja imaju jedino hrvatsko državljanstvo mogu da ide u vojnu školu.

Što se tiče već situacija u našem okruženju i svetu, ukazaću na primer Grčke. Prema zakonskim rešenjima u Grčkoj, lica koja imaju dvojno državljanstvo, a stari su između 45. i 60. godina, mogu da ostanu u Grčkoj šest meseci, bez obaveze služenja vojne službe. Ali, ukoliko to lice odluči da služi, onda to mora da učini u potpunosti u skladu sa grčkim zakonima. Isto tako, tamo postoji tzv. otkup vojnog roka za lica koja imaju dvojno državljanstvo. Ovo famozno pitanje se i kod nas postavljalo više puta. I vrlo često, pogotovo prilikom rasprave oko izmena Zakona o Vojsci Jugoslavije. Mislim da će mo na kraju morati da dozvolimo otkupljivanje vojnog roka. Grci su to dozvolili, onima koji su rođeni pre 65. godina i imaju određen mesečni prihod. Dalje, oni koji su rođeni do 1972. godine, treba da služe vojni rok u trajanju od tri meseca, a oni koji su rođeni posle 1972. - šest meseci. Takođe oni priznaju služenje vojnog roka onima koji imaju dvojno državljanstvo, ukoliko su ga odslužili u Grčkoj ili ukoliko su ga odslužili u nekim savezničkim zemljama, a to su zemlje NATO.

U Italiji se lica sa boravkom u inostranstvu, koji su napustili Italiju pre navršene 18. godine života, regrutuju se bez pregleda i oslobođeni su polaganja zakletve, kao i služenja vojnog roka, ukoliko borave u inostranstvu i po navršenoj 27 godini.

U Hrvatskoj je situacija uređena u skladu sa članom 46. stav 3. i 4. Zakona o službi u oružanim snagama. Prema ovom zakonu, hrvatski državljanin koji je stekao državljanstvo rođenjem i ako je regulisao vojnu obavezu u inostranstvu, oslobađa se služenja vojnog roka.

Samo pitanje tumačenja našeg zakona ne bi trebalo da budu sporno, ukoliko postoji volja da se izađe u susret zahtevima naših građana.

Bogoljub Milosavljević:

Hvala gospodine Petroviću. Evo mi smo malo i probili ovaj vremenski planirani okvir, jer su nam izlaganja duže trajala. Ja mislim da smo sada i sa ovim veoma korisnim napomenama koje je dao gospodin Petrović nekako zaokružili sliku ovoga problema.

Pauza

Nastavak

Bogoljub Milosavljević:

Tokom pauze prijavilo se više učesnika za diskusiju. Ako još neko želi da diskutuje, slobodno neka se javi. Možete naravno postavljati pitanja, komentarisati i na drugi način učestvovati u ovoj raspravi. Ja bih najpre dao reč gospođi Miri Londrović iz Uprave za organizaciju, mobilizaciju i statusna pitanja Generalštaba Vojske Jugoslavije.

Mira Londrović:

Kada govorimo o temi "Status vojnih obveznika sa dvojnim državljanstvom", želela bih prvo da se osvrnem na pojam vojne obaveze i normativno uređenje vojne obaveze.

Ustav Savezne Republike Jugoslavije utemeljio je vojnu obavezu kao opštu obavezu, a Zakon o Vojsci Jugoslavije propisuje način ispunjavanja te obaveze. Vojna obaveza predstavlja pravo i obavezu pojedinca da se obučava za ličnu i kolektivnu zaštitu u slučaju elemntarnih nepogoda, vanrednog stanja, neposredne ratne opasnosti i ratnog stanja.

Dužni su da je, u skladu sa zakonom izvršavaju svi jugoslovenski državljani bez obzira gde im prebivalište. Nastaje u 17. godini kada se omladinci uvode u vojnu evidenciju i dobijaju status vojnog obveznika, traje do 60. godine, a realizuje se izvršavanjem:

- regrutne obaveze;
- obaveze služenja vojnog roka;
- obaveze služenja u rezervnom sastavu.

Sistem vojne obaveze uređen je Ustavom SRJ, zakonskim i podzakonskim propisima, pravilima i uputstvima. To su:

- Ustav SRJ, (čl. 63 134. i 137.)
- Zakonom o odbrani, (čl. 20. i 21.)
- Zakonom o Vojsci Jugoslavije, (čl. 279. do 364.)
- Zakonom o jugoslovenskom državljanstvu, (čl. 4. 19. i 20.)
- Zakonom o putnim ispravama jugoslovenskih državljana, (čl. 20. 24. 35. 36. 28. i

43.)

- Uredbom o vršenje vojne obaveze,
- Uredbom o mobilizaciji
- Pravilom o mobilizaciji
- Uputstvom za regrutovanje i popunu Vojske Jugoslavije u miru i ratu,
- Uputstvom o vođenju evidencije vojnih obveznika

Uputstvom o izvršavanju vojne obaveze prilikom putovanja i boravka u inostranstvu,

Uputstvom o služenju vojnog roka vojnih obveznika-sportista, i

Uputstvom za izveštavanje o vojnim obveznicima, mirnodopskoj i ratnoj popuni VJ.

Prilikom utvrđivanja definicije dvojnog državljanstva, potrebno je ukazati da se jugoslovenski državljanin koji ima i državljanstvo strane države, smatra dvojnim državljaninom i ima određena prava i obaveze sa stanovišta vojne obaveze, a kada se nalazi na teritoriji SRJ smatra se jugoslovenskim državljaninom.

Članom 67. stav 1 Ustava SRJ propisano je da se slobode i prava čoveka i građanina ostvaruju, a dužnosti ispunjavaju na osnovu Ustava. Odredbom stava 3. navedenog člana propisano je da je zloupotreba sloboda prava čoveka i građanina protivustavna i kažnjiva, a odredba člana 63. Ustava propisuje obaveznu odbranu SRJ kao pravo i dužnost svakog građanina.

U skladu sa osnovnim ustavnim načelima i odredbama, vojni obveznici - dvojni državljani imaju određena prava i obaveze.

Prava vojnih obveznika – dvojnih državljana sa stanovišta vojne obaveze:

1. da se nesmetano školuju u zemlji do kraja novembra kalendarske godine u kojoj navršavaju 27 godina života a u inostranstvu do kraja novembra kalendarske godine u kojoj navršavaju 35 godina života (član 301. i 303. Zakona o VJ);

2. da putuju i borave u inostranstvu uz pribavljenu saglasnost vojnog odseka (član 321 Zakona o VJ);

3. da odlučuju o tome da li će služiti vojni rok u VJ ako su odslužili vojni rok u stranoj državi (član 305 Zakona o VJ);

4. da dobiju podatke o činjenicama koje se o njima vode u vojnim evidencijama vojnog odseka gde se vode u vojnoj evidenciji na svoj zahtev ili zahtev svog punomoćenika (član 161. ZUP-a);

5. da poseduju putnu ispravu SRJ uz saglasnost vojnog odseka (čl. 20. 24. 35. 36. 38. i 43).

Dužnosti vojnih obveznika – dvojnih državljana sa stanovišta vojne obaveze:

1. da se jave vojnom odseku radi uvođenja u vojnu evidenciju u kalendarskoj godini u kojoj navršavaju 17 godina života, a ako žive u inostranstvu da se jave nadležnom DKP, da pristupe lekarskim pregledima i regrutovanju ako žive u zemlji, da regulišu služenje vojnog roka ako žive u SRJ, odnosno da odsluže vojni rok u inostranstvu i da ispunjavaju obaveze u rezervnom sastavu (član 288. 291. 329. 303. i 305. i 315 Zakona o VJ);

2. da u roku od 8 dana od dana nastale promene prijave promenu vojnom odseku gde su u vojnoj evidenciji u vezi: promene zdravstvenog stanja, sticanja školske i stručne spreme, zasnivanja i prestanka radnog odnosa, vrstu i mesto obavljanja samostalne delatnosti, promenu stana, odnosno adrese, povratak sa služenja vojnog roka i slično (član 332 Zakona o VJ);

3. da prilikom odlaska u inostranstvu pribave odobrenje vojnog odseka (član 321 Zakona o VJ);

4. da u roku od 30 dana od dana prelaska državne granice jave se DKP SRJ u inostranstvu, ako su otputovali u inostranstvo na boravak duži od 1 godine (član 324 Zakona o VJ).

Iz napred navedenog proizilazi da vojni obveznici dvojni državljani imaju ista prava i obaveze u pogledu vojne obaveze kao i vojni obveznici koji imaju samo jugoslovensko državljanstvo, osim nekih specifičnosti koje se odnose na pitanje služenja vojnog roka.

Naime, dvojni državljani imaju mogućnost da odsluže vojni rok u jednoj od država čiji su državljani. Odredbom člana 305 Zakona o VJ predloženo je da regrut koji pored jugoslovenskog državljanstva ima i strano državljanstvo a služio je vojni rok u stranoj državi, nije u obavezi da služi vojni rok u VJ, ukoliko to sam ne zahteva, o čemu odluku donosi načelnik GŠ VJ.

Na služenje vojnog roka upućuju se «sposobni» i «ograničeno sposobni» za vojnu službu u kalendarskoj godini kada navršavaju 21 godinu života, do 27 godine života ako im je odloženo služenje vojnog roka, odnosno do 35 godine života ako im je odobreno produženje privremenog boravka u inostranstvu od strane načelnika GŠ VJ u skladu sa članom 322 Zakona o VJ. Upućivanje u skladu sa čl. 302. Zakona o VJ može se izvršiti na osnovu zahteva regruta i u 18 godini života.

Služenje vojnog roka kao što je napred pomenuto izvršavaju jugoslovenski državljani ocenjeni «sposobnim» i «ograničeno sposobnim» za vojnu službu, a realizuje se u komandama, jedinicama i ustanovama VJ.

Obaveza služenja vojnog roka postoji u svim zemljama u kojima je ratna armije veća od mirnodopske.

Služenje vojnog roka jugoslovenski državljani a i dvojni državljani mogu realizovati na tri načina, i to: služenje vojnog roka u jedinicama i ustanovama VJ (redovno služenje); služenje vojnog roka bez oružja (u jedinicama i ustanovama VJ) i civilno služenje vojnog roka (u jedinicama i ustanovama VJ i SMO).

Za vreme služenja vojnog roka bez oružja i u civilnoj službi vojnik je u pogledu prava i obaveza izjednačen sa vojnikom koji vojni rok služi pod oružjem.

Problem se javlja kod primene člana 298. Zakona o VJ gde je propisano da se zahtevi za služenje vojnog roka bez oružja i u civilnoj službi podnose u roku od 15 dana od dana prijema poziva za regrutovanje. Ovo iz razloga što se regrutovanje vrši u kalendarskoj godini u kojoj regrut navršava 18 godina života. Poštujući osnovno načelo pružanja pomoći strankama u postupku, do donošenja Zakona o Vojsci državne zajednice Srbije i Crne Gore, svim vojnoteritorijalnim organima koji obezbeđuju sprovođenje vojne obaveze dostavljeno je mišljenje da se zahtevi regrutada služe vojni roku civilnoj službi ili bez oružja, tretiraju kao predlog za povraćaj u pređašnje stanje zbog propuštanja roka u skladu sa članom 93, 94, 95, 96, 97. i 98. Zakona o opštem upravnom postupku. To je vanredno pravno sredstvo kojim se omogućuje stranci da izvršenjem propuštene radnje vrati postupak u fazu u kojoj se nalazio pre isteka roka u kome je radnju trebalo preduzeti. Ukratko rečeno, a to je dobro poznato kolegama pravnicima, ovaj zakonski institut služi za otklanjanje posledica nastalih propuštanjem rokova u upravnom postupku.

Želim da napomenem da je u junu 1999 godine izmenjen član 297. Zakona o VJ na način da se vojni rok u civilnoj službi služi u jedinicama i ustanovama VJ i SMO, bez prethodne konsultacije VJ i organa koji su odgovorni za sprovođenje i izvršavanje vojne obaveze, što svakako nije dobro. GŠ VJ odmah je odreagovao na način da su predložene izmene Zakona o VJ i to da se civilno služenje vojnog roka vrši u humanitarnim i drugim organizacijama koje obavljaju delatnost od opšteg interesa. Predložene su i druge izmene

u delu otkupa služenja vojnog roka, služenja vojnog roka dvojnih državljana, odlaganja služenja vojnog roka za regrute koji žive u SRJ do 30 godine života, trajanja dužine vojnog roka i drugo. Kao što je poznato Zakon o VJ izmenjen je u delu koji se odnosi na dužinu služenja vojnog roka i to na način da se vojni rok pod oružjem služi 9 meseci, bez oružja i u civilnoj službi 13 meseci. Ostali predlozi nisu razmatrani i zato se na ovom skupu raspravlja o problemima koji su mogli biti rešeni predloženim izmenama Zakona o VJ.

Ukazala bih na probleme u vezi primene člana 305. Zakona o VJ. Naime, Zakon o Vojski Jugoslavije, u glavi XVII, kojom se reguliše vojna obaveza, i to članovima od 305. do 307. regulisano je služenje vojnog roka vojnih obveznika - dvojnih državljana. Odredbom člana 305 Zakona o VJ propisane su specifičnosti u vezi regulisanja obaveze služenja vojnog roka dvojnih državljana, uz postojanje razlike između onih koji žive u inostranstvu i onih koji žive u zemlji. Nema problema kada su u pitanju dvojni državljani koji su odslužili vojni rok u jednoj od država. Problem se javlja kod primene člana 305. stav 2 Zakona o VJ kada se radi o pojmu stalnog života u inostranstvu. Tako, Vrhovni Vojni sud u svojim presudama zauzima stav da regrut dvojni državljanin koji nije odslužio dvojni rok a koji stalno živi u inostranstvu, nema obavezu da služi vojni rok u VJ ukoliko to sam ne zahteva. Prema stavu Vrhovnog Vojnog suda činjenica da regrut stalno živi u inostranstvu, radi, školuje se i slično je dovoljno da bi se oslobodio od obaveze služenja vojnog roka u VJ. Stav Saveznog Ustavnog suda je suprotan stavu Vrhovnog Vojnog suda i pod stalnim životom u inostranstvu sa stanovišta vojne obaveze podrazumeva odobren stalni boravak od strane načelnika GŠ VJ na osnovu člana 322. Zakona o VJ. Generalštab BJ u postupku rešavanja zahteva vojnih obveznika dvojnih državljana primenjuje stav Saveznog Ustavnog suda kao najviše pravne institucije u zemlji.

Kao što vam je poznato usvojen je Predlog Ustavne Povelje državne zajednice Srbije i Crne Gore kojim je predviđeno da Srbija i Crna Gora imaju vojsku, koja je pod demokratskom i civilnom kontrolom, da se vojni rok služi na teritoriji države članice, kao i na teritoriji druge države članice po sopstvenoj volji regruta i da se regrutima garantuje prigovor savesti, pa se očekuje konstituisanje organa nove državne zajednice i donošenje Zakona o Vojski državne zajednice Srbije i Crne Gore gde treba jasno definisati prava i obaveze vojnih obveznika dvojnih državljana, kako bi se izbegle sadašnje nejasnoće i različita primena člana 305. Zakona o VJ.

Bogoljub Milosavljević:

Zahvaljujem gospođi Londrović koja nam je ukazala na zaista interesantne stvari. Takođe joj unapred hvala na spremnosti da odgovori na neka pitanja, kojih će kasnije sigurno biti. Sada bih dao reč drugom prijavljenom učesniku u raspravi, a to je gospodin Đorđe Dozet.

Djordje Dozet:

Gospodo, ja sam advokat, dakle praktičar kao i koleginica Londrović. S obzirom na to, pokušaću kroz jedan primer iz prakse povežem sve ovo što su uvodničari govorili, počevši od dr Buturovića, pa zaključno sa koleginicom Mirom Londrović.

Doktor Buturović je rekao da je po našem, još uvek važećem Ustavu SRJ, osnovna obaveza Vojske Jugoslavije da štiti društveno uređenje, a da iz svih ostalih propisa koja su doneti na osnovu Ustava, proizlazi niz mogućnosti za zloupotrebu.

Sticajem okolnosti, imao sam jednog klijenta koji je na bio na poprilično visokom položaju i koji je za jedan vojni praznik pozvao na proslavu jednog našeg privrednika - političara, koji je jedno vreme bio u "milosti" pa pao u nemilost. Pozvao je čoveka na proslavu i zbog toga je i dan danas na ledu, iako je u međuvremenu taj gospodin postao sama "milost". Na dan kad su pozivi za proslavu otišli, njegov pretpostavljeni je pozvan na nekakav sastanak, i sledeći dan je gospodinu uručeno rešenje da se stavlja na raspolaganje, odnosno da je udaljen od dužnosti, uz obrazloženje da se protiv njega vodi krivični postupak. Kasnije se zaista pojavljuje krivična prijava zbog zloupotrebe službenog položaja, pa Vojni sud vodi krivični postupak, nakon čega je on bio oslobođen. Ali, to nije kraj. Pojavljuje se zahtev za pokretanje disciplinskog postupka vezan za primenu člana 305. Zakona o VJ, - koji je do sada pominjan. Dakle, videli smo i kod uvodničara da je taj član 305. i dan danas sporan.

Specifičnost našeg zakonodavstva je da za svako pravilo, svaku odredbu zakona, treba "tumačenje", "uputstvo za upotrebu". Pa tako smo čuli da diplomatsko-konzularna predstavništva traže tumačenje jedne striktno zakonske odredbe, kakva je odredba člana 305. stav 2. - da se protumači šta "je pisac hteo reći". Svaki student prava bi trebao da zna protumačiti odredbu člana 305. U vezi pomenute presude Saveznog suda nalazim da je do sada pogrešno tumačena. S obzirom da sam upoznat s radom na toj presudi, odnosno sa inicijativom da do nje dođe, ukazujem na sledeće: Savezni sud, kao i svi civilni organi, i dan danas, su u strahu od toga kako će Vojska da reaguje na njihove odluke koje su vezane za vojsku. Savezni sud famoznu presudu donosi na osnovu "predlog" ili "nacrt" izmena Zakona, dakle, ne na osnovu važećeg Zakona, već na osnovu odredbe koja nikad pred Saveznu skupštinu nije došla. Predmetna odredba daje načelniku Generalštaba apsolutna prava da raspolaže našim životima. Dakle, u obrazloženju te presude se ne pominju ni članovi 305. ni 307. ni 321. ni bilo šta drugo, odnosno pominju se onako uzgred, ali se pominje stav neke radne grupe iz GŠ ili SMO, koja je sačinila Nacrt. Znači, suština tog nacrt je da je načelnik Generalštaba naš apsolutni gospodar. Dakle, ta odredba koju pominje Savezni sud nikad nije došla pred Saveznu skupštinu, ali je ipak proizvela pravne posledice u velikom broju pojedinačnih slučajeva - bez posledica po "radnu grupu" koja o tome odlučuje.

Da se vratim na mog klijenta - gospodina koga i dan danas zastupam. Taj gospodin je sticajem okolnosti radio na poslovima gde se odlučuje i regulišu prava vojnih obveznika, regruta, a vezano za primenu člana 305 Zakona o VJ. On je u određenom broju slučajeva pojam "stalno živi u inostranstvu", protumačio faktičkim stanjem - ako neko zaista legalno, dakle, uz dozvolu vlasti države u kojoj je nastanjen, stalno živi u inostranstvu. S obzirom na to da krivični postupak protiv mog klijenta nije uspeo, Vrhovni vojni sud je doneo presudu kojom se on vraća na radno mesto. S obzirom da se taj krivični, pa disciplinski postupak, vodio dobrih dve godine, a to mesto je očito bilo vrlo popularno, za to vreme je došao drugi čovek na to mesto. Njega su šetali od kasarne do kasarne, samo što nije postao čistačica, iako je visoki vojni starešina. Ne znajući kako da ga se reše, njegov komadant naređuje da ga pod pratnjom policije vode, odnosno nose na VMA, da psihijatar utvrdi da on nije sposoban za vojnu službu. Mi smo i zbog ovakvog postupanja podneli krivičnu prijavu, kao što smo je podneli i protiv načelnika Generalštaba - zbog zloupotrebe službenog položaja.

Vraćam se na ono što je dr Buturović rekao o zloupotrebi prava, odnosno ovlašćenja ljudi koji treba da odlučuju o našim pravima. Do današnjeg dana, a prošle su

dobre dve godine, ni po jednoj od tih krivičnih prijava nije doneta odluka. Dakle, ni pozitivna ni negativna, iako se u međuvremenu promenilo nekoliko vojnih tužilaca.

Vojni disciplinski sud donosi jednu presudu gde kaže da je moj klijent kriv, jer je protivzakonito oslobodio 6 ili 8 ljudi obaveze služenja vojnog roka, zbog čega je kažnjen sa 10% umanjenja plate u trajanju od tri meseca. Ako je to neko zaista učinio, onda on treba da ide u zatvor, a ne da mu uzmu 10% od plate. Ja sam očekivao da će viši, odnosno drugostepeni sud u presudi bar dati obrazloženje zašto je to tako. Međutim, tužilac je nekako našao načina da odustane od gonjenja, pa je optužba odbijena. Ja nemam obrazloženja zašto je odustao tužilac. Logično je za očekivati da je to kraj muka za mog klijenta. Međutim, on je i dalje na belom hlebu. Znači, promeni se načelnik Generalštaba, komadant Armije koji ga je "gazio", promeni se struktura vojske, ali on je i dalje na belom hlebu.

Dakle, zašto sam se uopšte javio da nešto kažem. Smatram da kompletno zakonodavstvo koje reguliše pitanje Vojske, treba korenito menjati ili doneti novo. Promena radi promene ne donosi boljitak, što se vidi i iz ovog primera. Mi navodno menjamo politiku, menjamo ljude, ali pravo pojedinca i dalje se gazi, jer stare navike i stari odnosi, koji su posledica dugogodišnjeg autoritarnog sistema, ne dozvoljavaju promene u našim glavama. Dakle, onaj koji novi dođe u poziciju da o drugom odlučuje, samo nastavlja da "gazi" ljude i njihova prava i slobode, jer misli da ako je onaj pre njega to radio, valjda tako treba.

Bogoljub Milosavljević:

Hvala gospodinu Dozetu. Čuli smo jedan primer iz prakse, odnosno kakve konsekvence mogu da nastanu povodom tumačenja člana 305, ali ne samo to, nego i do kakvih posledica može da dovede jedan način odlučivanja o pravima zaposlenih u Vojsci i vojnih starešina. No, predlažem da se oko toga mnogo ne zadržavamo. To jeste sve veoma bitno, a za ovu našu temu posebno je važno dobiti odgovor na pitanje da li je zbilja nedovoljno jasno šta sadrži odredba člana 305. ili praksa primene tog člana nije usklađena sa smislom te odredbe. Izgleda da ima više elemenata za tu drugu ocenu.

Imamo još prijavljenog gospodina Žarka Petrovića, jednog od naših uvodničara. On je molio da govori na kraju, pa zato sada reč dajem advokatu Dušanu Stojkoviću.

Dušan Stojković:

Hvala organizatorima na organizovanju ovakvog skupa, posebno na šansi da praktičari komentarišu i pitaju nešto u vezi sa propisima koji se tiču vojne obaveze po osnovu člana 305. stav 2.

Ja mislim da je prvo potrebno naglasiti da se radi o zakonskoj odredbi koja proizvodi pravno dejstvo. Zbog postojanja takve odredbe, mnogi ljudi koji ispunjavaju uslove iz člana 305. stav 2, izgleda da su pomislili da će moći da dobiju ono što im se Zakonom daje. I kao što se sada vidi, postoji problem da vojnoteritorijalni organi kojima se podnosi odgovarajući zahtev, ne znaju šta da rade, odnosno neznaju kako da primene taj član. Ja bih rekao da je to njihov problem, a da se ljudima koji ispunjavaju uslove iz Zakona nešto mora dati.

Ono što bih ja hteo da pitam su vrlo praktične stvari. Na primer, da li regrut koji ispunjava uslove iz člana 305. stav 2, može zahtev podneti vojnoteritorijalnom organu kod koga se vodi u vojnoj evidenciji u zemlji ili je obavezan da zahtev podnese preko

diplomatsko-konzularnog predstavništva one zemlje u kojoj stalno živi. Što se tiče standarda, odnosno pojma "stalno živi", videli smo da Vojska nezna kako to da protumači. To je veliki problem za ljude koji misle da imaju neko pravo po osnovu zakona, a da im se ostvarivanje tog prava uskraćuje.

Druga stvar koju sam hteo da pitam je zbog čega Vojska odnosno vojnoteritorijalni organi ne odgovaraju na podneske i zbog čega sa punomoćnicima ne žele da kontaktiraju niti da im pruže podatke koji su značajni za rešenje prava i obaveze lica koje punomoćnici zastupaju. Znači, da uopštim pitanje, zašto je Vojska toliko zatvorena.

Posebno sam želeo da pitam koleginicu Londrović iz Generalštaba je da li je rešenje kojim se odlučuje o zahtevu deklarativno ili konstitutivno? Da li je potrebno donositi rešenje o jednoj jasnoj zakonskoj odredbi i da li se to čini po službenoj dužnosti ili na zahtev regruta? Znači, šta će se desiti ako regrut koji smatra da ispunjava uslove - stalno živi u inostranstvu, ne preduzima ništa povodom toga, odnosno ne podnese zahtev, a dobije poziv za odsluženje vojnog roka. Ukoliko se on ne odazove na taj poziv, da li će odgovarati po osnovu člana 214. ili će Vojska da odgovara što mu je nametnula jednu obavezu koju nema pravo da mu nametne. Da li će Vojska, u ovom drugom slučaju, da odgovara za naknadu štete koju će da pričini time što neosnovano nekog uznemirava, poziva ga na služenje vojnog roka i remeti mu život koji on ima u inostranstvu, a da to lice ima opravdano očekivanje, na osnovu člana 305. stav 2, da takvo uznemiravanje neće doživeti.

Bogoljub Milosavljević:

Hvala gospodinu Stojkoviću. Očigledno se ovde nametnulo dosta pitanja. Mislim da je suština njegovih pitanja u tome kome se podnosi taj zahtev, odnosno da li se podnosi samo u zemlji ili može i u inostranstvu? Drugo pitanje je povezano sa onim što je on nazvao jednom zatvorenošću Vojske kao institucije, pitajući zbog čega nema adekvatnih proceduralnih mogućnosti za to da se zahtevi koji se Vojsci upućuju rešavaju u nekim normalnim rokovima i normalnoj proceduri, uključujući i to da advokati, odnosno oni koji zastupaju lica kao punomoćnici, uživaju odgovarajući status. To je suština njegova dva osnovna pitanja.

Sad se za reč javlja još nekoliko učesnika. Prvo bih dao reč gospodinu Ivanu Jankoviću.

Ivan Janković:

Želeo bih da se nadovežem na pitanje koje je postavio kolega Stojković, te bi možda na tako koncentrisana pitanja mogli da dobijemo jedan sistematski odgovor.

Sada postoje dva različita pravna stava - Vrhovnog vojnog suda i Saveznog suda, u pogledu tumačenja reči "stalni život". Moje pitanje je - kakvo je sada, u ovom trenutku, ponašanje Generalštaba? Da li se od građanina koji ispunjava uslove, koji je dvojni državljanin, zahteva da podnese poseban zahtev kako bi dobio odgovarajuću dozvolu. Razumem da će u ovom slučaju to biti rešenje kojim se odobrava zahtev za služenje vojnog roka.

Posebno je interesantno kakva je situacija sa onim drugim slučajem, kada to lice koje ispunjava uslove, koji je dvojni državljanin, ne želi da služi vojni rok. Ovde je

potrebno odgovoriti na pitanje kome se podnosi zahtev, kakva je sadržina tog zahteva i naročito kakav je ishod postupka po tom zahtevu.

Najzad, treće pitanje se odnosi na vrlo veliki broj jugoslovenskih državljana koji ispunjavaju uslove, a nikada nisu dolazili u Jugoslaviju, niti su uopšte tražili dozvolu za stalni boravak, odnosno nisu je ni mogli ni tražiti pošto nikada nisu bili u zemlji, niti su ikada odlazili da borave drugde. Oni su rođeni tamo gde su rođeni, stekli su jugoslovensko državljanstvo, kao što to naš Zakon o državljanstvu omogućuje i sada se nalaze u situaciji da su u životnom dobu kada podležu toj vojnoj - regrutnoj obavezi. Oni žele da putuju u Jugoslaviju, ali imaju razloga da strepe da će biti pozvani na odsluženje vojnog roka ili regrutovanje, itd. Šta se može učiniti da se njihov položaj tako reguliše da ta bojazan otpadne. Da li oni mogu da dobiju neku ispravu i kakvu, kojom bi dokazivali da su oslobođeni regrutacije, ili obaveze odazivanja po bilo kom vojnom pozivu.

Bogoljub Milosavljević:

Hvala gospodinu Jankoviću. Za jednu kratku intervenciju molio je gospodin Jovan Buturović.

Jovan Buturović:

Pitam se, a pitam i sve vas, kakav je to zakon koji izaziva tolike nedoumice i koji treba da bude praćen s brojnim uputstvima. Drugo, ako zaposleni u našim diplomatsko-konzularnim predstavništvima ne znaju da primene ovaj ili neki drugi zakon, onda kako mogu da rade svoj posao?

Smatram da naš Zakon mora da se menja iz korena i da ne sme da se derogira uputstvima, kao i da u nadležnim organima i službama moraju da rade kompetentni ljudi.

Bogoljub Milosavljević:

Hvala gospodinu Buturoviću. Ja bih samo dodao nešto što je g. Buturović na kraju apostrofirao na jedan drugi način. Ne radi se samo o tome da su to brojni propisi i brojna uputstva. Radi se o nečem drugom, mnogo težem i ozbiljnijem za pravni poredak i za prava građana. Radi se o tzv. internim ili tajnim uputstvima koja čak građanima nisu dostupna ni poznata. Kad se takvi propisi primenjuju, građanin ne može prosto ni da zna na osnovu čega je o njegovom pravu odlučeno. Ne može pravno da osporavate takve akte i oni ne mogu da budu ocenjivani u postupku za ocenu ustavnosti i zakonitosti. To su, zapravo, oni pravi problemi od kojih pate ne samo naši vojni propisi, nego i uopšte propisi u čitavom sektoru bezbednosti. Tu se uvek u Zakonu malo kaže, a suština stvari se rezerviše za interna uputstva, tipa instrukcija ili sličnih, koja ne ugledaju svetlost dana i ne čine zapravo deo pravnog poretka, ali i te kako rukovode organe koji odlučuju o našim pravima da po njima postupaju. To je zaista jedan krupan problem našeg pravnog poretka koji će morati da bude što pre uklonjen iz našeg, da kažem, novog pravnog sistema i onog sa čime će mo mi živimo. Čuli smo jedan jako dobar primer od kolege Ristanovića, da su oni de facto postupali po jednom uputstvu koje nije bilo saglasno promenama Zakona iz 1999. godine, i to čitave dve i po godine potom. Sigurno je da su to vrlo ozbiljni i krupni problemi.

Aleksandar Ignjatović:

Vama je svima dobro poznato da naši i drugi pravni sistemi i poredci u svetu poznaju sve ove pravne akte. Zna se šta se Ustavom reguliše, šta Zakonom. Zakonom se uređuju prava i obaveze, način njihovog ostvarivanja, i sl, dok se niz drugih tehničkih i sličnih pitanja uređuje podzakonskim aktima - uredbama, pravilnicima, uputstvima, itd.

Bogoljub Milosavljević:

Da gospodine generale, ali problem je u tome što je to uputstvo poverljivo, dakle nedostupno građanima. U tome je problem.

Aleksandar Ignjatović:

Propisano je koja uputstva se objavljuju, kada i gde.

Bogoljub Milosavljević:

Nemojte se ljutiti, ovakve diskusije su dobre i potrebne, to je ono što svi želimo, a to je da se dogodi konačno to otvaranje Vojske kao izrazito zatvorene institucije. I ovakve rasprave treba da tome pomognu. Vi ste me, ipak, čini mi se pogrešno razumeli. Nisam govorio ni ja, ni gospodin Janković, ni bilo ko ovde o tome da ne treba da postoje podzakonski akti. Daleko od toga, šta više podzakonodavstvo je uvek važno i treba da bude čak šire nego što ga mi danas imamo. Ali se radi o dve stvari koje Vi isto tako kao pravnik sigurno znate, a to je, prvo, da podzakonski akti moraju da budu saglasni s zakonom i da se kreću u granicama zakona. I drugo, podzakonski akti moraju da budu objavljeni i dostupni onima čija prava regulišu. Samo u tome se sastoji naša primedba. Pretpostavljam da se sada razumemo.

Mira Londrović:

Samo kolegi Dozetu da odgovorim da se radi o presudi Saveznog suda od 23. maja 2000. godine. Zakon o Vojsci Jugoslavije - član 305, izmenjen je i stupio je na snagu 02. januara 2000. godine. Od tada je Savezni sud zauzeo stav poistovećivanja stalnog života sa stalnim boravkom. Pozvali smo predstavnike Saveznog suda, Vrhovnog suda i Vojnog tužilaštva da se usaglase, da bi mi praktičari, u postupku primene znali kako da primenjujemo propis.

To je jedno, drugo pitanje koje je gospodin Janković postavio, kakav je sad stav Generalštaba. Generalštab poziva predstavnike Saveznog suda, Vrhovnog suda i Vojnog tužilaštva, da pita koga ćete krivično goniti. Mi očekujemo sastanak, a za sada se primenjuje stav Saveznog suda.

Pod stalnim životom podrazumeva se odobren stalni boravak koji je poznat u Zakonu o Vojsci Jugoslavije. Očekujemo donošenje novog zakona koji će, nadamo se uz našu pomoć, rešiti dileme koje se javljaju u praksi.

Bogoljub Milosavljević:

Hvala gospođa Miro. Imamo još prijavljenog gospodina Žarka Petrovića. Molim ga da pre nego što zaključimo raspravu kaže šta je nameravao.

Žarko Petrović:

Ja se takođe zahvaljujem kolegini Londrović na ovim korisnim informacijama. Međutim želeo bih samo dokažem nešto o uputstvima, a posebno u vezi sa ovim što je general Ignjatović rekao.

Tačno je da su niži pravni akti od zakona neophodni. Međutim, problem je kada se njima ustanovljavaju prava i obaveze, a mi osnovano sumnjamo da se to čini u ovom slučaju. Mi jednostavno ne vidimo u čemu je potreba za poverljivošću akata koji regulišu pitanja služenja vojnog roka lica sa dvojnim državljanstvom. To je nešto što mi nije jasno.

I samo još jedna kratka napomena. Prema članu 322. Zakona o Vojsci Jugoslavije, vojni obveznik koji boravi u inostranstvu dužan je da se obrati diplomatsko-konzularnom predstavništvu po pitanjima svog stalnog ili privremenog boravka. Smatram da je institucija odobravanja stalnog i privremenog boravka ljudima u inostranstvu, nešto što je jako zastarelo i što je potpuno nepotrebno. Prema tome, ovakve zakonske odredbe samo koče i guše slobode i prava ljudi, posebno slobodu kretanja naših državljana u inostranstvu.

Na kraju bih se upotpunosti složio sa kolegom Dozetom kada je rekao da ova materija zahteva temeljnu i celokupnu promenu.

Bogoljub Milosavljević:

Hvala gospodinu Petroviću. Mi bi praktično sa ovim mogli da završimo i da u drugom delu kasnije radimo ono što je planirano. Mi ćemo, naravno, sa ovog našeg malog skupa izraditi određene preporuke, i to je planirano za posle podne. Ja bih samo sa rečenicom dve podsetio na suštinu izlagana, postavljenih pitanja i datih odgovora, i to veoma kratko.

Očigledno je da nova rešenja iz člana 305. Zakona, koja se tiču služenja vojnog roka, odnosno regulisanja vojne obaveze lica sa dvojnim državljanstvom, imaju određenih nedostataka koji stvaraju određene nejasnoće i probleme u primeni. Bilo bi verovatno dobro kad bi ta rešenja bila jasnija, kada bi se sve vojne institucije do kraja pravno normirale, čime bi jasno postalo šta je i čije pravo, a šta č je i čija obaveza u toj proceduri.

Naravno, ponovio bih i ono što smo apostrofirali više puta, a to je da ostavljeni prostor diskrecione ocene načelniku Generalštaba jednostavno nije prirodan ideji pravne države i normalnog pravnog poretka. Nije dobro da postoji tako širok i neomeđen prostor diskrecione ili slobodne ocene u društvu u kojem funkcionišu demokratske institucije.

I evo, da ne širimo ovu diskusiju, zahvaljujem se svima na učešću. Nadam se da će naš popodnevni rad takođe biti uspešan.

PRIGOVOR SAVESTI I CIVILNO SLUŽENJE (II deo)

Jovan Buturović:

Određen sam za moderatora. Pre nego što dam reč uvodničaru, dao bih nekoliko prethodnih napomena. Ovaj problem tj. prigovor savesti veoma je star. Ali pravno je regulisan tek donošenjem Zakona o Vojsci Jugoslavije. Ranije, uglavnom taj prigovor su isticali pripadnici određenih verskih zajednica, prevashodno pripadnici jehovinih svedoka

i nazarena, a u određenoj meri i adventisti. Oni nisu odbijali da služe vojsku, ali su odbijali da primaju oružje i da se obučavaju u upotrebi oružja. Prihvatili su da budu kuvari, bolničari, da rade bilo koje druge poslove, ali ne i da nose ili rade bilo šta sa oružjem.

Adventisti uglavnom su odbijali da rade subotom. Starešine koje su znale za njihove verske običaje, redovno su ih odredjivale da baš subotom za stražare, da budu požarni ili da obavljaju neke slične poslove. Svi oni koji bi odbili da obavljaju te dužnosti, bili su strogo kažnjavani. Represija je bila zaista žestoka. Izricane su kazne, koliko je meni poznato, i do osam godina zatvora. No, oni od svojih uverenja nisu odstupali i mogli su ih vojno-teritorijalni organi pozivati ponovo i oni bi opet isto postupali. Tu je nađeno neko solomonsko rešenje, koje Zakon nije poznao, a to je da ih više nisu pozivali. Dakle, za onog ko je odslužio zatvorsku kaznu u trajanju od recimo 5 ili 6 godina, smatralo se da je time regulisao svoju vojnu obavezu. Naravno, ovakvo postupanje nije bilo zasnovano na nekom formalnom pravnom aktu.

Kasnije je ova represija ublažavana. Tako da su izricane zatvorske kazne u trajanju od prilike između godinu i dve godine. U odnosu na ono ranije kažnjavanje, ovo je predstavljalo značajno ublažavanje te represije. Mada, kad se uzme u obzir vremenska dužina te zatvorske kazne, to je i dalje bila stroga represija.

Sada imamo to zakonsko regulisanje ovog pitanja i o njemu će govoriti uvodničari i ostali koji su pripremili određena izlaganja.

Ja bih ukazao na nekoliko stvari. Prvo, mislim da je značajno da se drukčije reguliše vreme kada vojni obveznik može da istakne taj prigovor. Sada je to vezano sa regrutovanjem. U svakom slučaju to je isuviše rano i traje isuviše kratko. I taj rok bi trebalo znatno produžiti. Ipak, mora se postaviti neka granica, da se ne dopusti da se pravo prigovora ističe posle poziva na odsluženje vojnog roka. Drugo, o prigovoru savesti, tj. da li će obveznici služiti bez oružja, ili će služiti civilni vojni rok, odlučuju vojno-teritorijalni organi, i to vojni odsek u prvom i vojni okrug u drugom stepenu. Zakon izričito isključuje vođenje upravnog spora. Pitanje je da li to treba tako da ostane.

Jedno od pitanja koje se postavilo tokom rada 1999. godine je pitanje na koga se to odnosi. Da li se odnosi samo na one koji treba da služe vojni rok ili i na služenje u rezervnom sastavu. Vojnoprawosudni organi su išli na jedno uže tumačenje, a to znači da se to odnosi samo na redovno služenje vojnog roka, a ne i na služenje u rezervnom sastavu. Tako su u rezervni sastav pozivani i oni koji su već odslužili bez oružja ili su vojni rok služili kao civilno služenje vojnog roka, ali su tražili da opet, i u rezervnom sastavu, na isti način služe. To ne samo da im nije odobravano, nego kada bi odbijali, onda im je ponovo suđeno za krivično delo. I tu su sudovi bili dosta strogi izricali su, koliko je meni poznato i kazne zatvora do dve godine. Imao sam nekoliko slučajeva koji su propustili rokove za podizanje zahteva za vanredno preispitivanje pravnosnažnosti presude pred Saveznim sudom. Ja sam u takvim slučajevima imao jedno tumačenje, a to je da ako je to pravo priznato za redovno služenje vojnog roka, što je nešto veće, služenje u rezervnom sastavu je nešto manje. Tumačio sam to tako da je u većem uvek sadržano manje. Dakle, da su na isti način mogli da služe i u rezervnom sastavu. Međutim, to ni vojnoprawosudni organi ni drugi organi nisu dozvoljavali.

Osim toga, postavlja se i pitanje koliko dugo treba da bude ovo služenje bez oružja i civilno služenje vojnog roka. Da li isto toliko koliko i redovno služenje vojnog roka ili da bude duže. Mišljenja su različita.

Postavlja se još jedno pitanje u vezi sa ovim. Da li bi oni koji služe bez oružja bili u odnosu na ostale u privilegovanom položaju, jer je to daleko lakše i bezbolnije nego redovno služenje vojnog roka. Vojni obveznici, odnosno vojnici, izloženi su većim fizičkim, a često i psihičkim naporima. Postavlja se pitanje da li bi oni koji služe bez oružja bili u privilegovanom položaju u odnosu na ostale vojnike zbog svojih filozofskih, religijskih ili nekih drugih uverenja.

Dakle, to su samo neka od pitanja u vezi sa ovom temom. Ja sam ih reda radi spomenuo, a mislim da bi trebalo, ne samo da razgovaramo, nego ako je moguće da zauzmemo neki stav o njima. Time završavam.

A sad uvodno izlaganje na ovu temu ima potpukovnik Milivoje Rosić iz Generalštaba Vojske Jugoslavije.

Milivoje Rosić:

Ideja ljudskih prava je proizvod novijeg istorijskog razvoja, a prvi put je jasno formulisana 1789. godine u toku Francuske građanske revolucije. U poznatoj Deklaraciji o pravima čoveka i građanina koju je Francuska narodna skupština usvojila avgusta 1789. godine, kaže se "ljudi se rađaju i žive slobodno u jednakim pravima" i da su "nepoznavanje, zaboravljanje ili preziranje ljudskih prava jedini i pravi uzroci opštih nesreća i korupcija vlada".

Ljudska prava su urođena i neotuđiva i svaki čovek ih ima zato što je ljudsko biće, a ne zato što mu ih je podarila vlast, pa je prirodno da mu ni jedna vlast ta prava ne može oduzeti jer mu ih nije ni dala.

Zalaganje za ostvarenje prava prigovora savesti temelji se na Kantovom delu "Večni mir" objavljenom još pre dva veka. Međutim, i ovo delo kao i mnoga druga dela koja bi se mogla svrstati u svojevrsnu biblioteku "Traganja za mirom", zloupotrebljeni su nebrojeno puta. To se najčešće radilo na način da se iz suštine dela izvuče samo ideja koju treba propagirati, zanemarujući kako suštinu i poruku dela u celini, tako i samu mogućnost ostvarivanja postavljenog cilja.

Naime, tačno je da je čovek kao razumno biće, jeste i odgovoran za sve što se njemu i oko njega dešava, i da mu je dužnost stvaranja trajnog mira u kome će živeti, ali se pri tom treba i upitati: da li će, kada će i kako to biti moguće.

Uostalom i sam Kant već u zaključku svoje doktrine prava (objavljene 1797. godine) to potvrđuje i poručuje da ne treba raspravljati o tome da li je ideja većeg mira moguća ili ne, pa i u slučaju kada postane jasno da ideja večnog mira nije ostvarljiva, ipak se za nju treba zalagati, budući da je ideal mira osnovni zahtev čovečanstva.

Pacifisti koji zastupaju idealističko shvatanje istorije u samoj ideji pacifizma video pouzdano sredstvo za ostvarenje mira, zanemarujući činjenicu da je pitanje mira ustvari pitanje "dobre volje" onih koji vladaju.

Sama ideja svetskog mira kao jedna od najstarijih tema u razvoju ljudske misli i kulture često je nanovo postavljana i rešavana ali je još uvek ostala krupan i neostvaren problem celog čovečanstva. To što su sve dosadašnji pacifističke tendencije ostale bez uspeha, razlog svakako treba tražiti u tome što je pitanje mira po svom praktičnom domašaju uvek bio problem širokih masa, a ključevi rata i mira su se uvek nalazili u rukama manjeg broja svetskih moćnika, agresorskih zemalja, odnosno zemalja koje za rešavanje sporova koriste silu, a sve češće i terorističkih grupa i organizacija.

Prigovor savesti kao fundamentalno ljudsko pravo aktueliziran je u poslednjoj deceniji XX veka, jer za razliku od ranijih razdoblja od tada ovo pravo više ne smatra isključivo verskim.

Ideološka osnova prigovora savesti leži u ideji odbijanja da se učestvuje u ubijanju drugih ljudi, ne ulazeći u suštinu rata i ratovanja i ne praveći bitnu razliku između agresora (napadača) i žrtve. Međutim, ono što zabrinjava je intencija da koristeći upravo pravo prigovora savesti mnogobrojne pacifističke organizacije, pokreti i verske sekte nastoje da to iskoriste i zloupotrebe propagirajući kako zabranu nošenja i upotrebe oružja, tako i potpuno oslobađanje od vojne obaveze.

Praksa u stranim državama kad je u pitanju prigovor savesti kreće se između dve krajnosti, od toga da je za ostvarenje ovog prava u nekim zemljama dovoljno samo izjava zainteresovanog lica (prigovarača savesti), pa do toga da ovo pravo u pojedinim zemljama uopšte ne postoji.

Međutim, u dosta zemalja kada je u pitanju praktična primena ovog prava, verodostojnost date izjave i iskrenost takvog uverenja se proveravaju.

Pravo na prigovor savesti danas je pravno regulisano u više desetina zemalja sveta, međutim, njegova primena, kao što je pomenuto znatno se razlikuje od zemlje do zemlje. U nekim zemljama je pravo na prigovor savesti liberalno, pa je broj prigovarača savesti veliki. U nekim zemljama je pravo na prigovor savesti liberalno, pa je broj prigovarača veliki. Procedura, ostvarivanja prava na prigovor savesti je jasno utvrđena, a služenje vojnog roka zamenjeno civilnim služenjem u alternativnim službama.

U Bugarskoj, Rumuniji, Mađarskoj, Češkoj, Nemačkoj, Austriji, Danskoj, Grčkoj, Italiji, Švajcarskoj, Velikoj Britaniji i republikama bivše SFRJ pravo na prigovor savesti može se ostvariti, ali samo u skladu sa propisanom procedurom (za svaku od konkretnih zemalja).

Zemlje kao što su Albanija, Azarbejdžan, Jermenija, Belorusija, Turska i većina afričkih zemalja ne poznaju pravo na prigovor savesti.

Naravno, ima i onih zemalja gde je opšta vojna obaveza ukinuta, pa samim tim nema ni potrebe na pravo prigovor savesti bude posebno regulisano (Belgija, Island, Irska, Luksemburg i Holandija).

Analizirajući sistemski rešenja i iskustva iz 34 zemlje sveta koje se tiču organizacije i funkcionisanja vojne obaveze, uočili smo i to da je samo u 4 od njih dužina alternativnog služenja kraća nego kod nas. U ostalih 30 zemalja dužina alternativnog služenja vojnog roka je ista, duža ili uopšte ne postoji.

S tim u vezi, napomenuo bi i to, da je pitanje civilnog služenja vojnog roka u različitim zemljama različito i rešeno, i da praktično ne postoje dve zemlje u svetu u kojima se ova pitanja rešavaju na potpuno istovetan način.

Kada govorimo o civilnom služenju vojnog roka, najpre bih istakao nekoliko opštih pojmova o vojnoj obavezi i obavezi služenja vojnog roka.

Vojna obaveza u našoj zemlji kao ustavna kategorija bliže je određena Zakonom o Vojsci i u osnovi predstavlja pravo i obavezu obučavanja pojedinca za ličnu i kolektivnu zaštitu od elementarnih nepogoda, u vanrednom stanju, neposrednoj ratnoj opasnosti i u ratnom stanju.

Inače, vojna obaveza kao osnovni način popune oružanih snaga primenjuje se u većini zemalja sveta, odnosno u svim zemljama u kojima su ratne armije veće od mirnodopskih.

Bitna karakteristika vojne obaveze kod nas da je ona opšta, a dužni su da je, u skladu sa zakonom izvršavaju svi jugoslovenski državljani bez obzira gde im je prebivalište. Nastaje u 17. godini, kada se omladinci uvode u vojnu evidenciju i traje do 60 godine. Realizuje se kroz regrutnu obavezu, obavezu služenja vojnog roka i obavezu služenja u rezervnom sastavu.

Služenje vojnog roka kao faza realizacije vojne obaveze predstavlja prvo praktično angažovanje dela vojnih obveznika, odnosno muške populacije, u sistemu odbrane zemlje, i osnovni je način obučavanja i osposobljavanja građana za odbranu, ličnu i kolektivnu zaštitu.

Vojni rok služe svi jugoslovenski državljani koji su “sposobni” za služenje vojnog roka, odnosno koji su na regrutovanju ocenjeni “sposobnim” ili “ograničeno sposobnim” za vojnu službu.

Služenje vojnog roka može se realizovati na jedan od tri načina, i to:

služenje vojnog roka u jedinicama i ustanovama vojske (redovno služenje);

služenje vojnog roka bez oružja (u jedinicama i ustanovama vojske); i

civilno služenje vojnog roka (u jedinicama i ustanovama vojske ili SMO).

Ovo govori da smo jedna od retkih zemalja u kojoj postoje dve mogućnosti alternativnog služenja vojnog roka (bez oružja i civilno služenje vojnog roka).

Vojni rok traje 9 meseci, a za regrute koji vojni rok služe u civilnoj službi i bez oružja, traje 13 meseci.

Za vreme služenja vojnog roka bez oružja i u civilnoj službi vojnik je u pogledu prava i obaveza izjednačen sa vojnikom koji vojni rok služi u Vojsci.

Pod pojmom služenja vojnog roka bez oružja podrazumeva se način služenja vojnog roka koji se zbog “prigovora savesti”, verskih i drugih razloga izvršava bez oružja u komandama, jedinicama i ustanovama vojske. Kroz ovakav oblik služenja vojnog roka vojnik se dobrim delom može osposobiti za ličnu i kolektivnu zaštitu i angažovanje na poslovima odbrane.

Civilno služenje vojnog roka može se definisati kao način izvršenja zadataka, radi pružanja pomoći i služenja vojnog roka van vojske, odnosno u civilnim organizacijama i ustanovama. Predstavlja način služenja vojnog roka kojim se kroz praktično angažovanje građana u za to određenim organizacijama i ustanovama može ostvariti opštedruštvena korist. Međutim, iako to predstavlja svojevrstan društveno koristan rad u civilnom služenju vojnog roka vojni obveznik se ipak ne obučava za veliki broj radnji potrebnih za zaštitu i samozaštitu i eventualno kasnije angažovanje u sistemu odbrane zemlje.

Ustav kao osnov za odbijanje oružja predviđa religiozne ali i druge razloge savesti. Međutim, navođenjem “drugih razloga savesti” ostavljena je velika širina u tom tumačenju. A sam postupak služenja vojnog roka bez oružja i civilnog služenja vojnog roka detaljnije su regulisani zakonskim i podzakonskim aktima.

Izmenama člana 297. Zakona o VJ (koje su izvršene 1999. godine) regulisano je da se vojni rok u civilnoj službi pored služenja u SMO služi i u komandama, jedinicama i ustanovama vojske.

Ovom izmenom verovatno se htelo izbeći upućivanje i troškovi za lica koji vojni rok služe u civilnoj službi u vojnoprivrednim, zdravstvenim, opštespasilačkim organizacijama, organizacijama za rehabilitaciju invalida i drugim organizacijama i ustanovama koje se bave delatnošću od opšteg interesa. Međutim, kako usvojeno rešenje iz 1999. godine nije usklađeno sa suštinom služenja vojnog roka u civilnoj službi,

odnosno nije predviđeno da se civilno služenje vojnog roka vrši van vojnih struktura, već tada je svima moralo biti jasno da se njegova sprovodljivost u praksi nije mogla ni očekivati. Naime, njegova praktična primena pored nespornih prednosti, mogla uzrokovati i niz poteškoća, kao što su: 1. smeštaj i ishrana regruta upućenih na civilno služenje vojnog roka u komande, jedinice i ustanove vojske (ukoliko ne prihvate smeštaj i ishranu u kasarni gde se nalaze objekti u kojima treba da služe vojni rok); 2. trajenje, i način izvodjenja obuke ove kategorije vojnika; 3. pitanja odgovornosti za rad, angažovanje i kontrolu rada, reda i ostalih obaveza za vreme služenja vojnog roka; 4. lečenje, ukoliko ne prihvate da se leče u vojno-zdravstvenim ustanovama, i 5. kasnije angažovanje ovih lica (kao vojnih obveznika) u sistemu odbrane zemlje i druga pitanja.

Podsetio bih da je izmenama Zakona početkom ove godine, samo skraćena dužina služenja vojnog roka, redovnog sa 12 na 9 meseci, a civilnog sa 24 na 13 meseci, dok je sve ostalo iz ove oblasti i dalje ostalo isto.

Želeo bih da ukažem na neka praktična rešenja. Rekrut koji ne želi da vojnu obavezu vrši pod oružjem podnosi pismeni zahtev za služenje vojnog roka bez oružja ili civilno služenje vojnog roka nadležnom Vojnom odseku. Zahtev se podnosi u roku od 15 dana od dana prijema poziva za regrutovanje, a rešava ga komisija sastava: predstavnik - vojno lice iz nadležnog Vojnog odseka; članovi - socijalni radnik, pedagog, lekar, predstavnik verske zajednice a po potrebi i drugi.

Postupanje na ovaj način, tj. da se zahtev za civilno služenje vojnog roka može podneti samo u fazi realizaciji regrutne obaveze (na regrutovanju) je sasvim primereno i primenjuje se u većini zemalja koje imaju ovaj način služenja vojnog roka.

Zato smatramo, da je ovo rešenje dobro, da je u potpunosti usklađeno sa svetskim standardima i da ga ne treba menjati.

Eventualni zahtevi regruta za ovim načinom služenja vojnog roka, u fazi pripreme za uput, u skladu sa odredbama Zakona o opštem upravnom postupku, mogli bi se rešavati tako što bi se zbog propuštenog roka, dala pravna mogućnost povraćaja u pređašnje stanje.

Povraćaj u pređašnje stanje predstavlja vanredno pravno sredstvo kojim bi se regrutu omogućilo da zbog toga što na vreme nije podneo zahtev postupak bude vraćen u fazu u kojoj se nalazio kada je tu radnju trebao preduzeti odnosno u fazu regrutovanja. Uostalom, ova zakonska mogućnost u upravnom postupku i data je zato da bi se mogle otkloniti posledice nastale propuštanjem propisanih rokova.

Dužina, i način služenja vojnog roka, odnosno gde će vojni obveznici služiti vojni rok (u jedinicama i ustanovama Vojske ili Ministarstva odbrane) utvrđuje se donošenjem rešenja za alternativno služenje vojnog roka.

Rekrut, po ovom rešenju može podneti žalbu u roku od osam dana od njegovog prijema. Odluku po žalbi donosi Komanda vojnog okruga. To rešenje je u upravnom postupku konačno i protiv istog se ne može voditi upravni spor. Pravosnažna odluka se upisuje u vojnoevidencionu dokumentaciju regruta (vojničku knjižicu, matični jedinačni karton).

Regruti koji žele da vojni rok služe bez oružja ili u civilnoj službi vode se u vojnoj evidenciji i pozivaju na lekarske i druge preglede i psihološka ispitivanja, regrutovanje, određivanje roda, odnosno službe i služenja vojnog roka kao i ostali. Odlaganje i prekid služenja vojnog roka, odlaganje vojnih vežbi, putovanje u inostranstvo, boravka u inostranstvu i raspoređivanje na dužnosti za vreme služenja

vojnog roka i za vreme vršenja vojne službe u rezervnom sastavu ostvaruju se na isti način kao i vojni obveznici koji vojni rok i obavezu služenja u rezervnom sastavu ispunjavaju sa oružjem u Vojsci, osim što se za vreme služenja vojnog roka i služenja u rezervnom sastavu raspoređuju na pomoćne dužnosti i zadatke na kojima nisu neophodni nošenje i upotreba oružja (kuvari, pekari, električari, stolari, zidari i slicno).

Postupci podnošenja rešavanja zahteva, za služenje vojnog roka bez oružja ili u civilnoj službi u praksi su detaljno razrađeni. Takođe, detaljno je regulisan i postupak u slučaju da se vojnik koji je vojni rok služio bez oružja ili se nalazio na civilnom služenju vojnog roka, odluči da služenje vojnog roka nastavi sa oružjem. Ali i obrnuto, ako vojnik koji je vojni rok služio sa oružjem promeni mišljenje i odluči da služenje vojnog roka nastavi bez oružja ili u civilnoj službi.

Međutim, u praksi nije uvek baš sve tako jednostavno. Naime, ima i slučajeva da se pitanje služenja vojnog roka ove kategorije regruta iskomplikuje. U prilog toga naveo bih slučaj regruta Igora Sekea iz Vojnog odseka Sremska Mitrovica, koji je na služenje vojnog roka upućen u septembru ove godine.

Regrut Igor Seke na regrutovanju nije zatražio civilno služenje vojnog roka, pa je na osnovu toga je upućen na redovno služenje vojnog roka. Kasnije, i nakon velike buke koja se u vezi njegovog slučaja digla u javnosti, Igor je otpušten iz jedinice gde se nalazio na služenje vojnog roka i ponovo vraćen u nadležni Vojni odsek, da bi mu se omogućilo civilno služenje vojnog roka. Međutim, on se u međuvremenu predomislio i na kraju ipak odlučio da vojni rok služi sa oružjem. Upućen je u Vojnu poštu 3213 Batajnica, odakle je nakon tri dana sa dijagnozom "poremećaj ličnosti" otpušten kao "privremeno nesposoban" za vojnu službu.

Kada se govori o samom postupku služenja vojnog roka, potrebno je istaći da je za civilno služenje vojnog roka određeno pet vojnoprivrednih i tridesetjedna zdravstvena organizacija, ali se zbog toga što sa zdravstvenim organizacijama nije sklopljen ugovor služenje vojnog roka ove kategorije regruta praktično realizuje samo u vojno-privrednim ustanovama i to: (VU "Dedinje", Beograd; VU "Karadorđevo", Karadorđevo; VU "Morava", Niš; VU "Boka" Ulcinj; i VU "Tara", Bajina Bašta). Od jula ove godine regruti se ne mogu upućivati ni u VU "Dedinje" Beograd, jer je ova VU raskinula ranije potpisani ugovor sa SMO.

Naša iskustva ukazuju na da je interesovanje za ovaj način služenja vojnog roka u samom početku bilo veoma malo, ali u poslednjih par godina u blagom porastu (sa 0,03% u 1997. godini na 0,04% u 2001. godini, u odnosu na ukupan broj regruta upućenih u VJ).

Trenutno, u vojno-dohodovnim ustanovama ima tridesetak vojnih obveznika koji su se odlučili za civilno služenje vojnog roka.

I pre zaključka, želeo bih da istaknem još nekoliko bitnih napomena u vezi ostvarivanja prava prigovora savesti i civilnom služenju vojnog roka

Prigovor savesti koje se pod plaštom zalaganja za ljudska prava u poslednje vreme sve više aktuelizira u mnogo čemu je nedorečen, pa se u određenim okolnostima vrlo lako može zloupotrebiti. Eventualna zloupotreba ideje svetskog mira od strane pacifističkih pokreta, uz korišćenje naklonosti širokih masa i njihove želje za mirom, može biti opasna ne samo zbog neostvarljivosti same ideje, nego i zato što ti pokreti ne uviđaju osnovnu ulogu vojske u modernom svetu, a to je upravo odvratanje od izbijanja rata. To se uostalom vidi i iz samog naziva aktuelnog sistema kolektivne bezbednosti "Partnerstvo za mir". Ovaj sistem u stvari predstavlja specifičan program saradnje

između partnerskih država, što jasno ukazuje na značaj i ulogu Vojske u postizanju i obezbeđenju stabilnosti i mira u međunarodnim odnosima.

Izjednačavanje ili smanjivanje dužine civilnog služenja vojnog roka u odnosu na redovno služenje, moglo bi negativno uticati na moral vojnih obveznika koji vojni rok služe pod oružjem, jer u tom slučaju ne bi bilo ispoštovano bitno pravilo, da dužina trajanja neke aktivnosti zavisi od njene težine, tj. da teže aktivnosti treba kraće da traju. To je posebno važno iz razloga što su vojnici koji vojni rok služe sa oružjem u odnosu na prigovarače savesti izloženi neuporedivo većim psihofizičkim naprezanjima i riziku.

Umesto zaključka bih izneo da je ostvarivanje prava prigovora savesti u sklopu opšte ideje o ljudskim pravima je veoma osetljivo pitanje, pa pre donošenja bilo kakvih rešenja iz ove oblasti, ovu problematiku treba detaljnije sagledati i analizirati sa svih aspekata.

Eventualna nastojanja da se skraćivanjem dužine alternativnog služenja vojnog roka u odnosu na redovno ovaj način služenja učini privlačnijim, pokrenuo bi i niz veoma složenih i osetljivih pitanja. Njihova složenost i osetljivost ogleda se kako u pomenutoj mogućnosti zloupotrebe ovog prava tako i činjenici da bi ta zloupotreba mogla biti najizraženija u tzv. kriznim situacijama, odnosno upravo u situacijama kada je najznačajnije da se za odbranu zemlje obezbede potrebni ljudski potencijali.

Podaci o broju regruta koji su se do sada odlučili za ovakav način služenja vojnog roka ukazuju na to da se za sada radi o malom broju lica koji su poželeli da vojni rok služe bez oružja ili u civilnoj službi. Međutim, kako se radi o veoma osetljivom pitanju te odluke iz ove oblasti ipak treba veoma pažljivo donositi.

Ustav SRJ kao osnov za odbijanje oružja predviđa religiozne ali i druge razloge savesti, čimu je ostavljena velika širina u tom tumačenju. Kako je međutim, teško ustanoviti stvarne motive koji regruta mogu navesti da se odluči na ovaj način služenja vojnog roka, to bi pomenuta širina u tumačenju "drugih razloga savesti" nekada mogla odvesti i u drugu krajnost, a to je da u određenim okolnostima korišćenje ovog prava bude i zloupotrebjeno.

S obzirom da smo zemlja sa malo iskustva u vezi civilnog služenja vojnog roka i s obzirom na činjenicu da je za sada malo vojnih obveznika koji su se odlučili na ovaj način služenja vojnog roka, u cilju iznalaženja najbolje forme njegovog organizovanja smatramo da je neophodno izvršiti i određene zakonske izmene.

S tim u vezi, već smo predložili izmene člana 297. i 298. Zakona o VJ. Izmenama se predviđa da služenje vojnog roka u civilnoj službi bude isključivo u privrednim, zdravstvenim i opšte-spasilačkim i drugim organizacijama i ustanovama koje se bave delatnošću od javnog interesa.

Predloženom izmenom civilno služenje vojnog roka kod nas bilo bi prilagođeno iskustvima i rešenjima drugih država sveta i u potpunosti bi bilo usklađeno sa suštinom služenja vojnog roka u civilnoj službi, odnosno isto bi se realizovalo van vojnih struktura.

Jovan Buturović:

Hvala potpukovniku Milivoju Rosiću. Ja bih zamolio sledeće diskutante da se drže predviđenog vremena, a to je maksimum 15 minuta. Reč ima Božidar Stanisavljević, advokat.

Božidar Stanisavljević:

Pravni osnov prigovarača savesti za civilno služenje vojnog roka predstavljaju:

1. Ustav Savezne Republike Jugoslavije i to član 137. stav 2. koji glasi: "Građaninu koji zbog verskih ili drugih razloga savesti ne želi da ispuni vojnu obavezu pod oružjem, omogućiće se da vojnu obavezu u Vojsci Jugoslavije ispuni bez oružja ili u civilnoj službi...", i

2. Savezni zakon o Vojsci Jugoslavije reguliše ovu materiju članovima od 296. do 300, a pomenutim zakonom je predviđeno u članu 297. da se vojni rok u civilnoj službi služi u jedinicama i ustanovama vojske i saveznog ministarstva za odbranu ("Službeni list SRJ", br. 44/99). Ovakva odredba Zakona o Vojsci Jugoslavije je u direktnoj suprotnosti sa članom 137. Ustava SRJ koji predviđa da će se građanu koji zbog verskih razloga savesti ne želi da ispuni vojnu obavezu pod oružjem, omogućiti da vojnu obavezu Vojske Jugoslavije ispuni bez oružja ili u civilnoj službi.

Postavlja se pitanje šta predstavlja služenje vojnog roka u civilnoj službi?

Sa aspekta prigovarača savesti koje sam zastupao za poslednjih osam godina, a radi se o broju od preko 100 prigovarača savesti, civilno služenje vojnog roka je prihvatljivo u bilo kojoj civilnoj ustanovi i ustanovama od opšteg društvenog interesa koje nisu pod kontrolom Vojske Jugoslavije.

Prethodni Zakon o Vojsci Jugoslavije u članu 297. dozvoljavao civilno služenje vojnog roka u civilnoj ustanovi i to zdravstvenim, opštim spasilačkim organizacijama, organizacijama za rehabilitaciju invalida i u drugim organizacijama i ustanovama koje se bave delatnošću od opšteg interesa ("Službeni list SRJ", br. 67/93, 24/94 i 28/96). Izmena Zakona o Vojsci Jugoslavije od juna meseca 1999. godine predviđa civilno služenje vojnog roka samo u jedinicama i ustanovama Vojske Jugoslavije, što je za pregovarače savesti neprihvatljivo.

Ako izvršimo upoređivanje civilnog služenja vojnog roka u uporednom pravu, onda civilno služenje vojnog roka predstavlja rad u civilnim ustanovama koje nisu pod kontrolom Vojske.

Primeri civilnog služenja vojnog roka:

Austrija: Javne službe, bolnice, socijalne službe, civilna odbrana

Bugarska: Vatrogasne jedinice, jedinice za evakuaciju građana, socijalne ustanove i bolnice

Češka: Bolnice, javne službe, projekti za očuvanje životne sredine pod nadzorom ministarstva za rad

Hrvatska: Državna preduzeća od opšteg interesa (železnica, brodogradilište, centri za rehabilitaciju invalida, gerentološki centri, domovi za decu i omladinu, ustanove iz oblasti zdravstva i državne institucije iz oblasti pravosuđa i uprave)

Slovenija: Vatrogasne jedinice, crveni krst, bolnice i 43 druge priznate institucije civilnog karaktera

Španija: Prigovarač savesti je totalno oslobođen vojnog roka (totalni prigovor savesti)

Švajcarska: U civilnim ustanovama od javnog interesa

Danska: Civilno služenje u vladinim i nevladinim organizacijama

Finska: U civilnim ustanovama pod nadzorom Ministarstva za rad

Nemačka: Civilno služenje u civilnim ustanovama, bolnicama, socijalnim ustanovama i nevladinim organizacijama, a pod nadzorom Ministarstva za omladinu i porodicu

Mađarska: Civilno služenje se obavlja u vladinim i nevladinim organizacijama pod nadzorom Ministarstva za rad

Italija: Civilno služenje vojnog roka vrši se u javnim institucijama i neprofitnim organizacijama

Norveška: na osnovu Zakona o opštim obaveznim službama iz 1965. godine civilno služenje vojnog roka se vrši u službama koje moraju imati civilni karakter i moraju biti pod upravom civilnih organa i ne mogu imati bilo kakve veze sa vojnim aktivnostima, a služenje vojnog roka u civilnoj službi vrši se u zdravstvenim, socijalnim, humanitarnim organizacijama, muzejima, itd.

Poljska: Civilno služenje vojnog roka obavlja se u civilnim ustanovama iz oblasti zdravstva, zaštite životne sredine i javne službe

Rumunija: Civilno služenje vojnog roka vrši se u civilnim ustanovama iz oblasti šumarstva, poljoprivrede, zdravstva i zaštite prirodne sredine

Slovačka: Civilno služenje vojnog roka obavlja se u državnim ili opštinskim organizacijama.

Dakle, sagledavanjem uporednog prava dolazimo do zaključka da civilno služenje vojnog roka mora da bude u civilnoj ustanovi. Takođe, i Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda predviđa poštovanje prigovora savesti, a zatim i Savet Evrope je Rezolucijom broj 337 usvojenoj 1967. godine definisao pravni princip pravnog regulisanja prigovora savesti, tako da prigovor savesti predstavlja fundamentalno ljudsko pravo.

Znači, Zakon o Vojsci Jugoslavije u članu 297. koji predviđa služenje vojnog roka samo u vojnim ustanovama je u suprotnosti sa članom 137. Ustava SRJ i međunarodnim konvencijama kojima se traži poštovanje prigovora savesti.

Drugi problem koji se javlja kod pregovarača savesti jeste da se regrut koji ne želi da služi vojni rok pod oružjem, može se pozvati na prigovor savesti u roku od 15 dana od dana prijema poziva za regrutaciju, i to pismenim zahtevom nadležnom vojnoteritorijalnom organu, u kome navodi razloge zbog kojih ne želi da služi vojni rok pod oružjem, kao i na kojim poslovima u vojsci ili u civilnoj službi želi da služi vojni rok.

Međutim, postavlja se pitanje šta ako neko položi pravo na prigovor savesti nakon regrutacije, po sadašnjem zakonu ovaj rok od 15 dana je prekulzivan i upravni organ može da odbije zahtev pregovarača savesti zbog propuštenog roka.

Ovakva odredba člana 298. Zakona o Vojsci Jugoslavije nije u saglasnosti sa članom 20. Ustava SRJ, koji glasi: "Građani su jednaki bez obzira na nacionalnu pripadnost, rasu, pol, jezik, veru, političko ili drugo uverenje ili drugo lično svojstvo". Ukoliko neko položi pravo na prigovor savesti nakon regrutacije on po Ustavu ima jednaka prava bez obzira da li polaže pravo na prigovor savesti pre ili posle regrutacije.

Protiv odluke upravnog vojnoteritorijalnog organa može se izjaviti žalba drugostepenom organu i odluka drugostepenog upravnog organa je konačna i protiv nje se ne može voditi upravni spor. Ovakva odredba člana 300. Zakona o Vojsci Jugoslavije nije u saglasnosti sa članom 67. stav 4, Ustava SRJ koji glasi: "Slobode i prava priznate i zajamčene ovim Ustavom uživaju sudsku zaštitu". U ovom slučaju nema sudske zaštite.

U konkretnom slučaju upravni organ koji donosi odluku u prvom i drugom stepenu je nadležni vojnoteritorijalni organ pod kontrolom Vojske Jugoslavije, pa kao takav zastupa interese Vojske Jugoslavije i prilikom odlučivanja o prigovoru o savesti

može biti pristrastan, pa iz tih razloga da bi se zaštitila prava građana koja su zajamčena Ustavom neophodna je sudska zaštita.

U dosadašnjoj praksi upravnih-vojnih teritorijalnih organa do juna meseca 1999. godine, upravni vojni organi su određivali da se civilno služenje vojnog roka vrši samo u vojnim ustanovama, iako je Zakon o Vojsci Jugoslavije omogućavao i civilno služenje vojnog roka u civilnoj ustanovi.

U to vreme na zahtev pregovarača savesti Upravni - vojno teritorijalni organ je uvek donosio odluku da se civilno služenje vojnog roka obavlja u vojnim ustanovama i nakon podnošenja žalbe pregovarača savesti drugostepeni upravni organ je potvrđivao odluku prvostepenog upravnog organa da se služenje vojnog roka obavlja u vojnim ustanovama. Na takvu odluku upravnog organa prigovarač savesti nije imao pravo da pokrene upravni spor iako postoji zakonski osnov za donošenje rešenja da se civilno služenje vojnog roka obavlja u civilnoj ustanovi. Dakle, pregovarač savesti je imao zakonom priznato pravo na služenje vojnog roka u civilnoj ustanovi, a u praksi to svoje pravo nije mogao ni da ostvari ni da zaštiti.

Što se tiče prava na prigovor savesti građana koji se nalazi u rezervnom sastavu, Zakon o Vojsci Jugoslavije ne predviđa mogućnost da se vojni obaveznik u rezervnom sastavu pozove na prigovor savesti. Praktično to znači da vojni obaveznik u rezervnom sastavu ima manja prava od regruta vojnog obveznika koji nije služio vojni rok. S obzirom da član 20. Ustava SRJ predviđa da su svi pred zakonom jednaki bez obzira na nacionalnost, pripadnost, rasu, pol, veru, političko ili drugo uverenje, obrazovanje, socijalno poreklo, imovno stanje i drugo lično svojstvo, ovakva odredba Ustava SRJ predstavlja pravni osnov da se građanin može pozvati na prigovor savesti i nakon služenja vojnog roka.

Odredbe Zakona o Vojsci Jugoslavije u članom od 315. do 320. koji regulišu ovu materiju nisu u saglasnosti sa Ustavom SRJ i to sa članom 20.

U praksi pregovarači savesti koji su služili vojni rok pa su postali prigovarači savesti nakon služenja vojnog roka osuđivani su zbog neodazivanja poziva za vojnu vežbu ili ako se odazovu na vojnu vežbu osuđivani su zbog odbijanja naređenja iz člana 201. stav 1. ili člana 202. stav 1. KZ SRJ odbijanje prijema oružja uz obavezan pritvor zbog postojanja mogućnosti da ponovi krivično delo.

Pregovaračima savesti u praksi je moguće da više puta budu osuđivani zbog neodazivanja poziva na vojnu vežbu ili na služenje vojnog roka, ili ukoliko se odazovu u jedinicu Vojske Jugoslavije da budu osuđivani zbog krivičnog dela odbijanja naređenja.

Odredbe člana 326. Zakona o Vojsci Jugoslavije nije u saglasnosti sa Ustavom SRJ, koji glasi: "Vojni obaveznik koga nadležni organ pozove u vezi sa vršenjem vojne obaveze dužan je da se javi određenom organu u mestu i u vreme koje su označeni u pojedinačnom ili opštem pozivu i da sa sobom ponese stvari i isprave koje su određene u pozivu... A ako se vojni obaveznik ne odazove pozivu i neopravda svoj izostanak, organ koji ga je pozvao može izdati nalog za njegovo prinudno privođenje. Nalog za prinudno privođenje izvršavaju ovlašćeni organi unutrašnjih poslova, odnosno ovlašćeni vojni organi".

Ovakva odredba Zakona o Vojsci Jugoslavije nije u saglasnosti sa Ustavom SRJ i to članom 30. i 67. koji predviđa da se sloboda kretanja građaninu može ograničiti ako je to neophodno za vođenje krivičnog postupka, radi sprečavanja širenja zaraznih bolesti ili za odbranu SRJ. Naime, po Zakonu o krivičnom postupku privođenje je moguće samo uz

sudski nalog, međutim po Zakonu o Vojsci Jugoslavije privođenje mogu da obave organi unutrašnjih poslova ili vojna policija i to bez sudskog naloga. Postavlja se pitanje kakve su posledice po prigovarača savesti?

U sudskoj praksi, ako se prigovarač savesti ne odazove na vojni poziv, onda čini krivično delo iz člana 214. stav 1 KZ SRJ neodazivanje pozivu i izbegavanje vojne službe i za to krivično delo je predviđena daleko lakša kazna za okrivljenog i zakonski raspon kazne je od novčane kazne do jedne godine. Međutim, nalogom za privođenje od strane vojno-teritorijalnog organa i nasilnim dovođenjem u jedinicu Vojske Jugoslavije ili vojne ustanove prigovarač savesti stiče svojstvo vojnog lica po Zakonu o Vojsci Jugoslavije i doveden je u daleko težu krivično pravnu situaciju, jer odgovara za krivično delo iz člana 201. stav 1. KZ SRJ a to je neizvršenje i odbijanje izvršenja naređenja, pa za to krivično delo je predviđena kazna zatvora od tri meseca do pet godina.

Dakle, na osnovu člana 326. Zakona o Vojsci Jugoslavije i postupka upravnih vojnih organa pregovarač savesti se dovodi u situaciju da izvrši daleko teže krivično delo. Trenutno u postupku pred vojnim sudovima su 12 lica koja su ili osuđena ili je krivični postupak u toku, znači još nije pravnosnažno presuđeno. Mi znamo da izmena Zakona o Vojsci Jugoslavije kasni zbog usvajanja Ustavne povelje i mi ne znamo kada će se tačno usvojiti. Pretpostavljamo da će to biti u toku sledeće godine. Međutim, ja bih opet dao preporuku za zaključak u tom smislu, pošto smo svi svesni da će se vršiti izmena Zakona o Vojsci Jugoslavije u tom smislu i preporuka Saveta Evrope je da se izmeni Zakon o Vojsci Jugoslavije u smislu poštovanja prigovora savesti. Iz tih razloga, dajem preporuku Ministarstvu odbrane da da nalog vojnoteritorijalnim organima, da oni koji se sada pozovu na prigovor savesti, a trenutno Zakon kao što vidimo ne omogućava prigovor savesti civilnog služenja vojnog roka u civilnoj ustanovi da se odlaže njihovo služenje vojnog roka ili pozivanje za vojnu vežbu.

Jovan Buturović:

Hvala gospodinu Stanisavljeviću, reč ima Dejan Milenković iz JUCOMa.

Dejan Milenković:

Ja mislim da smo već sada otvorili dosta pitanja, imamo praktično dve strane, dva shvatanja. Jedno shvatanje jeste shvatanje Vojske, a drugo shvatanje smo čuli od našeg kolege advokata Stanisavljevića.

Ne bih ponavljao ono što je već izrečeno. Znači, reći ću samo da prigovor savesti predstavlja ipak jednu relativno novu instituciju međunarodnog prava i nacionalnog zakonodavstva. Za razliku od nekih ranijih vremena kada je pravo na prigovor savesti bilo jedno isključivo revidijsko pravo, danas pravo na prigovor savesti ima karakter fundamentalnog, odnosno osnovnog ljudskog prava, koje je kao takvo utvrđeno mnogim međunarodnim dokumentima. Između ostalog i dokumentom sa 51. sednice Komisije za ljudska prava Ujedinjenih nacija iz 1995. godine, u kojem se kaže da svako ima pravo da odbije izvršenje vojne obaveze u skladu sa priznatim pravom na slobodu misli, savesti, veroispovesti i koje je kao takvo utvrđeno članom 18. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, odnosno članom 18. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima. Ono što međutim, moramo da odredimo, uporedno - pravno posmatrano na osnovu odredaba drugih međunarodnih dokumenata, to je da se pravo na prigovor savesti danas nikako ne može odrediti kao pravo na odbijanje vojne obaveze. Pravo na prigovor savesti

se zapravo danas definiše, s obzirom da formalno-pravni način izvršenja prava na prigovor savesti, kao pravo građana da svoju vojnu obavezu zamene alternativnim služenjem u civilnoj službi. Zbog toga je i sam naziv ovog seminara nedovoljno precizan, s obzirom da ova druga sesija nosi naziv Prigovor savesti i civilno služenje vojnog roka. Naime, civilno služenje vojnog roka nije isto što i civilno služenje, odnosno to su dve različite kategorije.

Druga stvar jeste da istorijski koreni prava na prigovor savesti potiču još iz srednjeg veka i vezani su za određene religijske zajednice. Pre svega u Velikoj Britaniji, odnosno Engleskoj, kao i u Holandiji, još su Kvekeri 1660. godine, javno saopštili tadašnjem engleskom kralju, “da ne žele da učestvuju u ubijanju drugih ljudi, niti u ime carstva ovozemaljskog, niti u ime carstva hristovog”. Malo je poznato da je čak i Napoleon oslobađao vojne obaveze Francuske anabaptiste.

Međutim, kao savremeni pravni institut pravo na prigovor savesti se nije pojavilo krajem 80-tih i početkom 90-tih godina XX veka, već na samom početku XX veka, i to pre svega, u skandinavskim zemljama sa protestanskom revidijskom tradicijom. Prvi put je ovaj institut uveden u Norveškoj 1900. godine, da bi bio dopunjen 1917. godine. U Danskoj je takođe uveden 1917. godine, u Švedskoj 1920. godine, a u Finskoj 1931. godine. S druge strane, vremenom su se i razlozi savesti širili. Prvobitno to su bili revidijski razlozi. Da pomenem samo da je u Engleskoj pravo na prigovor savesti priznat 1916. godine, a u Holandiji 1922. godine. U početku to je zaista bilo samo revidijsko pravo, onda su se vremenom razlozi zbog čega su ljudi odbijali da uzmu oružje i da učestvuju u ubijanju drugih ljudi širili. Znači, oni se više nisu svodili na revidijske razloge, nego su se širili na etičke, moralne, filozofske itd.

Zajedno sa rimokatoličkom verskom tradicijom počelo je da se priznaje pravo na prigovor savesti posle II svetskog rata, odnosno ranih 60-tih godina, i to: Francuska 1963 godine, Belgija 1965, Italija 1972, Austrija 1974, Portugalija 1976, Španija 1978. godine, itd. Vremenom se ono proširilo gotovo na sve evropske zemlje. Naravno, i na zemlje u tranziciji, odnosno na bivše komunističke zemlje. Treba napomenuti da je čak i za vreme Lenjina postojao jedan izuzetak kada su određene lirijske zajednice imale pravo da se pozovu na prigovor savesti, još 1919. godine, na osnovu jednog dekreta, koji je dolaskom Staljina na vlast stavljen je van snage. Bilo je pojedinačnih slučajeva i u Demokratskoj Republici Nemačkoj 60-tih godina, da je primenjivano ovo pravo.

Prema tome, pravo na prigovor savesti se vremenom širilo i postalo je jedno od osnovnih ljudskih prava, naročito tokom 70-tih, 80-tih i 90-tih godina. Danas ga priznaje više od 100 zemalja širom sveta.

I ono što je jako bitno pomenuti je nastojanje Saveta Evrope da definiše pravo na prigovor savesti i da ga tačno odredi. Prva Rezolucija koju je doneo Savet Evrope, tačnije Parlamentarna skupština Saveta Evrope, bila je Rezolucija 337. iz 1967. godine. Iste godine je doneta i Preporuka br. 476, zatim Preporuka 816 je doneta 1977. godine, i njima se ponovo potvrđuje prvobitna Rezolucija 337. Zatim, Saveta Evrope, i to Komitet Ministara Saveta Evrope doneo je još jednu preporuku iz 1987. godine pod oznakom R-87/8, koji ide korak dalje u odnosu na prvobitnu rezoluciju Parlamentarne skupštine br. 337.

Znači, hajde da vidimo šta se zapravo u okvirima Saveta Evrope podrazumeva pod pravom na prigovor savesti i kako je ono određeno. Prva rezolucija jeste Rezolucija 337. Odredbe ove rezolucije su vrlo kratke, sastoje se iz osnovnih principa i pravila

postupka i odredaba o alternativnom služenju. Osnovni princip u Rezoluciji 337. je da osobe koje iz razloga savesti ili iz drugih religijskih, etičkih, moralnih, humanitarnih, filozofskih i drugih sličanih razloga odbiju da služe naoružanu službu, imaju pravo da budu oslobođeni takvog služenja. Ovo pravo treba da bude poštovano kao logična posledica osnovnih prava pojedinca u zakonima država članica, koje garantuje član 9. Evropske konvencije o ljudskim pravima (sloboda misli, savesti i veroispovesti).

Što se tiče procedure, ona je jako bitna. Do sada su zabeležni neki pomaci u pogledu dužine trajanja služenja, ali u pogledu poštovanja procedure pomaci nisu zabeleženi. I dalje nije institucionalizovana obaveza VJ da blagovremeno informiše osobe koje na taj način žele da služe vojnu obavezu. Zatim, kada odluku o priznavanju prava na prigovor savesti u prvoj istanci donosi administrativna vlast, onda telo koje takvu odluku donosi, treba u potpunosti da bude odvojeno od vojnih vlasti i njegov sastav treba da garantuje maksimalnu nezavisnost i nepristrasnost. Zatim, kada odluku o priznavanju prava na prigovor savesti donosi administrativna vlast, njene odluke će biti podvrgnute kontroli bar još jednog administrativnog tela, sastavljenog u skladu sa gore navedenim odredbama, a kasnija kontrola bi trebalo da bude vršena bar još jednog sudskog tela. Zakonodavne vlasti treba da nađu način za što efikasnije vršenje ovih prava, tako što će osigurati da zahtev i žalba sudu odlažu početak služenja vojnog roka do donošenja konačnog rešenja, odnosno dozvole.

Znači, prevedeno na naš pravni sistem to znači da prvostepeni organ koji donosi odluku mora da bude upravni organ koji je potpuno nezavistan od vojnih organa. Taj prvostepeni organ ne može da bude vojnoteritorijalni organ ni u prvom niti u drugom stepenu. Naravno, povodom konačne odluke nadležnog državnog organa može se voditi upravni spor. To bi trebalo da bude tako, ukoliko ovu preporuku prevedemo na naš pravni sistem.

Što se tiče alternativne službe, trebalo bi da se uvede pravilo da trajanje alternativne službe ne sme biti duže od trajanja redovnog, odnosno regularnog vojnog roka. Socijalno-finansijska jednakost pregovarača savesti i redovnih vojnika treba da bude zagarantovana. Još jedna vrlo bitna stvar je briga vlade, odnosno države da pregovaračima savesti obezbedi socijalni ili neki drugi vid pomoći, po osnovu javnog interesa. Zbog čega je to tako, najbolje pokazuje slučaj odluke Vrhovnog suda Španije, koji je 1998. godine doneo jednu odluku koja je bila motivisana posojanjem velikog broja rešenja kojima se pregovarači savesti raspoređuju u civilnu službu. S obzirom da država nije obezbedila dovoljni broj mesta za sve prigovarače, Španski Vrhovni sud je doneo odluku da u slučaju da u roku od 18 meseci Vlada ne pronađe dovoljan broj radnih mesta za prigovarače savesti, da takva lica neće imati obavezu služenja ni u civilnoj službi.

Još jedan korak dalje ide preporuka R-87/8 Komiteta ministara Saveta Evrope, uvodeći jedan značajan princip, koji kaže: "Svako ko je obavezan da služi vojku, ako iz razloga savesti odbije da nosi oružje, imaće pravo da bude oslobođen ovakvog vrešenja. Te osobe će biti obavezne da vrše alternativno služenje." Posle ću objasniti zbog čega je to jako bitno.

Još jedan korak dalje ide ova ista preporuka, jer se odnosi i na alternativne službe. Naime, uz civilnu službu država može predvideti i nenaoružano služenje u vojsci, propisujući to samo za one pregovarače savesti čiji se prigovor ograničava samo na nošenje oružja. Šta to zapravo znači? Imamo s jedne strane vojnu obavezu, s druge strane imamo civilnu službu, a kao alternativa civilnoj službi se pojavljuje nenaoružano služenje

u vojnim jedinicama i to samo ukoliko se prigovor savesti zasniva na nošenju oružja. Znači, imamo te tri kategorije.

Nažalost, ja ću odmah preći na Ustav Savezne Republike Jugoslavije. Najpre, loša karakteristika Ustava jeste u tome što on odredbu o prigovoru savesti sadrži u osmom delu koji se odnosi na Vojsku Jugoslavije. Loša stvar jeste zapravo u tome što Ustav ne ulazi u korpus fundamentalnih, odnosno osnovnih ljudskih prava koja su kao takva utvrđena u odeljku II Ustava Savezne Republike Jugoslavije i odnose se na slobode, prava i dužnosti čoveka i građanina. Iz tog razloga zapravo, pravo na prigovor savesti kod nas nema karakter fundamentalnog ljudskog prava, već kako to proizilazi iz člana 137. Ustava Savezne Republike Jugoslavije, spada u način izvršenja vojne obaveze. Znači, prigovor savesti je ustvari način izvršenja vojne obaveze. U tom članu se kaže da će se građaninu, koji zbog verskih ili drugih razloga savesti ne želi da ispuni vojnu obavezu pod oružjem, omogućiti da vojnu obavezu u Vojsci Jugoslavije ispuni bez oružja i u civilnoj službi, u skladu sa Saveznim zakonom.

Drugi problem na koji sam već ukazao malopre sadržan je, između ostalog, i u članu 297, odnosno u članovima od 296. do 300. Zbog toga što se stalno koristi terminologija vojni rok u civilnoj službi ili civilno služenje vojnog roka.

Ja mislim da je na osnovu odredbi međunarodnih dokumenata vrlo jasno da, s jedne strane postoji vojni rok i vojna obaveza, a s druge strane, postoji alternativna služba, odnosno alternativna služba u civilnim službama. To je nešto što je potpuno odvojeno od vojnih organa, našta ukazuje i procedura. Da ne govorim nešto dalje preterano o proceduri prema odredbama u članovima od 296. do 300. Ta procedura apsolutno nije usklađena sa dokumentima Saveta Evrope.

Naravno, s obzirom da se o prigovoru savesti govori u VIII delu Ustava Savezne Republike Jugoslavije, nije omogućena tužba, odnosno vođenje upravnog spora, što znači da ne postoji sudska zaštita, što je takođe u suprotnosti sa preporukama i rezolucijama Saveta Evrope.

Još jedna jako bitna stvar je da niko nema obavezu da obavesti regruta o postojanju mogućnosti i načinu ostvarivanja prava na prigovor savesti, što je takođe predviđeno u evropskim preporukama. I to je razloga, zapravo, što je tokom 90-tih godina postojao vrlo mali broj građana koji su podnosili zahtev za civilnim služenjem vojnog roka. Znači, o tome su praktično znali samo pripadnici nekih malih religijskih zajednica, kao što su nazareni ili jehovni svedoci. Upraksi, mi smo imali jednu potpuno drugačiju situaciju, a to je činjenica da je veliki broj mladih ljudi pobeo iz ove zemlje tokom 90-tih godina, upravo plašeci se ratnih sukoba, upravo ne želeći da izvrše svoju vojnu obavezu. Njima nije bila ni pružena bilo kakva druga alternativa, odnosno podnošenje prava na prigovor savesti. I sad imate 200-300 hiljada mladih ljudi, pretežno visoko školovanih, koji su pobešli tokom 90-tih godina, koji se još uvek nalaze u inostranstvu, što j ogroman gubitak za ovu zemlju u svakom smislu.

Još jedan veliki problem jeste već pomenuti rok od 15 dana od dana dobijanja poziva za regrutaciju kada se mora podneti zahtev po osnovu prava na prigovor savesti. Šta čovek, odnosno dete od svojih 16 ili 17 godina zna šta je to prigovor savesti i ko ga je o tome obavestio. Da li on ima formiran stav o tome. Evropske preporuke, odnosno Preporuka Komiteta ministara Saveta Evrope, takođe jasno nalaže potrebu da se pravo na prigovor savesti ne može da odnosi, odnosno obuhvata samo regrute, nego i lica koja se već nalaze na odsluženju vojnog roka, kao i ona koja se nalaze u rezervnom sastavu. To

takođe možete videti u Preporuci Komiteta ministara Saveta Evrope.

I još dve stvari sa koji bih završio izlaganje. Kao prvo, ko je vido tekst Ustavne povelje, onda će opet videti da Povelja nije u saglasnosti sa Preporukom R-87/8 zbog toga što jasno kaže da se samo regrutu garantuje pravo na prigovor savesti. Kao što znate, vojni obveznik je znatno širi pojam nego što je to regrut. Pojam regrut je vezan za lice koje još uvek nije služilo vojni rok. Prema tome, smatram da će i tu biti problema, pogotovo zbog toga što je Savet Evrope još u svojim preporukama, tačnije sa početka jula meseca 2002. godine i to u Odeljku E. koji se odnosi na ljudska prava, naveo da se mora poštovati pravo na prigovor savesti i da se u roku od tri godine primeni Zakon o alternativnom načinu služenja. Ovde imamo još jedan problem, a to je da u našem zakonodavstvu, pored opštih odredbi o pravu na prigovor savesti koje bi trebalo primeniti u Zakonu o Vojsci Jugoslavije, nedostaje poseban Zakon o alternativnim službama. To su sve zemlje donele, što se vidi na primeru 34 zemlje, navedene u našoj publikaciji.

JUCOM je sa svoje strane poveo jednu veliku kampanju, naime još krajem 2000. godine pripremio je zakonodavnu inicijativu, koja je kasnije na osnovu člana 95. stav 1. Ustava Savezne Republike Jugoslavije, postala i zvanični predlog Zakona o izmenama i dopunama Zakona o Vojsci Jugoslavije, i to odredbi od člana 296. do člana 300. Ova inicijativa se odnosi na skraćenje vojnog roka i priznavanja prava na prigovor savesti. Ta naša inicijativa je u potpunosti usaglašena sa standardima sadržanim u evropskim rezolucijama i preporukama.

Mi smo očekivali pozitivan stav Skupštine Savezne Republike Jugoslavije, tačnije Odbora za bezbednost. Međutim, Savezna vlada je početkom septembra 2001. godine dala negativnu ocenu na ovaj predlog, iako se deklarativno izkašnjavaju za ulazak u Savet Evrope. Negativna ocena je stigla i od Odbora za bezbednost. S tim što moram da kažem da su u Odboru za bezbednost, predstavnici iz Crne Gore amplaudirali ovoj inicijativi i rekli su tom prilikom da je to odličan zakonski predlog, ali da oni nažalost nemaju ovlašćenje da glasaju za njega.

Jovan Buturović:

Hvala. Reč ima Igor Seke.

Igor Seke:

Dosta je već rečeno o prigovoru savesti. Znači, šta je to prigovor savesti? Čuli smo da postoje negativne strane pacifizma, nadam se da se tu podrazumeva i sve "negativno" što je radio jedan Anštajn, jedan Tolstoj, jedan Gandi... oni su svojim pacifizmom vrlo "ocrnili" čovečanstvo.

Jednostavno, radi se o tome da su se vremena promenila i da je individua postala danas nešto što može i da tuži državu pred Evropskim sudom u Strazburu. Sam pojam suvereniteta države kao neotuđivog prava da potpuno raspolaže svojim građanima, jednostavno više ne postoji kao nekada. I nadam se da ćemo to pre ili kasnije svi uspeti da shvatimo i da ćemo u tom svetlu promenjenih odnosa između pojedinca i države, rešavati ne samo pitanja prigovora savesti, već i sva ostala pitanja.

Još ću nešto da kažem u vezi tog celog pacifističkog pokreta. Ja jesam pacifista, ne bih uzeo oružje čak ni u slučaju samoodbrane. Jednostavno ne posedujem taj gen u sebi i čak ne verujem da sam potreban vojsci takav kakav sam. Vi ste rekli kako me je vojni lekar okvalifikovao – da sam poremećena ličnost. To nij etačno, okvalifikovan sam

kao osoba sa poremećajem prilagođavanja, a ne ličnosti. Ja se ne mogu prilagoditi na vojni sistem. Pre nego što sam uopšte aplicirao za civilnu službu, ja sam bio u Saveznom ministarstvu odbrane gde mi je rečeno da sve što treba da uradim je da napišem zahtev i da u svom zahtevu naglasim da želim da služim u jednoj od 31 zdravstvene ustanove. Kao odgovor sam dobio poziv za službu u brdskoj pešadiji.

Toliko o mom slučaju, a gospodin Stajić će da priča o svom.

Isto tako, što se tiče međunarodnih mirovnih i nevladinih organizacija koje se ovde uglavnom smatraju špijunskim ili sličnim. Svi su im aplaudirali 1999. kad nas je NATO bombardovao, kada su te iste organizacije organizovale ogromne proteste i u Londonu i u Rimu i po Nemačkoj. Amnesty-internešal je napisao izveštaj o bombradovanju Radio-televizije Srbije kao ratnom zločinu koji je počinio NATO. Tek tada se prvi i jedini put za 10 godina, ili devet godina koliko je bilo tog ludila na našem prostoru, Amnesty-Internešel uopšte spomenuo u našim medijima. Oni su jedna vrlo značajna organizacija i, naravno, ne rade samo na prigovoru savesti, rade i protiv torture, i na zaštiti ljudskih prava uopšte. Trenutno u Hrvatskoj, recimo, zajedno sa Antiratnom kampanjom iz Zagreba, pripremaju predlog zakona o civilnoj službi, prema kojem će se civilna služba konačno odvojiti od vojnog ministarstva.

Drugo, vratio bih se samo malo na ovo što je Dejan pričao o regrutaciji. Ono što je meni takođe rečeno u Ministarstvu je da sam ja bio dužan sa 16 ili 17 godina kada sam pozvan na regrutaciju, da poznajem zakon. Čak ni pri uvođenju u vojnu evidenciju niko mi ništa o tome nije rekao, a i bio sam, dakle, maloletan kada sam regrutovan. Zato smatram da ako nisam imao pravo glasa na izborima, nisam bio dužan da poznajem nikakav zakon. A posebno nisam u mogućnosti da poznajem interne i tajne spise, mislim na one poverljive spise kojima se objašnjava kako će se pravo na prigovor savesti sprovesti u praksi.

Tek nakon što sam vraćen iz Pljevalja, u vojnom odseku saznao da su internom odlukom sklonjene te 31 zdravstvene ustanove sa spiska oragnizacija u kojima se može vršiti civilna služba. Objašnjeno mi je da jednostavno postoji izbor između jedne ili druge vrste vojne službe. Te navodno civilne službe su izbrisane sa tog spiska Saveznog ministarstva odbrane, jer su to, navodno, tražili samo "sektaši", pa su ti "sektaši", opet navodno, vrbovali bolesnike po bolnicama u svoje sekte, pa je na kraju sve to moralo da se ukine. Ovo je jedno krajnje neverovatno objašnjenje, i krajnje diskriminatorско, čak i da je sve bio takav slučaj. Ono što ja smatram da je neophodno da Savezno ministarstvo odbrane uradi u narednom periodu, ukoliko stvarno želi da reguliše pitanje prigovora savesti, a da pri tome ostane u okviru ovih zakonskih rešenja, naravno samo privremenih, je da napravi jedan spisak institucija koje su spremne da prime pregovarače savesti. A tih institucija ima. Tako, Crveni krst Jugoslavije je, na primer, još 2000. godine predao projekat civilne službe u Jugoslovenskom crvenom krstu. To znam pošto sam bio kod predstavnika Jugoslovenskog crvenog krsta. Projekat je dat na razmatranje i Vojsci Jugoslavije i on je, naravno, odbijen. Principijelno je odbijeno civilno služenje vojnog roka u Crvenom krstu, to nesretno "civilno služenje vojnog roka". Kada bi se ta sintagma prevela na neki drugi jezik ona uopšte ne bi ni imala smisla. Zato se ta služba u drugim državama zove "nacionalna služba", pa se ona sprovodi kroz vojnu ili kroz civilnu oblast. Dakle, Crveni krst je predložio da se mladići koji odaberu civilno služenje u Crvenom krstu obučavaju za katastrofe i za vanredne situacije. I ne samo što bi oni bili obučeni za tih, recimo 13 meseci, već bi oni bili rezervni sastav Crvenog krsta i nakon završetka

službe prvi bi bili pozivani u slučaju neke katastrofe, dakle, bili bi prvi pozvani da pomažu. To je jedan moderan koncept koji bi trebalo prihvatiti. Ali problem je očigledno u tome što Crveni krst ima status nevladine organizacije. Ja verujem da je to najveći problem.

Treće, ovo je jedna mapa koju je izradio Evropski biro za prigovor savesti. Znači, čak i Rusija se sada sklanja sa te mape, jer je Rusija usvojila jedan, doduše krajnje nesretni zakon po kome civilna služba traje 3,5 godine. Ali, ruska vojska ima i mnoge druge probleme tako da nismo mogli ni očekivati ništa bolje. Vidimo da trenutno na Balkanu civilna služba, prema Evropskog biroa za prigovoru savesti, ne postoji samo u Albaniji, Jugoslaviji i Bosni. U Bosni se rešava to na njihovom federalnom nivou, znači da Republika Srpska i Federacija moraju prvo da međusobno usklade svoje zakone, a onda i sa evropskim standardima. U vezi ove mape, u Saveznom ministarstvu odbrane su mi rekli kako ona nije ispravna, kako Jugoslavija treba da se izbriše sa ove mape. To što mi želimo da smatramo da je ovo kod nas - civilno služenje vojnog roka u jedinicama i ustanovama Vojske, civilna služba, nije dovoljno da ona to stvarno i bude. Mi možemo da se dogovorimo, da kažemo hajde mi to da zovemo civilnom službom, ali ona to stvarno nije. Znači, postoje međunarodne pravne norme koje određuju, šta jeste, a šta nije alternativna civilna služba. Mi ako hoćemo prema njima da se uklapamo, utoliko bolje po nas. Ukoliko nećemo, ne možemo stvarno očekivati da se u slučaju kršenja ljudskih prava ne umešaju neke organizacije, kao što je na pr. Amnesti-internešenel.

Samo bih ispričao konkretan primer kako to izgleda civilna služba u Hrvatskoj. Njihova civilna služba je i dalje pod vojnim ministarstvom i njihovo vojno ministarstvo i Ured za civilnu službu ažuriraju jednu listu na kojoj se trenutno nalazi preko 250 civilnih organizacija, što privrednih, što zdravstvenih, što spasilačkih... Spisak se objavljuje u njihovim Narodnim novinama, što bi kod nas bio Službeni list SRJ. Ta lista se objavljuje i ona se ažurira jer se stalno javljaju nove organizacije koje žele da prime prigovarače savesti. Čak se, recimo, ukoliko prigovarač savesti služi do 30 kilometara van svog mesta, obezbeđuju putni troškovi. To kod nas iz ove perspektive, nakon svega ovog što sam danas čuo i dalje izgleda kao naučna fantastika. Grupa prigovarača savesti u Zagrebu je skoro sprovela jednu akciju obučavanja rada na kompjutere za slepe, recimo kucanje na tastaturi i štampanje Brajovom azbukom i slične stvari. Kao što vidimo, Hrvatska nije napadnuta od njihovog "arhi-neprijatelja" Srbije, niti verujem da Srbija ima nameru da napada Hrvatsku, niti verujem da će Srbija i Crna Gora biti oslabljene time što će recimo 10 ili možda 5% mladića odlaziti na civilnu službu umesto vojnu.

Gospodin general koji nije prisutan na ovom delu Konfrencije, rekao je dve krajnje kontradiktorne stvari. Prvo je rekao da se jako mali broj mladića javlja za civilnu službu, a onda je rekao da kada bi postojala civilna služba, da onda niko ne bi išao u vojsku. Šta je od toga tačno? Da li stvarno niko ne bi išao u vojsku ili se stvarno jako malo ljudi interesuje za civilnu službu? Ja verujem da je istina negde na sredini. Naravno, uvek će biti onih koji će hteti da idu u vojsku, verujem da bar u Srbiji ne moramo za to da brinemo. Ali isto tako, prigovarači savesti su ovde, ako ne etnička, pošto se uglavnom govori o etničkim i religijskim manjinama, onda su br politička manjina. I naša prava se moraju takođe poštovati. Posebno zato što je pravo na prigovor savesti spada u pravo iz korpusa fundamentalnih ljudskih prava. Meni je stvarno jako krivo što u 2002. godini, a evo sad će 2003. godina, mi u Srbiji i dalje vodimo ovakve razgovore, dok se u drugim zemljama odavno priča ne samo o profesionalizaciji vojske. Ja lično nisam preterano

zainteresovan da li će to biti profesionalna ili neprofesionalna vojska, već sam zainteresovan za potpuno nove i drugačije koncepte i modele bezbednosti.

Zemlje NATO-a su se povezale tako da je recimo Španac mogao da služi civilnu službu u Nemačkoj i obratno. Civilna služba u Nemačkoj je tako dobro organizovana da Nemačka ne želi da profesionalizuje vojsku. Upravo zato što joj civilna služba odradi ogroman posao, posebno u zdravstvu. Njihove mirovne grupe imaju problem da nateraju svoju vladu da profesionalizuje vojsku, ali država to neće jer civilna služba pomaže državni budžet, s obzirom da se rad u civilnoj službi, koju izabere oko 40% regruta, plaća daleko manje nego što bi se platio za isti posao kao redovno radno mesto.

Jovan Buturović:

Hvala gospodinu Sekeu, reč ima Igor Stajić.

Igor Stajić:

Dolazim iz organizacije koja se zove Edukacioni centar. Ja bih se najpre zahvalio organizatoru što me je pozvao ovde i istakao da mi je izuzetno teško da budem poslednji u nizu govornika koji su manje-više obradili sve teme vezane za prigovor savesti koje sam planirao za današnje izlaganje. Tako da ću se pre svega zadržati na svom slučaju, ako ga mogu tako nazvati, odnosno mom sporu sa Vojskom Jugoslavije.

Ja sam već devet godina prigovarač savesti. Mogu vam reći da Zakon koji je važio do maja meseca ove godine i omogućavao pravo na prigovor savesti nije, ovo pravo nije u stvarnosti i potpunosti poštovao. Da jeste, ja danas ne bih bio ovde. Napravljen je još veći nonsens promenom Zakona, jer nije usaglašen sa Ustavom SRJ. Imamo tri kategorije službe koje su Ustavom određene i Zakon u kojem ta treća kategorija nigde ne postoji.

Ja sam sedam puta pozivan na regrutaciju, tri puta sam bio upućen u vojnu jedinicu i prema rečima gospode iz Vojske Jugoslavije, ja sam najstariji pojedinac u zemlji koji nema regulisan status u odnosu na vojsku. Znači, niti sam odslužio vojsku, niti sam nesposoban za vršenje vojne službe.

Tako sam 1993. godine prvi put upućen u jedinicu VJ i nisam smeo da se deklarišem kao prigovarač savesti, imajući u vidu da naše tadašnje zakonodavstvo još uvek nije poznavalo to pravo. Tek 1999. godine sam sledeći put upućen u vojnu jedinicu, gde sam proveo samo sedam dana. Spremao se rat i nije im trebao neko ko će da bude defetista, neko ko bi trovao mladu vojsku idejama pacifizma. Tako da sam ekspresno vraćen natrag.

Mogu vam reći da sam na regrutacijama imao mogućnosti da budem oslobođen vojne obaveze. Ali ja sebe ne smatram bolesnim, već izuzetno korisnim pojedincom ovog društva. U prilog ovoj tezi može ići podatak da sam svojim radom obezbedio organizaciji čiji sam osnivač, u ovoj godini budžet od 45 miliona dinara u robu i 5 miliona dinara u novcu. Svojim radom pomogli smo socijalno najugroženije i slobodno mogu da kažem da smo time smanjili socijalne tenzije u gradu.

Ove godine sam ponovo poslat na odsluženje u Podgoricu. Posle velike medijske galame koja je predhodila mom odlasku, naišao sam na puno razumevanja za svoje stavove i veliku kooperativnost da me se reše.

Sušтина ove kratke retrospektive je princip da služenje vojske ne sme da se odbije. Princip je takav da pojedinac koji nije dovoljno dobar da bude u sastavu VJ i predstavlja

problem, služenje vojske se odlaže do sledeće prilike i drugih nadležnih koji bi se bavili slučajem. Kvalifikacije koje su davane, od strane upošljenika regrutnog centra, na pomen prigovora savesti i bilo kakve alternativne službe, bile su krajnje degutantne - od izdajice kao najblaže karakteristike, pa do izroda i skota. Mislim da imam tu nesreću da sa takvim nazorima živim na jugu Srbije, koji je i dan danas jako militantan. Smatram da bi postojanje civilne službe doprinelo humanizaciji, većinski šovinistički raspoloženom jugu Srbije.

Nažalost, problem sa prigovaračima savesti povlači daleko veće posledice iz ugla organizacije vojske i upravo se zbog toga uporno stavlja pod tepih. Ostvarivanje prava na prigovor savesti bi oborilo tvrdnje Vojske Jugoslavije da je na takav vid službe spremno svega 0,02% regruta. Već sa 5% regruta koji bi se opredelili za civilnu službu, pitanje reorganizacije služenja vojske bi moralo da izađe iz sfere verbalnog i da se realizuje.

Naša je stvarnost da imamo glomaznu, skupu i autističnu Vojsku. Kada su u pitanju svetski trendovi, naša Vojska nije spremna na reorganizaciju. Jedino Kina ima više generala od nas, a da bi bilo opravdano postojanje i plaćanje svih tih ljudi, mora da postoji i velika vojska koju bi oni vodili.

Mislim da celu farsu oko nepriznavanja prava na prigovor savesti treba nazvati pravim imenom. Moje mišljenje je da Vojska nikad nije bila udaljenija od naroda, da je i dalje politička Vojska. Smatram da je fokus aktivnosti bačen na čuvanje radnih mesta i beneficija u društvu koje iz toga proizilaze. Ja stvarno ne vidim velike razlike između radnika tekstilne industrije iz Leskovca koji štrajkuju zbog nemogućnosti da njihove firme tržišno posluju, tražeći veće subvencije od države i vojske pokrivene velom mistike i odbijanja budžetske kontrole, sposobne da potroši godišnji budžet za samo pet meseci.

Postoji puno razloga za građanina koji živi u današnjoj Srbiji da se pozove na pravo prigovora savesti. Pregovaračima nije lako jer su neshvaćeni u komunikaciji sa ljudima iz Vojske. Ali tvrdim da ima dosta ljudi koji će istrajati u toj svojoj ideji. Mojih devet godina može biti jako lep primer istrajnosti u ostvarivanju ove ideja.

Zakon o civilnoj službi i ostvarivanje prava na prigovor savesti videćemo onog trenutka kada postanemo član Saveta Evrope. Kada Evropski sud za ljudska prava bude imao ingerencije u našoj zemlji i kad ova država bude platila nekoliko kazni, koje nisu male, za nepoštovanje osnovnih ljudskih prava, brzo ćemo dobiti Zakon koji će poštovati pravo prigovora savesti.

Jovan Buturović:

Hvala Stajiću. Sada sledi diskusija. Prvi za reč se javio Dragan Zgerča.

Dragan Zgerča:

Želim prvo da kažem da gospodinu Rosiću ni malo nije lako da u praksi primenjuje Zakon o VJ, jer sam i sam radeći u pravosuđu osetio kako je teško sprovesti zakone koji nisu dobri, a pogotovo onaj zakon koji je u suprotnosti sa najvišim pravnim aktom ove zemlje, Ustavom SRJ. U javnosti, nažalost, se kao jedini krivac za takvo stanje oko služenja vojnog roka označava Vojska Jugoslavije, na koju se baca drvlje i kamenje kao da je ona donela taj zakon i kao da je to njena volja. Teško je primenjivati zakon koji, koliko smo videli, nije usklađen sa Ustavom SRJ i koji do kraja nije dobro rešio problem prigovarača savesti i civilno i alternativno služenje vojnog roka. Kako će biti sa Ustavnom Poveljom, tek ćemo videti. Ovde se moglo čuti da pre svega

nedostaje politička volje naših predstavnika u Saveznoj skupštini i Republičkoj skupštini da se donese jedan potpuni i dobar Zakon o Vojsci Jugoslavije koji bi uspeo da reši pitanja koja postoje u vezi prigovara savesti, civilnog i alternativnog služenja vojnog roka, a pre svega, je to važno iz razloga što će kvalitetno rešenje ovog problema biti još jedan od razloga koji će doprineti da Zajednica Srbije i Crne Gore bude što pre primljena u evropske institucije.

Gorući problem je i sledeći. Regruti su građani ove zemlje, u životnom dobu između 17 i 27, odnosno 35. godine života i zbog toga ja mislim da bi ovom okruglom stolu trebali da prisustvuju i predstavnici Ministarstva prosvete i sporta, jer u tom životnom dobu se ljudi obrazuju i ni malo nije redak, šta više čest je slučaj da ljudi upisuju fakultete i više škole samo da bi izbegli ili prolongirali vojnu obavezu. U međuvremenu, oni žive u nadi da će do tog vremena, do njihovih 27, odnosno 35. godine života, obavezno služenje vojnog roka biti ukinuto. Na taj način oni samo zauzimaju mesto na fakultetima onima koji stvarno žele da studiraju.

Znači, postoje oni koji ne žele da služe vojni rok iz bilo kog razloga i postoje oni koji su ili prigovarači savesti ili koji ne žele da služe vojni rok jer misle da mogu više da doprinesu vojsci putem civilnog ili alternativnog služenja vojnog roka, nego onim klasičnim služenjem pod oružjem kakav mi sada imamo. S druge strane, smatram da na ljude koji su završili visoke škole ili koji su afirmisani sportisti ili umetnici, da se primenjuje neki specijalan tretman, jer oni mogu mnogo više da doprinesu odbrani zemlje tako što bi radili u određenim institucijama, bilo u civilnim bilo u Vojsci Jugoslavije. Tako, smatram jedan, na primer, diplomirani elektroinženjer može mnogo više da doprinese odbrani zemlje u jednom vojnom institutu ili u nekoj civilnoj organizaciji, nego da ga pošaljete da služi sa puškom. Možete da zamislite koliko je uloženo sredstava i vremena u njegovo školovanje, koliko je sam taj pojedinac uložio u sebe da bi se školovao. I sad zamislite situaciju da mu se pri služenju vojnog roka nešto desi, pogine ili ostane težak invalid, što se u praksi ipak povremeno dešava. Zato smatram da bi u novom zakonu o Vojsci Jugoslavije posebno trebalo regulisati status onih pojedinaca koji su fakultetski obrazovani, naročito ako su magistrirali i doktorirali. Ovo bi posebno trebalo uzeti u obzir pri regrutaciji.

Takođe mislim da bi sa određivanjem roda, vida i službe, trebalo sačekati dokle god regrut ne ode na odsluženje vojnog roka. Najcelishodnije je da ako ste vi završili srednju medicinsku školu i ako ste upisali medicinski fakultet budete u sanitetu, a ne da budete na primer, vozač ili da ste u sistemima veze. Tako bi u nov zakon o VJ trebalo uvesti i civilno služenje, kao i alternativno služenje vojnog roka.

Ovo se posebno tiče onih koji su u otišli u inostranstvo. Znači, osim upisivanja fakulteta samo zbog izbegavanja služenja vojnog roka, kod nas je raširena i ova pojava odlaska u inostranstvo. Tako imamo situaciju da je 200-300 hiljada mladih ljudi otišlo u inostranstvo, a određeni broj od njih je otišao zbog izbegavanja vojne obaveze. Naravno, svi oni se sada plaše da se vrate u zemlju, zbog toga što bi ih verovatno na granici uhapsili ili oduzeli im putnu ispravu. S druge strane, među tim mladim ljudima ima mnogo inženjera, lekara, doktora, koji bi sigurno mogli pri povratku u zemlju da doprinesu jačanju kadrovske strukture VJ.

Znači, ako je cilj odbrana zemlje u nekom budućem ratu i jačanju te odbrane, onda bi ovakvi pojedinci koji ne žele da služe sa oružjem, mogli svoju obavezu da izvrše kroz svoj stručni rad, a ne samo što bi jednostavno bili upućeni na odsluženje vojnog

roka u neku od jedinica Vojske Jugoslavije. Time bi se rešilo mnogo problema, počevši od onih sa kojim se susreće GŠ VJ, pa do onih ličnih, svakog budućeg regruta, koji se takođe ne smeju zanemariti. Ovim bi se takođe rešio stalni problem vojnih odseka sa regrutima, kao a drugo i samih regruta, kojima bi odlazak u vojsku bio jedan vid životnog usavršavanja, a ne jedna velika noćna mora.

Jovan Buturović:

Reč ima Ivica Živković.

Ivica Živković:

Mislim da se ovde puno pričalo do sada o prigovoru savesti. Kada kažemo, šta je savest, onda to možemo definisati kao jedno unutrašnje osećanje, jedan vodič koji govori osobi šta je ispravno ili šta je neispravno, koji nju osuđuje ili opravdava. Kad kažemo koliko je ozbiljna ta stvar, onda možemo razmišljati o tome da savest optužuje ili opravdava. To znači da savest može dovesti određenu osobu do manjka samopoštovanja, do uznemirenosti, čak do depresije. I zato je veoma važna ova tema o kojoj danas razgovaramo.

Sada kada govorimo o prigovoru savesti, ono se ne vezuje samo za religiozne razloge, nego i za druge razloge, o kojima je ovde bilo dosta govora.

Sada bih želeo da ukratko iznesem svoje iskustvo, s obzirom da sam član Hrišćanske verske organizacije Jehovini svedoci. Trenutno se nalazim u Ustanovi "Dedinje". Tamo sam već šest meseci i čekam da se reši moj slučaj. Nije bilo nikakve druge alternative. Još 1999. godine sam bio osuđen, pa sam bio u zatvoru. To stvarno nema nikakve veze sa poštovanjem i ostvarivanjem ljudskih prava.

Kad pogledamo realno, to su većinom mladi ljudi koji žele da žive. Svi mi želimo da uživamo u životu. Onda, kako neko od nas može da planira život, porodicu itd, ako je ovakva situacija u zemlji u pogledu nepoštovanja prava na prigovor savesti.

Jovan Buturović:

Hvala, reč ima Vojslav Milošević.

Vojslav

Milošević:

Dolazim iz Evropskog pokreta u Srbiji, odnosno međunarodne nevladine organizacije. Hteo sam da postavim pitanje, ali prvu ću da kažem par konstatacija sa mog ličnog stanovišta: ja lično, služenje u vojsci, smatram služenje državi, baš služenje državi, ne služenje vojsci. Oko četiri godine radim za ovu državu, za društvo. Mogu da napomenem da sam do "onih" promena 05. oktobra 2000. najviše bio aktivan u strankama, odnosno stranci i pokretima koji su radili na smenjivanju režima i smatram, da je general Ignjatović ponovo vraćen na posao, kako je predhodno i sam napomenuo, možda jednim delom i mojom zaslugom.

Pod dva, ja imam 27 godina i još nisam u vojsci. Sigurno je da nisam bolestan. Ali trenutno radim za državu, radim kao spoljni saradnik Ministarstva inostranih poslova i mogu da kažem da sam član, tj. koprisedavajući međunarodnog radnog tela i imam legitimitet 17 država koje su me na to mesto izabrale. Ja ne izbegavam služenje vojnog roka, odnosno služenja državi. Posebno se zalažem za civilno služenje obaveze državi.

Ono može da traje i 13 meseci, zaista to nije problem. Smatram da treba tako da se odužim državi, a tom priliko ću sigurno steći neko znanje ili iskustvo.

Pošto sam pacifista, nemam želju da služim pod oružjem i u uniformi. Ukratko ću prikazati svoj slučaj. Ministarstvo inostranih poslova je izdalo potvrdu da radim kao njihov spoljni saradnik i poslalo dopis vojnom odseku, to jest mom matičnom odseku, da mi omogući izvršenje međunarodne funkcije, jer gubitak te funkcije je i gubitak za međunarodnu politiku države. U septembru sam dobio usmeni, pozitivan odgovor od matičnog vojnog odseka, da neće biti problema i da će mi služenje vojske biti odloženo do trajanja mog mandata u međunarodnom telu. Što se mene tiče, kad završim ovo što sada radim, želim da odem na civilno služenje. Samo su mi u vojnom odseku rekli da sve odnesem direktno u III Upravu, i da onda neće biti nikakvih problema. Ja sam ipak shvatio da to ne može tako. U III Upravi mi je rečeno da je najbolje da sve podnesem preko matičnog vojnog odseka, pa da oni sve proslede III Upravi. U tom periodu, ja sam potpisao još tri međunarodna ugovora na međunarodnim projektima, na kojima sam trenutno angažovan. Između ostalog, od ta tri ugovora, dva su vezana za republičko ministarstvo, a jedan za savezno ministarstvo. To su projekti visokog finansijskog rejtinga i veoma značajni za društvo.

Došlo je do toga da je matični vojni odsek zagubio moju dokumentaciju. Zagubili su i rešenje koje mi nisu dostavili. Kada sam se interesovao za to, pokušao sam da kontaktiram načelnika vojnog odseka, da dobijem originale i da to pokušam ipak da ubrzam tako što ću sve direktno da odnesem u III Upravu. Na brzinu su mi uručili rešenje da se moja molba odbija, iako dopis Ministarstva nije naveden u rešenju. Smatram da ne može jedan lokalni vojni odsek da rešava dopise Ministarstva. Pokušao sam da izvučem originale, ali ih nisam dobio. Sad sam u tom "nekom" periodu žalbe. Odneo sam u III Upravu direktno kopije dokumenata i nažalost, tamo sam odbijen sa upozorenjem da moram da odem hitno na odsluženje vojnog roka.

Ono što smatram, i tog stanovišta ću se držati, je da sam državi mnogo korisniji ovakav, sa poslovima koje trenutno radim, nego da služim pod oružjem u Vojsci. I jedno me pitanje zanima: kada će zaista biti uvedeno civilno služenje vojnog roka, znači u civilnim organizacijama i da li ima šanse da se Vojska Jugoslavije i Ministarstvo odbrane otvore prema nevladinim organizacijama, prema udruženjima građana koji daju značajan doprinos društvu i da li ima šanse da u skorij budućnosti ljudi služe u nevladinim organizacijama, odnosno udruženjima građana.

Jovan Buturović:

Ja neznam da li neko može, ali ako može, onda su to gospođa Londrović i gospodin Rosić.

Mira Londrović:

Zahtev za gospodina Vojislava Miloševića dostavljen je od strane SMIP-a. Rođeni ste 1975. godine i tražili ste da vam se odloži služenje vojnog roka dok ste angažovani na tim poslovima. To što su vam rekli u vojnom odseku nije nažalost ni profesionalno, ni stručno. Jer sadašnja rešenja u Zakonu o Vojsci Jugoslavije, član 301, propisuju da regrut koji živi tu i radi, da se upućuje na služenje vojnog roka najkasnije u decembru kalendarske godine kad navršava 27 godina života. A član 308. kaže da određena kategorija regruta služi vojni rok po posebnom programu. Mi smo odgovorili

SMIP-u, da nema zakonskog osnova da vam se vojni rok odloži. Međutim, to ne znači da vi ne možete da služite vojni rok po posebnom programu koji uključuje ulazak u jedinicu, obavljena obuka i podnet zahtev da se stavite na raspolaganje Ministarstvu – SMIPu po završetku. Znači, nije sve izgubljeno. A to ko vam je rekao da se vojni rok odlaže, to nije dobro, nije profesionalno, nije stručno, jer to zakon nije tako predvideo.

Služenje vojnog roka se može odložiti regrutima koji žive u inostranstvu, samo kroz institut privremenog boravka u inostranstvu. Znači, SMIP bi trebalo od Vojske Jugoslavije hitno da zatraži da vam se omogući služenje vojnog roka u garnizonu Beograd i da se posle položene zakletve stavite na raspolaganje Ministarstvu, da bi završili poslove za koje ste angažovani. Ovakav tretman imaju sportisti, vrhunski radnici, istraživači, umetnici i sl. Generalštab i vojnoteritorijalni organi, rešavajući zahteve ovih vojnih obveznika, ne ulaze u to kako je neko dobio status umetnika, vrhunskog istraživača itd. Dovoljno je da resorno ministarstvo podnese obrazložen zahtev.

Slučaj Igora Sekea se mogao rešiti drugačije. Međutim, nismo svi isti. Kad je došao u vojni odsek on je podneo zahtev da vojni rok služi u civilnoj službi. Oni su taj zahtev odbacili zbog protoka vremena, jer je u pitanju prekluzivni rok koji ima pravne posledice. Smatram da se kod njega odmah mogao primeniti institut povraćaja u pređašnje stanje. Međutim, to se nije dogodilo, prevashodno zato što on to nije ni tražio. Upućen je u Pljevlje, a mi smo u međuvremenu naredili podgoričkom korpusu da ga vrati i da se javi u odseku Ruma i da tamo podnese zahtev za civilno služenje vojnog roka, kao i da taj zahtev tretiraju kao vanredno pravno sredstvo, jer to Zakon dozvoljava. Ponuđeno mu je da služi u jednoj od vojnodohodovnih ustanova - Karađorđevo, Tara, Morava. Seke je to odbio, nakon čega je poslat u Vojnu poštu Batajnica, gde mu je nakon ocene zdravstvene sposobnosti, prekinuto je služenje vojnog roka na godinu dana.

Igor Seke:

Da li bih ja mogao samo nešto reći? Radi se o tome da sam ja, ako se ne varam 24. jula, išao u Savezno ministarstvo odbrane, gde mi je iznešena procedura o apliciranju za civilnu službu. Nakon poštovanja te procedure, mada mi je odbijena civilna služba, na kraju rešenja je pisalo da mogu da se pozovem na prigovor savesti po dolasku u jedinicu. I zbog toga ja nisam želeo dalje da se žalim. Imam YUCOMove knjige i video sam da do sada ni jedna žalba nije usvojena, čak ni žalba Pavla Božića koji je bio "pacijent" u istom vojnom odseku i koji je prvo dobio rešenje da služi civilnu službu, ali mu je to poništeno kada je treba da krene da služi. Znači, ja se pozivam na svoje pravo iz rešenja da se po dolasku u jedinicu pozovem na prigovor savesti. Druga stvar, mislim da nije korektno da vojni odsek komentariše zakone i one koji su ih pisali, jer su oni tu samo da ih sprovode.

Takođe ću ukazati na to šta se dogodilo sa Goranom Mildinovićem. Njemu su rekli da se žali onome ko je pisao taj zakon, itd. Isti je to problem koji imamo, a to je da je Uputstvo za sprovođenje zakona, jači akt od samog Zakona pa i od Ustava. Ovde opet imamo slučaj da vojni odsek, sa kojim se ja srećem lice u lice, meni određuje da služim vojni rok pod oružjem, bez obzira na to šta piše u Zakonu. Jednostavno, dok se te stvari ne preokrenu, slučajevi će se rešavati na obostranu štetu.

Jovan Buturović:

Dobro, hvala. Za reč se javio Dražen Vičić.

Dražen Vičić:

Samo kratko bih hteo da pitam gospodina potpukovnika i ostale predstavnike Vojske Jugoslavije, s obzirom da se ovde pominju vanredna pravna sredstva i povraćaj u prethodna stanja. Da li do donošenja novog Ustava, pa onda Zakona, postoji neki "recept" kako bi ljudi, koji su podneli zahtev za civilnu službu, a taj zahtev im je odbijen, ipak sačekaju nova zakonska rešenja koja će verovatno biti povoljnija po njih?

Mira Londrović:

Ima spasa, tim pre što je procedura za izmene i dopune Zakona prilično duga. Naime, svim vojnoteritorijalnim organima je od strane Generalštaba dostavljen stav da se zahtevi regruta koji traže da služe vojni rok u civilnoj službi, tretiraju kao predlog za povraćaj u predašnje stanje. Znači, ipak smo našli rešenje do izmene Zakona.

Jovan Buturović:

Dobro, hvala. I za reč se javio Igor Stajić.

Igor Stajić:

Imam par pitanja u odnosu na uvodna izlaganja i imam dva pitanja za potpukovnika Milivoja Rosića. Gospodine Rosiću, vi ste izjavili na samom početku vašeg izlaganja, da pojedine verske sekte i pacifističke organizacije zloupotrebljavaju prigovor savesti u smislu pacifikacije društva. Interesuje me šta ste hteli time reći. Drugo, pitao bih da li znate barem za jedan jedini primer civilnog služenja vojnog roka.

Isto bih pitao gospođu Miru Londrović, s obzirom da je ona pravnik, kako se može zaštititi pojedinac od države, kada država ne može da ispuni neko zakonom zagarantovano pravo i onda nađe rešenje da to pravo jednostavno ne poštuje.

Milivoje Rosić:

Pre nego što odgovorim na ova pitanja koja je postavio gospodin Stajić, nadovezao bih se na ono što je na početku gospodin Milenković izneo. Ja nisam shvatio da smo mi ovde dve različite strane. Naprotiv, svi smo na istoj strani i svi bi trebali da razmišljamo u tom cilju da zaista maksimalno obezbedimo poštovanje ljudskih prava u svim elementima, uključujući tu i poštovanje prava na prigovor savesti i svih drugih ljudskih prava. I to niko, pogotovu iz Vojske i iz Ministarstva ne dovodi u pitanje.

Međutim, ja bih istako i to da bi mi svi trebali i smatram da ni tu ne bi smeli da se razlikujemo, da jednostavno razmišljamo da je sistem odbrane izuzetno bitan. Ne bih sad govorio o njegovom značaju i načinu na koji bi trebalo da funkcioniše. Taj sistem podrazumeva da svaki građanin nađe svoje mesto u njemu, bilo u vojsci, bilo kroz civilno služenje, itd.

Ukoliko bi se ukinula opšta vojna obaveza, onda taj sistem odbrane sigurno ne bi mogao da funkcioniše. To je jedna zaista duga i ozbiljna diskusija, koju ovom prilikom ne bih širio. Moramo da budemo svesni da smo mi siromašna zemlja i da ne možemo praviti neka upoređenja sa zemljama koje je pomenuo Milenković. I još uvek, uključujući tu i neki naredni period, ne možemo očekivati potpunu profesionalizaciju vojske, jer to podrazumeva značajna sredstva. Ni sada, u jedinicama gde bi morali da imamo profesionalce, nemamo čak ni 50% popunjenosti jedinice.

Prema tome, vojna obaveza kao takav način bi sigurno trebala da ostane još neko vreme. Smatram da bi mogli da govorimo o ukidanju opšte vojne obaveze tek kada naša zemlja pristupi Partnerstvu za mir u Evropi.

U vezi civilnog služenja, ranije sam napomenuo da je po zakonskim rešenjima postojala 31 organizacija i vojnodohodovne organizacije u kojima se moglo vštiti civilno služenje. Međutim, sa ovim organizacijama nisu sklopljeni ugovori. Znači, zbog toga je praktično onemogućeno onim regrutima koji to žele, da civilno služe i tako ostvare svoja prava. Mi, svi naši organi koji su izvršni organi i koji sprovode vojnu obavezu, dužni su da u skladu sa zakonom poštuju sve ono što je propisano. Ne može se na pr. ni jednom vojnom obvezniku, odnosno regrutu, prolongirati ispunjavanje zakonske obaveze, ako za to nisu ispunjeni potrebni uslovi. I ne može se regrut uputiti u ustanovu sa kojom nije sklopljen ugovor, a to su, u skladu sa zakonom, samo te vojne ustanove. Znači, nemamo osnova da im odložimo obavezu, nemamo osnova da ih pošaljemo tamo gde i mi smatramo da treba da budu poslani. I zato mislim da bi civilno služenja vojnog roka trebalo da bude van vojnih struktura.

Silvija Panović – Đurić:

Napravila bih samo jednu digresiju u odnosu na države koje nisu u stanju da odgovore zakonskim obavezama. Na pr. Italije je nekoliko puta bila pred Evropskim sudom za ljudska prava, zbog povrede člana 6. Evropske konvencije, koji se odnosi na pravično suđenje, pa time i na pravično suđenje u odnosu na povredu dužine trajanja postupka. Italija je kao argumente u prilog opravdanja svog slučaja navodila nedovoljni broj sudija i tvrdila da je j sporost postupka ednostavno posledica činjenice da ne postoji dovoljan broj sudija ni zgrada sudova i da zato dolazi do produžetka trajanja sudskog postupka. U svim tim slučajevima Italija je izgubila sporove pred Evropskim sudom za ljudska prava, s obrazloženjem da se država ne može pozivati na trenutne nemogućnosti, već da je dužna da preduzme mere kojima će odgovoriti sopstvenim obavezama.

Zato, kada se govori o pravu na prigovor savesti, morate imati u vidu dve stvari u odnosu na Savet Evrope. Prva je da Evropski sud za ljudska prava postoji i deluje poslednjih 50 godina i drugo, da način rada ovog suda postaje sve avangardniji u smislu da se sve više prilagođava zahtevima savremenog života. Tako na pr. u poslednjem slučaju grupa kvekerskih organizacija iz Grčke, tužila je Grčku tvrdeći da način na koji je u Grčkoj rešeno pitanje civilnog ili alternativnog vida služenja vojnog roka, predstavlja povredu člana 4. Evropske konvencije, koji se odnosi na zabranu prinudnog rada.

S druge strane, mora imati u vidu to je da je osnovni razlog i cilj kome služe Evropski sud za ljudska prava, kao i većina preporuka i rezolucija koje donose Parlamentarna skupština ili Komitet ministara, jeste obezbeđivanje delotvornosti i efikasnosti realnog poštovanja određenih prava. Tako, Evropskom konvencijom predviđeno je da svako ima pravo na delotvorni pravni lek. Na pr. u slučajevima nekih država polazilo se čak od toga da nezavisno od toga što postoji kao pravni lek, ako praksa pokazuje da se njegova primena ne poštuje od strane države, odnosno ako pravni lek ne funkcioniše, onda možete odmah da se obratite Evropskom sudu. Primer za to bi mogla da bude ustavna žalba kod nas, jer je Ustavni sud, čak u nekoliko slučajeva, donosio potpuno protivzakonite odluke, tvrdeći da nevladine organizacije koje se bave zaštitom ljudskih prava nisu legitimisane na pokretanje sporova.

(Sa Univerziteta Crne Gore - Centar za ljudska prava):

Došao sam na ovaj skup iz razloga što su specifični odnosi koji postoje na relaciji federalna vlast - Crna Gora, odnosno vlast u Srbiji - vlast u Crnoj Gori. Ovakvi odnosi postoje do 05. oktobra 2000. godine i uslovili su bitno drugačiju sliku u odnosu na ono što je propisano, odnosno ono što se stalno i praktično dešavalo.

Ovo pominjem iz nekoliko razloga. Pominjem prvo iz razloga što je sve do tog momenta, dosta toga u odnosima između federalnih organa vlasti, pa i Vojske, i aktuelnih organa vlasti - legitimnih ili bar formalno legitimnih u Crnoj Gori, funkcionisalo po principu balansa ili ravnoteže straha. Toga smo mi svi bili svesni. Činjenica je da je postojao ambijent u kojem je skoro sve ono što je bilo propisano, bilo suspendovano, derogirano praksom.

Ja ću samo napomenuti par stvari koje bitno determinišu i ovu našu današnju priču. Sa aspekta onoga što je propisano, očigledno je da je problem ono što se dešava u praksi. A ako se to dešava u praksi, onda problem nastaje u fazi zaštite prava pojedinaca koja su kršena ili koja se krše u praksi. Ja moram da konstatujem da u Vojsci Jugoslavije ne postoji odgovarajuća civilna kontrola vojnih organa. To je jedna suštinska primedba.

Što se tiče drugih stvari, više je nego očigledna vojnih sudova u odnosu na civilne sudove, u postupcima u kojima rešavaju protiv civilnih lica. Ova supremacija je ne samo u praksi viđena, nego je i propisana. Mislim da član 11. Zakona o vojnim sudovima upravo ukazuje na to.

Jovan Buturović:

Hvala, da li se još neko javlja za reč?

Dejan Milenković:

Samo jedna konstatacija. Naime, rekli ste da je vojna obaveza opšta. Naravno, i u drugim zemljama u kojima je priznato pravo savesti, vojna obaveza je opšta. Ali upravo prigovor savesti predstavlja izuzetak od te opšte vojne obaveze ili je utvrđuje na jedan drugi način, ne kao klasičnu vojnu obavezu, nego kao obavezu građana na odbranu zemlje, koja se može ostvariti u dva alternativna oblika. Jedan alternativni oblik je kroz služenje vojnog roka, a drugi kroz služenje u civilnim službama.

Potrebno je napomenuti da su 1999. godine postojali prigovarači savesti koji su mogli da budu raspoređeni u zdravstvene ustanove, vatrogasne brigade, spasilačke ustanove i sl. Oni bi, adekvatno obučeni, i te kako mogli da pomognu odbranu zemlje na jedan drugi način. Ja mislim da je nedvosmisleno jasno da tu svi imamo potpuno isti stav.

Ja ću vam ukazati samo na jedan primer - Ustav Austrije, član 19a, prema kojem su svi Austrijanci (muškarci i građani Austrije), dužni da služe vojsku. A već u članu 19b. Ustava Austrije se kaže da oni koji ulože zahtev za ostvarivanje prava na prigovor savesti, da su dužni obaviti alternativnu službu. Znači, postoji opšta vojna obaveza, a prigovor savesti je ljudsko pravo koje predstavlja izuzetak.

Jovan Buturović:

Dobro, hvala.

Gordana Perišić:

Želim samo da kažem nešto zarad ovih mladih ljudi koji su tu i koji se dobro bore za svoja prava. Koleginica iz Generalštaba je više puta pomenula da imaju pripremljen Predlog zakona, ali koji nije prošao. Pitam da li je to Predlog za izmenu Zakona o Vojsci Jugoslavije koji ste pripremili za Saveznu vladu i koji je Vlada odbila ili je to Predlog koji je odbio Odbor za odbranu i bezbednost Veća građana u Skupštinu Jugoslavije, kao matično radno telo.

U više odredaba tog predloga zakona, a bilo ih oko 40-ak, u stvari proširivale su se nadležnosti načelnika Generalštaba, pa čak toliko da je jednom odredbom bilo predviđeno da preuzme nadležnosti predsednika Republike. Takođe je predlagano i širenje ovlašćenja, koliko se sećam, vojne policije. Čak je bilo predloženo da se vojnoj policiji da pravo da privodi regrute, što naravno nije moglo da bude prihvaćeno u Saveznoj skupštini. Vi znate kakav stav ima Savezni parlament nakon demokratskih promena, pa je logično što je odlučeno da se o takvom predlogu zakona uopšte i ne raspravlja. Istini za volju, u Predlogu zakona bila je i odredba da se služenje vojnog može odložiti do 30. godine onima koji studiraju.

Međutim, zaključeno je, jer smo sa druge strane imali jako dobru inicijativu (Predlog zakona sa 30 000 potpisa građana, gde je civilno, odnosno alternativno služenje vojnog roka veoma dobro regulisano), da nijedna od predloženih izmena Zakona o Vojsci nije celovita i zato se išlo samo na skraćenje služenja vojnog roka, sa stavom da se pripremi potpuno nov Zakon o Vojsci Jugoslavije. Tome mora da prethodi i donošenje strategije odbrane itd.

Znači, Parlament je otvoren za saradnju, naročiti profesor Mićunović. Za svaki zakonski akt koji se radi u Parlamentu, uključuju se nevladine organizacije, profesori, drugi stručnjaci i dr. Ovo što je išlo kao Predlog zakona o izmenama i dopunama Zakona o Vojsci Jugoslavije, nije moglo da prođe, jer zaista nije bilo dobro.

Miroslav Hadžić:

Rasprava o civilnoj službi nadilazi, po mom mišljenju, uskostručnu procenu efekata predmetnih izmena i dopuna Zakona o vojsci. Dva razloga idu u prilog tome. Prvo, svaka je norma, pa i ove o statusu vojnih obveznika sa dvojnim državljanstvom, odnosno o civilnoj službi, pregnatan ali i posredovan izraz dominirajuće političke volje. Drugim rečima, Zakon o vojsci - u celini i u svakoj odredbi pojedinačno – reflektuje karakter civilno-vojnih odnosa u SRJ, te preovlađujući način shvatanja i praktikovanja odbrane i bezbednosti, kao i uloge vojske. Sve je to, pak, derivirani izraz prirode političkog poretka i političke kulture u Srbiji (SRJ). Drugo, držim, da jezik kojim je napisan Zakon treba svakom prosečno obrazovanom građaninu da dozvoli jasan uvid u svoje obaveze ali i prava. Stoga normativna izvedba Zakona treba da, koliko god je to moguće, spreči proizvoljna tumačenja prava i obaveza vojnih obveznika. To je i razlog što sam sebi, mada nisam pravnik, dao slobodu da debatujem o nominalno pravnim problemima.

U to me uveravaju tok i sadržaji dosadašnje rasprave o pravu na prigovor savesti i civilnu službu. Međutim, dalja diskusija zahteva da, bar preliminarno, utvrdimo razloge zbog kojih su rečena prava sužavana ili kršena tokom proteklih deset godina. Tom bi prilikom trebalo da se pozabavimo i obrazloženjima koja su tim povodom stizala u javnost. Tim pre, jer smo i danas čuli neka od njih. No, o tome nešto kasnije. Nesporno

je, dakako, da do valjanih uvida jedino možemo doći analizom tretmana ovih prava u kontekstu Yu-ratova i autoritarne prirode režima Slobodana Miloševića.

Uveren sam, stoga, da se u današnjim oprekama oko prava na prigovor savesti i na civilnu službu sadrže sve temeljne aporije srpskog društva. Utoliko ih možemo razumeti kao fokusnu tačku, odnosno kao tačku u koje joj se svode i kristalizuju bazični problemi koje ima ovo društvo. Ilustracija tome je i, ovde izrečena, opaska po kojoj je Zakon o Vojsci Jugoslavije suprotan Ustavu. Ako je to tako, možemo da zaključimo da ne postoje ili ne funkcionišu sistemski instrumenti za proveru ustavnosti i zakonitosti u Vojsci. Na stranu što sadašnje ustavno određenje uloge, položaja i nadležnosti vojske pati od brojnih nedorečenosti i nepreciznosti. Dodajmo na to i koliziju između ustava SRJ i Srbije u odredbama o vojsci (oružanim snagama) i odbrani. Sve to je, kao što smo doživeli, olakšalo trajnu unutrašnju – političku i ideološku - zloupotrebu Vojske po meri režima. Tragovi toga se prepoznaju i u malopre iznetoj tvrdnji da bi “liberalizacija” u primeni prava prigovora savesti i civilnog služenja izazvala takoreći raspad vojske ili bi državu ostavila bez vojnika.

Čak i da je to tako, a nema dokaza da jeste, nužno je utvrditi zašto bi se to (eventualno) desilo. Ovde se, dakle, posredno tvrdi da bi poštovanje univerzalnih ljudskih prava, u koja spadaju i prava na prigovor savesti i na civilnu službu, ugrozilo vojsku i odbranu. U prilog ovom stavu se najčešće navodi broj mladih ljudi koji su na različite načine i zbog raznih razloga izbegavali službu u VJ tokom proteklih deset godina. Upravo je ovo potvrda moje teze da nas rasprava o rečenim pravima vodi razgovoru o prirodi ratova koji su vođeni na prostorima druge Jugoslavije. Uz to onda sledi i razgovor Vojsci Jugoslavije. Naime, trebalo bi da saznamo zašto su mladi ljudi bežali od ratova i Vojske. Ako čak uvedemo u igru i česte sumnje da je neko (sekte i sl) njima manipulisao, te da oni nisu sami osvestili svoju potrebu za prigovorom savesti ili civilnom službom, ostaje da su ovi mladi ljudi izbegavanjem vojne službe jasno izrazili svoj stav prema Yu-ratovima, vojsci i društvu (državi) u kome ta vojska postoji.

Ponavljanje starih argumenta radi sužene interpretacije rečenih prava vojnih obveznika nameće dilemu oko toga da li je srpsko društvo neopozivo izašlo iz rata. Sudeći po ovde iskazanom protivljenju punoj primeni ovih prava očigledno je da naše društvo još uvek boravi - politički, ideološki i psihološki - u koordinatama rata i socijalizma. Socijalizma shvaćenog, damobe, kao načina proizvodnja viška moći, a ne kao datog - ideološkog ili političkog - poretku. Prema tome, dokle god ne izvedemo ratne račune, ne utvrdimo ko nas je i zbog čega uveo u ratove, te ko je u njima voljno učestvovao nećemo moći da na moderan i demokratski način pojмимо i uredimo prava prigovora savesti i civilne službe. U tom sklopu moramo da se upitamo da li je, a ako jeste ko i koliko u Vojsci i u Ministarstvu odbrane doprineo ratnoj zloupotrebi svojih pripadnika, te činjenjem ili nečinjenjem pogodovao vršenju ratnih zločina pod okriljem vojske ili u njeno ime. Sve to govori da još uvek imamo problem sa sopstvenim nasleđem i civilno-vojnom tradicijom, te da nam uz izvođenje ratnog računa sledi i demilitarizacija javnog života i političkog prostora. Uslov za to je da se, uz ostalo, konačno uspostave delatne institucije vlasti, te da se u njih vrati politička moć.

Argumenti koje smo danas čuli od pojedinih predstavnika Vojske i Ministarstva me ujedno učvršćuju u uverenju da normiranje i interpretacija prava na prigovor savesti i civilnu službu ne smeju biti prepušteni njima. Kao što to uostalom i sledi iz Ustava SRJ. Vojska i Ministarstvo su dužni samo da primenjuju ustavne i zakonske odredbe kojima se

garantuje nepovredivost prava prigovora savesti i civilne službe. Pogotovo je nedopustivo da Vojska i Ministarstvo ispituju motive prigovarača savesti, te da ih zbog njihovog izbora ideološki, politički i/ili verski, diskvalifikuju.

Svedoci smo da se i u našoj raspravi kreće od “tanjeg kraja”, što direktno pogađa jednog Igora, drugog Igora i sve ostale koji bi da se izbere za poštovanje svojih prava. Međutim, pošto su nove vlasti izbegle da se ozbiljno pozabave problemima zaštite ljudskih prava u vojsci, nama preostaje da konkretne slučajeve tretiramo i iskoristimo kao polaznu tačku za buduće promene. Utoliko je dobro što se danas ovde nalaze i predstavnici Vojske i Ministarstva, te što raspravom o učinjenim izmenama i dopunama otkrivamo koje su sve normative promene neophodne. No, želim da naglasim da ozbiljnih promena u primeni ili zaštiti ljudskih prava u vojsci neće biti sve dok ne bude započeta radikalna reforma celog sektora bezbednosti u Srbiji i Crnoj Gori.

Dozvolite mi da kolegu iz Crne Gore podsetim ili obavestim da su se predstavnici ove države u Potkomisiji za izradu ustavne povelje protivili svakom pokušaju da se status Vojske uredi valjano. Na primer, predlog da se Vrhovni savet odbrane stavi pod kontrolu parlamenta Zajednice je odbijen uz obrazloženje da bi to navodno ugrozilo suverenitet država članica. Građanima je zato preostalo da se sada nadaju da će države članice u svoje nove ustave ugraditi instrumente za demokratsku kontrolu i nadzor svojih predsednika dok deluju kao članovi vrhovne civilne komande. Isto tako, pisci Ustavne povelje su izbegli da valjano uredi i osiguraju prava na civilno služenje i na prigovor savesti. Štaviše, objavljeni nacrt Povelje govori da će samo biti garantovano pravo prigovora savesti, dok se civilna služba i ne pominje. Znači, opet dobijamo manjkav ustav, a nema dovoljno političkih garancija da će on naknadno biti dopunjen ili izmenjen. Utoliko će i budući zakonodavci imati težak zadatak, ako i kada budu pokušali, da otklone ili pokrpe ustavne “rupe” u Povelji.

Uprkos manjkavostima koje najavljuje nacrt Povelje, mislim da bi pravo prigovora savesti i civilnog služenje trebalo da bude predmet posebnog zakona koji će urediti služenje vojnog roka ili celokupnu vojnu obavezu građana. Uz to mislim da je neophodno da bude izrađen i poseban zakon o demokratskoj civilnoj kontroli vojske kako bi građani, uz ostalo, stekli instrumente i procedure za delatnu zaštitu svojih prava.

Mira Londrović:

Vojna obaveza nije samo regrutna obaveza, već i služenje vojnog roka. Kad uđe u jedinicu, regrut dobija status vojnika. Ako samovoljno napusti jedinicu, onda ga privodi vojna policija, a nikako da vojna policija privodi regrute.

Jovan Buturović:

Onda, hoćemo li privoditi kraju. Ovde stoji u materijalu da bi trebalo da usvojimo neke preporuke. Mislim da možemo konstatovati da je potrebno da se donesu novi propisi koji će sva ova pitanja regulisati na jedan savremeni način.

Aleksandar Resanović:

Ja bih dopunio ovaj zaključak - donošenje novih propisa. Smatram da ti novi propisi treba da budu usaglašeni sa savremenim međunarodnim standardima i sa potrebama građana Srbije i Crne Gore, kao i da sva pitanja u tim propisima treba da budu

uređena adekvatno, celovito i precizno, što sada nije slučaj.

U tom smislu, smatram da je potrebno da se usvoji nov Zakon o Vojski Jugoslavije, da se donese zakon o civilnom služenju, kojim će biti omogućeno civilno služenje u civilnim ustanovama, da se preduzmu potrebne mere da ovi zakoni, kao i prateći propisi, budu javni i time dostupni građanima, kao i da se omogući građanima ostvarivanje prava na prigovor savesti za vreme regrutacije, za vreme odsluženja vojnog roka, kao i tokom služenja u rezervnom sastavu.

Jovan Buturović:

Mislim da možemo da se složimo sa ovakvim preporukama, odnosno zaključcima.
Hvala svima i sa ovim završavamo rad.